

67.

Aantekeningen, januari – februari 2019

Pieter Wisse

67.1

Ik ga maar door met documenteren. Wie weet waar het – ooit – goed voor is ...

67.2

Het wensritueel begin januari vind ik zowel te ruim als te krap bemeten. Het is huichelachtig om iederéén een gelukkig nieuwjaar te wensen. Maar wanneer zo'n wens welgemeend is, vind ik de beperking tot de periode van één jaar daarentegen nogal zuinig. Wat is er mis mee om iemand op een willekeurig tijdstip het allerbeste voor haar/zijn gehele toekomst te wensen? Die wens aan jou herhaal ik hierbij, vooruit, op een Nieuwjaarsdag, graag. :-)

Gisteren, dus op Oudejaarsdag, begon ik de bundel **De scheldkrieken** (Synopsis, 1979, oorspronkelijk 1952) van Lodewijk van Deyssel (pseudoniem van Karel Joan Lodewijk Alberdingk Thijm, 1864-1952) te lezen. Toeval? Het eerste opstel is **Nieuwjaarsdag-ontboezeming** (pp. 15-19, oorspronkelijk 1883). Daarin houdt Van Deyssel, naar verluidt later overigens niet van zgn onbesproken gedrag tijdens de Duitse bezetting van Nederland, een pleidooi voor

het besef [...] van de beteekenis der Kunst in onze moderne maatschappij[. ... D]je bloeyendste en meest welvarende volken [...] zijn [die], waar het kunstbewustzijn zich 't duidelijkt heeft ontwikkeld, zich 't sterkst heeft geopenbaard, zich 't onweersprekelijkst heeft doen gelden en 't meest invloed geoefend heeft.[p. 15]

Ik ben niet zo nationalistisch. Waar valt voor informatieverkeer een redelijke grens te trekken? Maar e.e.a. van wat Van Deyssel wenst voor "Kunst," zie ik graag zsm met informatiekunde gebeuren (en probeer dat daarom te bevorderen). Neem wat thans overkomt als pathos van Van Deyssel, destijds negentien jaar, ajb even voor lief, en bedenk dat ik "Kunst" heb vervangen door informatiekunde (en m.i. nodeloos schofferende passages heb weggelaten):

Ik hoop, dat men hoe langer hoe minder de middelmatigheid ten troon zal verheffen. Ik hoop, dat men zal weren wat oudbakken, uitgediend, lauw, vaag en krachteloos is. Ik hoop, dat men zijn oogen zal openen om niet te-rug te deinzen voor al wat nieuw is en ongewoon[. ...] Ik hoop, dat men zal begrijpen, hoe [wij, indien wij] in onzen koortsachtigen tijd van verandering en wijziging der waereldorde [...] ook in de [informatiekunde] niet in geweldigen vaart ten voortgang word[en] gedreven, achteruitgaa[n]. [...] Wij kunnen niet inslapen op de lauweren, [eerder] in het strijdperk der [informatiekunde] behaald[. ... Mogen wij m[ens]en zijn van initiatief, ondernemers en baanbrekers. Ik hoop dat men tot de overtuiging kome, hoe [...] zich bij het oude te bepalen[. p. 16] geen periodes van alomvattenden bloei en opgewekt maatschappelijk leven op de been [...] h[e]lp[t. ...] Wij moeten wakker worden; onze levensbeschouwing [moet] bewegen[. ...] Ons faalt geestdrift. [...] Ik hoop, dat men zich op de hoogte stelle van de richting, in welke onze eeuw ons onweêrstaanbaar voortstuwt[. p. 17] Ik hoop, dat men meer om beginselen [...] dan om nieuwtjes geven zal. [...] Ik hoop, dat men achter elk feit het idee, en achter het ene idee het andere zoeke.[p. 18]

Wie weet ...

67.3

In **Na de Higgs kwam er niks** (in: **NRC Handelsblad**, 29 december 2018, katern **Wetenschap**, pp. 6-7) schrijft Margriet van der Heijden, dat beoefenaren van de zgn deeltjesfysica kennelijk niet verder komen. Hoewel ik me nooit verdiept heb in zo iets als het standaardmodel, zeg maar gerust dat ik er niets van weet, verrast me dat niet. Dergelijke natuurkunde betreft immers een schaal waarop allang geen sprake meer is van waarneming in traditionele betekenis. Neem een wedstrijd van twee tennisspelers. U zit op de tribune en kijkt ernaar. Heeft u invloed op het wedstrijdverloop? Dat zou kunnen. Hoe dan ook hoort het voor-publiek-spelen er voor beide spelers bij. Vergelijk dat echter eens met de situatie dat u zich óók op de tennisbaan begeeft en met behulp van een tenniskanon in hoog tempo talloze ballen op de – oorspronkelijke – spelers afschiet, en als wedstrijdresultaat laat tellen wat zij ermee doen. (Voordat u het weet, zijn die spelers slechts ... waarnemers.) Volgens gedragsoriëntatie houd ik het op onlosmakelijke samenloop van – enerzijds verondersteld – object c.q. subject met – anderzijds veronderstelde – situatie. Dus, het scheppen van een situatie brengt nu eenmaal gauw het scheppen van een dienovereenkomstig object, vooruit, deeltje mee. Dat maakt zo'n experiment feitelijk (!) vergaand circulair, op z'n engels gezegd een self-fulfilling prophesy. Hoe fijnmaziger bemeten een situatie 'gevolgd' kan worden, des navenant kleiner is het deeltje dat aldus 'ontdekt' kan worden. Het kan natuurlijk (!) gebeuren dat er niemand op de tennisbaan staat om 'iets' te doen met de ballen die uit uw kanon komen.

Afgaande op wat Van der Heijden bericht, viel mij haar opmerking op over “de raadselachtigste van alle deeltjes[. D]e neutrino's [...] hebben [...] meervoudige identiteit[.]” Daarentegen volgens ob-/subjectief situationisme is zelfs niets minder raadselachtig. Objectgedrag verschilt per situatie. Ofwel, gelet op uniek gedrag geldt steeds een situationeel (deel)object met dienovereenkomstig situationele (deel)identiteit. Kan een object verkeren in meerdere situaties, dan heeft 'het' dus meerdere identiteiten (die samenhangen volgens wat ik veronderstel als nul-identiteit; zie daarvoor o.a. de rubriek [interdependente identiteit](#) in [Metapatroon, handboek stelselmatig informatieverkeer](#)). Voor Van der Heijden is het de vraag, of “zulk ongreepbaar gedrag een vingerwijzing [kan] geven voor iets wat voorbij het standaardmodel ligt[.]” Mijn idee is dat een grondiger aanpassing nodig is, te weten van ontologie überhaupt. Op die lijn zat overigens Niels Bohr volgens mij al met zijn complementariteitstheorie (waaraan ik daarom eerder [Metapattern for complementarity modeling](#) wijdde).

67.4

Op 31 december 2018 roept **NRC Handelsblad** met zijn redactionele commentaar (p. 21) op, verwijzend naar

[d]e oogst [...] schandalen[, ... h]et momentum om [...] de interneteconomie [...] grondig te hervormen niet verloren [te laten] gaan.

Van de redactie van een krant die Handelsblad genoemd is, valt wellicht niets anders dan zulke kortzichtigheid te verwachten. Zgn economisch bemeten maatregelen pakken echter navenant beperkt uit, en op ruimere schaal doorgaans zelfs averechts.

Passender is duiding van onze samenlevingsvorm als informatiemaatschappij. Karakteristiek zijn immers alweer sinds enkele jaren intensiteit, variëteit e.d. van

informatieverkeer. Er zijn geen aanwijzingen dat die trend verandert. En hoe dat verkeer volgens overgeleverde ex- en impliciete verkeersregels verloopt, doet toenemend afbreuk aan als evenwichtig beoordeelde verhoudingen tussen deelnemers aan maatschappelijk (informatie)verkeer.

Volgens **NRC Handelsblad**

[ontbreekt] het overheden aan goede instrumenten [...] om een goede marktmeester te zijn en om de integriteit van de digitale infrastructuur te garanderen.

Wat m.i. niet klopt, is de volgorde. Ik vind – zorg voor – infrastructuur een onvervreembare taak van een zgn overheid optredend namens burgers, dwz de feitelijke deelnemers aan maatschappelijk verkeer. Tot dusver is die taak voor – het treffen van voorzieningen voor – digitaal gefaciliteerd informatieverkeer echter grotendeels overgelaten aan private partijen. Het probleem daarmee is principieel niet zozeer, dat

[d]oor schaalvoordelen [...] monopolies [zijn ontstaan].

Sterker nog, de crux van infrastructuur als publieke taak is nu nèt om er een monopolie voor gevestigd te krijgen. Maar zoiets als een publiek monopolie dient zoiets als de vereniging van burgers met, als het goed is, zoiets als democratische beheersing, besturing enz. van dien. Daaraan hoeft een zakelijk monopolie allemaal géén boodschap aan te hebben, met vernauwing van belangenbehartiging van dien. De maatregel

om [private] internetreuzen dan maar op te splitsen

verandert daaraan uiteraard niets opbouwends, integendeel. **NRC Handelsblad** gelooft dat

juist concurrentie kan zorgen voor tegenwicht.

Wat er gebeurt, is dat private concurrenten vooral elkáár tegenwicht bieden, dus onderling. Dat brengt infrastructuur – als middel bij uitstek – ter bevordering van evenwichtiger verhoudingen tussen gebruikers ervan, allemáál burgers dus, zeker niet dichterbij. Nota bene, voor infrastructuur is helemaal geen “marktmeester” nodig. Infrastructuur is naar haar aard publiek. Kortom, het betreft een categorische vergissing om infrastructuur als een markt te beschouwen. Het is iets anders, klopt, dat zakelijke partijen producten en diensten leveren voor de werking van infrastructuur (hoewel ik ook daarover meen dat privatisering voor allerlei m.i. infrastructurele thema’s veel te ver is doorgevoerd).

De monopolisten die **NRC Handelsblad** vermeldt zijn

Facebook in sociale netwerken, Google in zoekmachines [en] Amazon in onlinewinkelen.

Vooraf voor de twee eerstgenoemde bedrijven geldt, dat zij géén betalingen ontvangen van mensen die zichzelf beschouwen als voornaamste – en vaak enige – gebruikers ervan. Waarmee zij wèl geld verdienen, is het beschikbaar stellen van informatie over die gebruikers aan hun daadwerkelijke klanten. Het is zo’n klant kennelijk geld waard om – bepaalde – gebruikers – bepaalde – informatie onder aandacht te brengen ter beïnvloeding van gedrag. Tja, zoals mijn semiotische hoofdstelling luidt: elk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid. Nee, ingewikkelder is het niet.

Feitelijk gaat het met zulke zgn internetbedrijven om makelaars in

persoonsinformatie. Personen krijgen voorzieningen voor informatieverkeer beschikbaar. Verzorgd door een zakelijke partij h/geeft dat volgens mij de valse schijn van infrastructuur. Als ruilmiddel dient dus hùn persoonsinformatie, die de zakelijke partij elders ten gelde maakt. Maakt dat bedrijf daarmee inbreuk op de persoonlijke levenssfeer (lees ook: privacy) van de personen in kwestie? Een gebruiker is toch akkoord gegaan, toen z/hij die verkeersvoorzieningen ging ... gebruiken?

Het idee van samenleving is o.a. dat sommige leden (lees dus ook: maatschappelijk-verkeersdeelnemers) als het ware tegen zichzelf in bescherming genomen moeten worden. In het ideale geval is iedereen zodanig opgeleid inclusief gesocialiseerd, dat z/hij volledig individueel tot evenwichtige besluiten met bijbehorende gedragingen komt, maar vaak genoeg blijken medeburgers daarvan hinder enz. te ondervinden. Daarom zijn er verkeersregels voor het publiek domein, met verkeersruimte annex publiek domein bedoeld in ruimste betekenis van maatschappij, samenleving. Daar komt samen wat **NRC Handelsblad** nog apart opsomt, en wederom met een economische maatregel voorop, te weten

mededingingsregels en sancties voor privacyschendingen[.]

Voorrang verdienen aangepaste maatregelen voor bescherming van persoonlijke levenssfeer. Nogmaals, zo'n aanpassing blijkt nodig vanwege digitalisering met inmiddels vrijwel dekkend bereik; zie [Manifest voor informatieverkeer](#) voor een voorstel. Uitgangspunt, en als zodanig noodzakelijkerwijs abstract, vind ik dat "informatie over de individuele (rechts)persoon [...] eigendom [is] van diezelfde (rechts)persoon." Dat artikel 1 van het manifest wordt gevolgd door een vijftiental artikelen met beginselen voor praktische regeling van informatieverkeer. Zo kan iemand "recht op handeling met zijn beschikbare persoonsinformatie verlenen aan andere personen" (artikel 6). In dat geval staat die andere persoon onder verantwoordingsplicht (artikelen 12, 13 en 14). Er kunnen uitzonderingen bestaan op de zelfbeschikking van een persoon over zijn/haar persoonsinformatie (artikelen 3, 4 en 5).

In **Manifest voor informatieverkeer** staat een zgn informatiemakelaar nog niet expliciet genoemd als soort van andere persoon. Mijn interpretatie luidt thans, dat het een andere persoon principieel niet toegestaan is om handelingsrecht te verlenen aan nòg weer een andere persoon; daarvoor moet óók die, zeg maar, derde persoon terecht bij de persoon wier/wiens persoonsinformatie het betreft. Het is inderdaad de vraag, indien zo'n manifest formeel tot verkeersregels verklaard wordt (en aldus telt als immateriële infrastructuur), of daarmee het verdienmodel van een informatiemakelaar niet ondermijnd is. De verkeersregel pakt dan o.a. uit als ... mededingingsregel, klaar. Spreekwoordelijk blijft het paard vóór de wagen gespannen (wat met de Algemene Verordening Gegevensbescherming, kortweg bekend als AVG, helaas nog niet lukt).

Wanneer zulke informatiemakelaars echter niet langer valselijk de schijn van infrastructuur kunnen ophouden, moeten overheden in het belang van burgers dáárvoor allang daadwerkelijke infrastructuur bieden. Voor traditionele(re) modaliteiten van (im)materiële mobiliteit is dat ook zo gegaan. Voor een wat nadere infrastructurale beschouwing mbt digitale facilitering van informatieverkeer zie o.a. [Strategische verschuiving door moment\(um\) van infrastructuur: de beurt aan](#)

[informatietechnologie](#) (in: **PrimaVera**, working paper 2006-01, Universiteit van Amsterdam, 2006).

67.5

Inmiddels heb ik in de bundel **De scheldkrieken** de tweede daarin opgenomen tekst, dat is **Nieuw Holland** (pp.20-46, oorspronkelijk ca. 1884), bekeken. Van Deyssel zet zoiets als zijn beginselprogramma uiteen:

Ik ben van gevoelen, dat een schrijver niet eerst zelf uitmuntend werk behoeft te leveren, vóór hij zich veroorloven kan anderers werk te misprijzen. Van gewichtige zaken te zeggen wat men na overweging daaromtrent voor waar houdt is reeds een goede daad. Het enige wenschelijke voor zulke afkeuring is dat die op zich zelve een goed stuk literatuur vorme.[p. 22] De hoogste trap is [...] het schelden, met geestig, nieuw, levend gebeelde scheldwoorden, het schelden zóo, dat de scheldbladzijde tot de zwiepende geeseling der satyre, of tot een massief stuk verontwaardigings-, toornproza wordt. men moet zóo schelden, dat de daarmee volgeschreven bladzijde zelf het 'uitmuntend werk' is, dat ons tot streng-zijn bevoegd maakt.[p. 23]

Vooruit, daar zit voor een genre van literatuur wat in. Met wat hij daarop laat volgen als zijn literatuurkritiek, dus over werken van andere schrijvers, lijkt Van Deyssel zèlf nogal ingenomen (en daarop géén kritiek te dulden). Wellicht was zo'n tekst tevens voor enkele van zijn tijdgenoten te genieten, maar onvergankelijke literatuur herken ik er niet in.

Op mij maakt Van Deyssel slechts met die korte passage indruk waarin hij zijn beginselen schetst, maar dat, over motief gesproken, mijn belangstelling uitgaat naar motivatie (en ik, toegegeven, zowel praktisch als theoretisch niets van literatuur weet; de talloze schrijvers resp. hun geschriften die Van Deyssel afkraakt, zeggen mij niets; weliswaar kan dat als bevestiging gelden dat zijn kritiek terecht is, maar ik lees nog slechts flauwe herhaling en dat verveelt).

Nu lijkt het gauw, dat ook ik weinig anders doe dan kritiek geven. Zoals Van Deyssel verderop, in het hoofdstuk **Realisme** (pp. 54-58) wat rustiger aangeeft:

Ik vind dat ik geen slechte daad doe met zoodra middelmatigheid en wankunst zich vertoonen, ze te signaleren.[p. 58]

In **Zedelijkheids-causerietje** (pp. 62-66) merkt hij met zoveel woorden op dat het nog niet zo eenvoudig is om iemand van opvatting te laten veranderen:

Ik ga nu dingen zeggen, die op verscheidene manieren al gezegd zijn, maar die niet algemeen onthouden schijnen te wezen[. p. 63]

Het verschil met Van Deyssel c.q. met de manier waaraan hij de voorkeur geeft vind ik dat hij – wat voor hem geldt als – literatuur als middel en doel tegelijk beschouwt en meent te beoefenen. Die instelling staat op z'n Frans bekend als *l'art pour l'art* (en dat is onzin volgens de aanname dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is). Overigens blijkt nog wat later, de kritische opstellen verschijnen in de bundel in chronologische volgorde, dat Van Deyssel na verloop van tijd ook zèlf genoeg had gekregen van zowel scheldkunst als verwaarlozing van argumentatie (maar daarvan werden zijn teksten helaas niet beter). In **Literatuur-fysiologie** (pp. 71-73, oorspronkelijk 1888) stelt hij volstrekt redelijk dat kritiek "inferieur" is, indien

de schrijver **niet** verklaart wat de oorzaak is van den toestand, dien hij als aanwezig meent te kunnen konstateeren.[p. 71]

Ik heb kritiek op tot dusver gangbare informatiekunde, omdat vanwege voortzettende digitalisering – zoiets als maatschappelijke – doelen anders gelden waarvoor een

àndere, te weten consequent stelselmatig gerichte, informatiekunde als middel onontbeerlijk is. Daarom spui ik niet zomaar kritiek, maar beschik daarvoor over een referentiekader enz. dat wèl stelselmatig bemeten is. Grondslagen: subjectief situationisme, enneadische semiotiek. Methode: Metapatroon. Herstel, ik probeer vóór dat passender kader te werven (en ònvergankelijk is ook dàt kader stellig wederom niet, zodat ook mijn geschriften tzt vergaand onverteerbaar raken). Hoe dan ook, omdat het nù eenmaal ànders moet zijn, houdt dat het oordeel in dat het huidige kader niet langer voldoen. Tja, een onontkoombaar aspect van verandering is kritiek op hoe-het-nog-steeds-is. Want ... anders is het niet anders, nietwaar? Van Deysseel oppert een sluiproute naar eigen succes, aardig geprobeerd. Maar opbouwende kritiek vergt nu eenmaal meer dan louter gescheld. Ach, ik vermoed dat Van Deysseel die behoefte om opbouwend bij te willen dragen maar reuze burgerlijk had gevonden, want een middel voor een doel is natuurlijk géén kunst (het woord dat hij in zijn betekenis met een hoofdletter schrijft). Nou ja, zijn gescheld is mij bespaard gebleven.

[Zie ook **aantekening 67.2.**]

67.6

Je weet dat ik zoiets als aantekeningen schrijf. Wederom was de aanleiding een redactioneel commentaar in **NRC Handelsblad**. [Zie **aantekening 67.4.**] Begrijp ik er niets van? Of doe ik zinvolle, praktische beleidssuggesties?

67.7

In **Elements of Lexicology and Semiotics** (Mouton, 1973, oorspronkelijk pools) zijn voordrachtteksten van Witold Doroszewski (1899-1976) gebundeld. Het eerste hoofdstuk is **Thought and Experience** (pp. 9-22). Met wat ik daaruit als een aansporing opvat, stem ik zelfs zéér graag in:

The cognitive function of thought is above all its dynamic adaptation to reality; from this dynamism of the cognitive effort we must not omit [...] assumptions[. ...] To work out which assumptions are regarded as valid is [...] the first condition of [...] acquiring an accurate orientation[. ...] A knowledge of th[e] history [of false assumptions] is necessary and useful insofar as it enables us to avoid the mistakes made before our time.[p. 10]

Wat gebrekkige veronderstellingen betreft, het taalbegrip dat Doroszewski vervolgens voorstelt blijft m.i. echter helaas in semantiek met bijbehorende schijn van – historisch materialistische? – objectiviteit steken:

Language is not an autonomous objective entity apart from humanity but the object of living experience of speaking people, experience being understood, however, according to the definition[:] knowledge based on sensory perception[. p. 17]

Dat komt een lexicoloog natuurlijk goed uit:

Language is a storehouse of the products of this kind of knowledge[. p. 17]

Voor alle zekerheid benadrukt Doroszewski wat hij als grens bewaakt:

In studying language we may not cross the frontier of the world of words. [...] This also concerns defining the meanings of words.[p. 18] The object of linguistic research must be the processes whereby experiences and the reflex actions of perception and reflection are transformed into stereotyped forms of verbal information.[p. 21]

Daarentegen meen ik dat relevant taalbegrip begint èn eindigt met pragmatiek. Daarvoor telt een teken méér dan een ènkel woord of, volgens mij beter gezegd,

signatuur. Er hoort onlosmakelijk context bij. Want èlk teken is een verzoek tot inschikkelijkheid, volgens dynamiek door subjectief-situationeel gedrag voor subjectief-situationeel gedrag.

67.8

Je hebt gelijk, “scheldiger worden [...] maakt voor de respons erop [...] niets uit.” Sterker nog, als de praktijk van zgn sociale media, het gebruik ervan dus, iets leert, is het zelfs dat schelden niet langer wèrkt als ... verzoek tot inschikkelijkheid. Althans niet van het ene tot het andere subject; hoogstens wekt een scheldpartij intrasubjectief kortstondig de valse schijn van opluchting. Dat maakt vervolgens terrorisme als verzoekmodaliteit helaas zo ... populair, zo van, wie niet horen wil, moet maar voelen. Tja, alsof dat wèl helpt. Zèlf weet ik vooralsnog overigens niets beters te doen, over intrasubjectieve suggestie gesproken, dan maar volhouden met aantekeningen.

67.9

Tja, wat is evenwicht? Een nogal cybernetische opvatting luidt dat een object vooral als reactie op omgevingsveranderingen streeft naar behoud van een bepaalde toestand voor zichzelf. Als een object daarvoor beschikt over cognitief vermogen, noem ik het een subject. En volgens mij mikt een subject ‘naar omstandigheden’ juist op verandering van zichzelf, al dan niet via verandering van omstandigheden. Dat is niet zozeer reactief, maar actief, of zelfs proactief.

Naar mijn indruk laat Witold Doroszewski de noodzakelijke reactiviteit van objecten met zoveel woorden ook nog overwegend gelden voor subjecten. Dat valt mij wederom op in zijn opstel **The Theoretical Principles of Lexicographical Work** (in: **Elements of Lexicology and Semiotics**, Mouton, 1973, pp. 39-48). Met de richting waarin hij naar grondslagen zoekt, ben ik het echter ... grondig eens, en voor zoals ik informatiekunde opvat kunnen ze niet anders dan overeenstemmen met die voor “lexicographical work.” Ik vind het voor “a methodology” dus te mager om te veronderstellen dat

the functioning of the brain [...] assur[es] the organism of the capacity to maintain its dynamic equilibrium in its reactions to environmental stimuli[. p. 39] Every living organism has a certain sphere of autonomy in relation to its environment, which is called homeostasis, by which term we mean the capacity of the organism to maintain a comparatively continuous state of equilibrium[. p. 44]

Nota bene, ik zie zelfs nog méér redenen dat ook en vooral een informatiekundige

ought to interest himself in the functioning of the brain and its structure as a living mechanism[. 39]

In tegenstelling tot wat ik uit een eerder opstel meen te begrijpen, zie **aantekening 67.7**, wijst Doroszewski terecht als kortzichtig àf, dat

linguistic facts can become the subject of research only when they are adequately isolated from other facts[. p. 39]

Ook en vooral informatiekunde mag géén discipline zijn

which must concern itself above all with demarcating the limits of its autonomy[. p. 39]

Ook voor een informatiekundige geldt daarom als

duty [...] to make himself aware on the broadest possible scale of [...] methodological implications[. p. 40]

Algemenerere grondslagen dan subjectief situationisme en enneadische semiotiek kan ik niet bedenken; daar past Metapatroon als methode voor stelselmatige modellering bij. Let wel, de enneade is geen (meta)model van het brein, maar mikt op hoofdlijn ruimer, dwz ... situeert cognitief vermogen in dynamiek van gedrag als samenloop van subject en situatie. Wat mij betreft heeft Doroszewski dus volkomen gelijk, dat er voor relevante grondslagen geen ontkomen is aan betrekkelijke waardering van cognitief vermogen:

[M]an [i]s a being at every moment of his life in the most intimate relationship to his environment.[p. 44]

Het is inderdaad de crux van wat ik subjectief situationisme noem, dat

the contacts between a living organism and its environment are so close that even from the very definition of a living being it is impossible to eliminate elements of the environment.[p. 46]

Dat geldt overigens voor elk zgn object, dus o.a. voor elk subject. Wat dat te maken heeft met informatiekunde? Nogal eenvoudig, voor beschrijving van gedrag, nogmaals,

it is impossible to eliminate elements of the environment.[p. 46] Every [...] fact becomes comprehensible to us insofar as we are able to grasp it in a historical and spatial perspective[. p. 47]

Verschillende gedragingen van een ob- resp. subject betreffen steeds samenloop met wisselend in verloop van tijd evenzovele verschillende situaties. Met recursief veronderstelde samenloop levert dat Metapatroon op als stelselmatige modelleermethode, dwz geschikt voor ordening van willekeurige betekenissenvariëteit. Voor samenhang tussen verschillende situationele gedragingen van eenzelfde ob-/subject komt logisch slechts een zgn nul-identiteit in aanmerking. Zoals Doroszewski opmerkt:

A living organism outside any environment, would have to be outside space, which, in the real world of space, is not only a physical and biological but also an intellectual and theoretical impossibility.[p. 46]

Metapatroon biedt algemeen de methode voor wat Doroszewski beperkt tot organismen reeds concludeert:

If that is so, what must be investigated in every living organism are the forms of its contacts with the environment – contacts which determine the very fact of its existence and the entire course of its life[. p. 46]

De situationeel veronderstelde verbijzondering van ob-/subjectgedrag komt in een model à la Metapatroon met contextuele verbijzondering tot uitdrukking (en cognitief is daarvoor een gemotiveerd begrip aan de orde; zie de semiotische enneade voor samenhang volgens momenten/dimensies). Voor de informatiekundige gaat beslist ook op, wat Doroszewski voor de taalkundige stelt:

Without this conception as a basis, no serious, fruitful work [...] is possible [...] concerned with differentiating reality[. ... A]ll that would be possible would be the sluggish continuation of anachronistic methods of thought which condemn one to using unreliable tools in concrete work.[p. 47]

De praktijk van inmiddels averechtse modelleermethoden is helaas nog populair voor vraagstukken van – digitale – facilitering van informatieverkeer op stelselschaal, met voorspelbare mislukkingen van dien.

67.10

Dat boek van Doroszweski is, zoals zoiets als de vóórtitelpagina pontificaal vermeldt, als nr 46 verschenen in de reeks **Approaches to Semiotics** met Thomas A. Sebeok als samensteller. Veel later is Sebeok op mijn verzoek aangezocht als lid van 'mijn' promotiecommissie. Naar verluidt vond hij mijn proefschrift onaanvaardbaar, terwijl naar mij nu gebleken is toch frappante grondslagovereenkomst met Doroszweski's opvatting geldt. Oh ja, mijn Tilburgse promotor Kees Takkenberg onthield mij vervolgens zijn steun (waarvoor ik evenmin argumenten vermeld kreeg). Eveneens op mijn nadrukkelijke verzoek, tja, op die manier ontgaat mij immers wat er wetenschappelijk aan de beoordeling is, trok hij zich als zodanig terug en ging promotie althans aan die universiteit dus niet door. Dat was in het jaar 2000.

67.11

Ook uit het opstel **The Dualist and Monist Trends in the History of Linguistic Thought. Soul and Brain** (in: **Elements of Lexicology and Semiotics**, pp.49-67) heb ik citaten kunnen putten die ik voor – mijn idee van – informatiekunde toepasselijk acht. Doroszewski onderscheidt daar tussen

monist and dualist conceptions of reality.[p. 51]

Hij verkiest monisme, volgens welke grondslag

the term **brain** [...] is a symbol of the biologically organized life of the individual and at the same time of his links with the life of the environment.[p. 50]

Voor informatiekundig werk op stelselschaal, ofwel praktisch altijd en overal, gaat Doroszewski's aansporing nadrukkelijk óók op, maar wat mij betreft dus vooral proactief:

Philosophical thinking must distinguish itself [...] by its energy and control, which would encourage a tendency in people to react to situations and events above all with a cognitive reflex, with a desire to understand what is happening, for that is the first and indispensable condition of purposeful and effective, and hence profitable, action.[pp. 53-54]

Mijn semiotische hoofdstelling dat èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is, spitst toe wat Doroszewski aangeeft:

Obviously words belong among the tools of social action, which is why one of the aims of working with words must bet hat of anticipating their possible social role.[p. 54]

Daarvoor is doorgaans – veel – méér nodig dan woorden; context kan aan van alles en nog wat 'waarneembaars' ontleend zijn. De verwantschap tussen enerzijds lexicologie/-grafie als onderdeel van taalkunde, anderzijds informatiekunde maak ik ook weer op uit de volgende tekstpassage:

Linguistics must be recognized not only as a historical-social science , but also as a social-pedagogic, educative one; this social-educative aspect of it is most evident in lexicography, of which the main aspiration is [...] that the intellectual development should occur to the highest possible degree[. p. 54]

Zo hoogdravend wil het voor informatiekunde niet claimen, maar ik vind òntegenzeggelijk dat mis- tot ontkenning van reële betekenissenvariëteit afbreuk doet aan evenwichtige maatschappelijke verhoudingen. Ook voor informatiekunde,

[i]t ought to be one of the tasks [...] to clear away the intellectual confusion which may exude from words. This may be understood as cooperation [...] with the efforts of philosophy[. pp. 58-59]

Wat Doroszewski m.i. nog mist, is dat taal in de ruimste betekenis dient ter beïnvloeding van gedrag. Volgens hem,

[I]inguistic activity does not consist in a struggle between partners, but in communication information to one another.[p. 65]

Wat mij betreft is het doel van het ene subject juist wèl om iets door het àndere subject gedáán te krijgen (intrasubjectief: door zichzelf). Om wèlke gedraging het gaat, moet het ene subject zonodig – nader – omschrijven ter verduidelijking voor het andere subject. Maar zo'n be- resp. omschrijving is nooit het hoofddoel met een teken. Evenmin heeft Doroszewski gelijk, dat

[t]he equipment required for linguistic communication is words[. p. 65]

Om te beginnen vind ik de kwalificatie "linguistic" verwarrend. Hoe dan ook maakt zoiets als enscenering vaak een onderdeel van een teken uit, zoals het uniform van een politieagent: context. Situationele gedragsverbijzondering, volgens enneadische verhoudingen uitgedrukt met contextuele signatuurverbijzondering biedt met Metapatroon de formele methode voor

[t]he transition from perceiving elements of reality to reflecting on the relations obtaining between them, and to drawing practical conclusions from this reflection[. p. 67]

Ik herhaal dat Doroszewski echter nog een overwegend reactieve opvatting volgt, dwz

transform[ing] perceptions into concepts[. p. 67]

Maar ook een begrip annex concept is géén doel op zichzelf, maar bepaalt gedrag (waarmee het ene subject er op kan mikken dat een ànder subject – of z/hijzèlf – het als teken opvat, dus als verzoek tot inschikkelijkheid, enzovoort). Aan de semiotiek zoals o.a. Doroszewski die voorstelt, ontbreekt het schema van cyclische dynamiek, zeg ook maar dia-enneadisch).

67.12

Ook in verdere opstellen in zijn bundel blijft Doroszewski cognitief vermogen m.i. te reactief voorstellen. Zo stelt hij in **Perceptions and Conceptions** (pp. 69-93):

Every element in the semantic content of a word constitutes one of the bonds linking the Self to the environment: to **feel** something through the senses is to react with the senses to some kind of external stimulus.[p. 75]

Her en der verspreid staan desondanks tekstpassages die, uitgelicht, passen in het kader van dia-enneadische dynamiek dat ik veronderstel. Dat geldt o.a. voor de draai die hij aan semantiek geeft:

[S]emantics is a pragmatic science, and to interpret the meanings of words is to interpret certain forms of human behaviour and their effects, and in this too lies the social and cultural responsibility of those who concern themselves with this interpretation, **i.e.** of the lexicographers.[p. 71]

Een informatiekundige is dan een betekenisbeschrijver mbt willekeurige tekens, dus niet slechts van woorden. En ipv semantiek pragmatisch te duiden noem ik dat géén semantiek, maar pragmatiek. Terwijl Doroszewski aangeeft, dat

[t]he problems involved are immeasurably complex.[p. 75]

biedt de zgn semiotische enneade volgens mij op hoofdlijn een redelijke voorstelling van hoe

[we] must be aware of this complexity, understanding that [...] that there is no other road before [us] but that which leads to an understanding, based on linguistic material, of the functioning of the brain, the coordinator of all the organism's activity[. p. 75]

Maar indien de enneade als verklarend schema voldoet, wat is er dan nog ingewikkeld aan?

In **Perceptions and Conceptions** schenkt Doroszewski tevens aandacht aan

the diversity of meanings of the same word[. p. 77]

Ik ben het met hem eens dat

[e]very concept is someone's concept, i.e. someone's idea[. p. 80 originating from t]he function of the brain to [...] "control" the organism [...] in a purposeful way [...] without which purposeful behaviour on the part of the organism would be impossible.[p. 81]

Maar waar komen zulke doelen vandaan? Nergens staat dat Doroszewski, op z'n enneadisch uitgedrukt, motief principieel beschouwt als cognitieve factor voor differentiatie, corresponderend met situatie voor gedrag en op z'n Peirce's bemiddeld door teken inclusief ook weer corresponderende context. Cyclisch komt van het ene het andere motief, enzovoort. Hoewel Doroszewski geen verklaring biedt voor betekenissenvariëteit, ik kan daar pragmatisch althans niets vinden, plaatst hij m.i. wel reeds een noodzakelijk accent:

[T]he only way [...] is to extend the range [...] beyond words and to study all forms of contacts between the Self and the non-self, i.e. to find out how the brain centres work, in which all lines of communication – verbal and of every other kind – of the living organism with the environment which surrounds and sustains it, converge and undergo "switch-overs".[p. 85]

Charles S. Peirce heeft wat mij betreft met zijn idee dat een teken een bemiddelende functie heeft, echter juist de nadruk op zulke schakelingen gelegd. Daartoe heb ik zijn semiotische triade-plus-grond tot een enneade uitgebreid. Daarin zijn de drie triadische elementen van Peirce veranderd tot evenzovele dimensies met elk drie elementen. Aan de orde is cyclische dynamiek volgens, inderdaad, "switch-overs" van de ene naar de volgende dimensie, enzovoort; daarom noem ik die dimensies ook wel momenten.

Enig besef van (pro)actief gehalte van waarneming heeft Doroszewski overigens wel. Zo lees ik in zijn opstel **The Sign as an Object of Perception and as an Element in a System** (pp. 95-118):

To the multiplicity of relations in which the elements of reality stand to one another our thoughts must, of necessity, react selectively[. ...] To mobilize one's thoughts in a cognitive direction means to adopt an active attitude towards reality[. p. 104]

Een subject voegt daarvoor echter niet een motief toe. Enneadische gedragsdynamiek telt ònlosmakelijk een motief dat van cyclus tot cyclus wisselt. Ook teken vormt slechts één dimensie annex moment. Dat noodzaakt tot een ruime opvatting over semiotiek, zoals Doroszewski beseft:

The general science of signs is called semiotics or semiology. Its fundamental concept is considered to be that of a system of signs. [However,] the essence of every sign consists in its calling forth a reflex directed beyond the scope of the system[. p. 113] Every systems of signs is a set of stimuli which interest the student of this system more with regard tot he way the stimuli operate than the various ways of classifying the signs in their mutual relations to one another.[p. 116]

Daarom geldt m.i. als fundamenteel, niet meer èn niet minder, dat èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is.

67.13

Alsof kennis – toch – een doel op zichzelf is, schrijft Doroszewski als eerste zin van **Thinking as a Cognitive Process and the Myth-making Power of Words. The Concept of the Object of Thought. The Concept of Law. Two Systems of Signals** (pp.119-135), dat

[t]o think is 'to become aware of the relations of dependence among things'[. p. 119]

En dat is volgens hem

the road leading to a discovery of the laws governing the various spheres of reality. The discovery of these laws is the final aim of cognition.[p. 119]

Afgezien ervan dat Doroszewski in het midden laat volgens welke wet(ten) de zgn werkelijkheid 'kennelijk' gecompartmenteerd is, snijdt zijn voorstelling evolutionair geen hout. Ik vind denken een middel, volgens dia-enneadische dynamiek is het steeds via teken gedrag door gedrag voor gedrag.

Op stelselschaal is contextuele verbijzondering à la Metapatroon aangewezen, omdat

[t]he scale of the problems in the solution of which one may effectively use words of clear and considered content, which have not yet been confined to the function of specialized terms, is considerably wider than is commonly thought.[p. 123]

Op stelselschaal is zelfs nooit voldaan aan de voorwaarde van absolute betekenis. Daarom is nodig en voldoende explicitering van bijbehorende context de regel voor eenduidige betekenis.

Doroszewski houdt vol, dat

[w]ords for us are sources of information[. p. 134]

Omdat hij als het ware bij kennis ophoudt, en dus kennis vergeet te duiden als doelbepalend middel voor gedrag, zoekt hij m.i. nog tevergeefs naar

the causative factors of [their] functioning.[p. 134]

En dat komt dus óók, omdat hij zich theoretisch tot woorden beperkt ipv van uit te gaan van teken als ruimste begrip voor een dimensie/moment van dynamiek. Zo mist hij de structuur van een teken, ook weer drieledig volgens de semiotische enneade.

Doroszewski stelt in **The Designata of Singular and General Terms and the Semantic Content of These Terms. Differentiating Reality into Elements and the Synthesis of these Elements in the Process of Thinking in a Language. The Horizons of Lexicology** (pp. 183-230), dat

[t]he history of language is the history of ways of linguistic differentiation of reality[. 227]

Nee! Evolutionair staat het vermogen tot gedragsverbijzondering voorop. Dat vergt situering, voilà een subject met cognitief vermogen. Met een teken probeert het ene subject zichzelf en/of een ander subject tot bepaald gedrag te 'bewegen.' De geschiedenis van – pogingen tot – tekenuitwisseling is primair de geschiedenis van gedragsafstemming. Om te verduidelijken wàt z/hij precies wil dat het andere subject doét, verbijzondert het ene subject middels haar/zijn teken(gedrag) zonodig de relevante werkelijkheid in kwestie. Het klopt daarom wèl, maar algemener voor tekens ipv louter woorden, dat

[a] clear realization of the meanings words is a form of control over [...] the situations in which words are used as tools of one's thought and action.[p. 227]

Dat is volgens mij ook het enige waarvoor tekens dienen. Het is eigenlijk merkwaardig dat Doroszewski die conclusie niet trekt, ondanks het motto dat hij vakkundig verkondigt en dat m.i. tevens voor – wat ik versta onder – informatiekundigen geldt (waarbij ik onderstaand "words" heb vervangen door: signs):

[T]he lexicologist's object of study is not [signs] themselves, projected outside of man as extraspatial ideal objects, as objects of metalinguistic hypostases which cannot be submitted to concrete analysis, but [signs] as fragments of human behaviour, as modes of human action in specific situations, of carrying out specific intentions[. p. 229]

Aandacht verdienen daarom

problems [...] which are connected not only with the history of people thinking and acting with the help of [signs], but also with the fate of these people – to the degree in which their fate may become intertwined with [signs], may depend on [signs].[p. 230]

Dat is de reden waarom ethiek nadruk verdient, al helemaal nu informatiekundige opgaven zich voordoen op stelselschaal; ze betreffen digitale infrastructuur voor maatschappelijk informatieverkeer.

67.14

Nee, om precies te zijn is techniek noch zo'n minister zèlf een "buikspreeker," maar daarentegen slechts de gemanipuleerde pop, ja, klopt, van wie het/hem/haar in hùn belang(en) zo laten praten.

67.15

[Aantekeningen 66.55 en 66.57](#) schreef, en stuurde, ik na een zoveelste gesprek waardoor ik mij zo mogelijk nog weer sterker afvroeg waarom mijn gesprekspartner alsmaar, zoals wederom bleek toen wij elkaar op zijn verzoek onlangs nogmaals troffen, dezelfde m.i. beperkte/beperkende benadering kiest. Hij leek nog steeds niets te begrijpen van de afleveringen in de reeks **Werk in uitvoering**, waaraan ik toch als antwoord op zijn vragen begon.

Voor stelselmatige informatiekunde zijn er zelfs twee paradigmatische sprongen nodig. In genoemde aantekeningen, nee, niet alles tegelijk, probeer ik de eerste te duiden. Die sprong draait dus om verschil tussen exemplaar en soort.

Informatiekundig is soortgerichte modellering enz. echter niets nieuws. De reden dat ik je eerder niet begreep, is dat die oriëntatie op soorten van meet af aan inherent is aan digitalisering volgens aparte zgn toepassingen. Daarvoor is overgang van exemplaar op soort niet aan de orde. Ofwel, 'binnen' informatiekunde kon ik jouw beoordeling als "grote sprongen" niet plaatsen. Maar, klopt, zoals ik hoop te

verduidelijken geldt wèl een principiële sprong van exemplaar- naar soortgerichte modellering. Voor kleinschalige toepassingen volstaat ook die ene sprong, maar voor stelselmatige digitalisering is een volgende paradigmatische sprong noodzakelijk. Je zou kunnen zeggen dat we met de eerste sprong véél te vèr gesprongen zijn. Soorten vergen differentiatie, zo nodig tot ... ènkele exemplaren. In het postscript wijs ik in **aantekening 66.57** slechts kortweg op die sprong naar stelselmatige soortgerichtheid.

Je hebt gelijk, wie gewend is exemplaargericht te oordelen, en nu begrijp ik ook je vergelijking nav [aantekening 66.61](#), kan in **aantekeningen 66.55** en **66.57** terecht voor wat er op hoofdlijn komt kijken voor “grote sprongen [...] in voorwaartse richting” van stelselmatige soortgerichtheid. Tja, wie daar doof voor is, meent hoogstens “een dingetje” te herkennen en blijft aldus gevangen in exemplaargerichtheid; o.a. informatiekundig werkt dat hopeloos averechts.

Over vergelijking gesproken, de overgang van een geo- naar een heliocentrische opvatting vergt ook zoiets als twee gedachtesprongen: 1. de aarde draait om de zon èn 2. de aarde draait om zijn ‘eigen’ as. Zo’n dubbelsprong maakt verandering van opvatting alweer moeilijker.

67.16

Allereerst als mogelijk onderwerp voor ons a.s. gesprek dram ik door met ongevraagd advies, :-) ditmaal over het ‘beleid’ om het zgn (programmatuur)pakket dat voor de financiële administratie in gebruik is, te ontdoen van zgn maatwerk. Wat mij betreft moet nadruk echter liggen op wat ergens ‘in’ hoort. Tja, maatwerk had zelfs nooit eraan toegevoegd, erin opgenomen enz. mogen worden. (Want) wat resulteert, is prompt géén pakket meer, met alsmaar groeiende problemen door zulke ontsporing; over de noodzaak om een pakket te laten voor wat het al dan niet kan, zie verder o.a. mijn emailbericht dd. 26 april 2018 met als onderwerp: pakketstrategie met informatierotonde voor weestaken ([aantekening 63.43](#)).

Maar dat is – ook – daar nu eenmaal gebeurd. Ik laat tevens maar even in het midden, dat de informatierotonde tot dusver nog helemaal niet wordt benut als alternatief voor zulk maatwerk, maar ter facilitering van taken die zowel het thans gebruikte pakket als het maatwerk niet (!) faciliteert.

Waarop ik hier graag wijs, is dat het pakket in kwestie blijkbaar geldt als ‘maat’ voor, vooruit, ontmaatwerking. Dat lijkt me voor de zoveelste keer echter een overwegend technische, dus kortzichtige insteek. Voor de langere termijn telt niet zozeer bepaalde computerprogrammatuur, maar zgn functionaliteit waarvoor ter facilitering bij voorkeur ‘een’ pakket in aanmerking komt. Vergelijk het eens met een auto. Stel, je bezit een exemplaar merk A, type X. Vanwege allerlei èxtra behoeften die je met verplaatsing in verband ziet, heb je er van alles en nog wat aan laten veranderen. Klopt, het gevolg is dat je met je bijgevolg unieke auto niet langer voor onderhoud e.d. terecht kan bij een regulier garagebedrijf. Indien je beseft, dat je op die manier wel èrg duur uit bent, terwijl vervulling van allerlei ‘normale’ behoeften zelfs stagneert omdat daarvoor vereiste onderhoudswerkzaamheden niet langer – kunnen – worden uitgevoerd, kan je die extra’s inderdaad allemaal laten slopen. (Maar) wat heb je dan? Je hebt dan een exemplaar van merk A, type X, terùg. Dat is uiteraard een grote verbetering, indien je in een auto van precies dàt merk en type wil blijven rijden. Maar is dat zo? En doet wat jij wilt er eigenlijk op wat langere termijn wel toe? Hoe lang blijven auto’s resp. onderdelen ervoor – en relevante onderhoudskennis en –ervaring – van merk A, type X, overigens leverbaar?

Het is daarom verstandig eisen c.q. behoeften volgens categorieën van middelen te laten gelden. Je wilt je op eigen initiatief over (middel)lange afstand kunnen verplaatsen. Daarvoor kan je een auto als ware het een pakket aanschaffen. Indien je óók wilt zwemmen, een film kijken, enzovoort, nee, richt daarvoor niet je auto in. Tref daarvoor andere voorzieningen (en dat lukt dan vaak eveneens met een pakket, te weten nogal specifiek dáárvor). Je ziet dat het voordeel nota bene tweeledig is. In de eerste plaats blijft je huidige auto optimaal onderhoudbaar. Ten tweede kan je eenvoudig van auto wisselen; een auto van willekeurig merk/type laat zich op vergaand dezelfde manier gebruiken voor verplaatsing.

Ik kom terug op digitalisering van informatievoorziening. Wie één (hulp)middel wenst voor alles, is niet goed wijs. Dat krijgt z/hij echter van de pakketleverancier en – andere – ict-bedrijven nooit te horen. Integendeel, zij verheugen zich op maat- en wat dat aan eindeloze opdrachten brengt voor meerwerk. Dat is onethisch, maar een onbenullige opdrachtgever laat zich ook wel héél gemakkelijk bedriegen.

Wie daarentegen optimaal pakketten wil benutten, moet met voorrang het relevante informatieverkeer volgens praktische pakketcategorieën indelen. Dat is nu eenmaal – ook – een vak, en vergt daarom een bekwame ontwerper met ethiek van dien. Let wel, voor mobiliteit doet iedereen dat als vanzelfsprekend ... zèlf, zo'n indeling resp. afweging maken (en daarom, merk ik tussendoor op, voor 'het milieu' per saldo schadelijk). Wanneer neem ik de fiets, wanneer reis ik per trein, enzovoort? Voor informatievoorziening annex –verkeer verdient het zeker om te beginnen aanbeveling om categorieën 'klein' te kiezen. De kans dat daarvoor zelfs meerdere passende pakketten bestaan, is dan juist 'groot.'

Zo vind ik 'financiële administratie' véél en véél te ruim verondersteld als één categorie. Als, zeg maar, pakketwaardig gedeelte van informatievoorziening/-verkeer komt m.i. wèl grootboek in aanmerking. En het verdient aanbeveling om daarmee te beginnen. Dat komt, althans, zo denk ik erover, omdat de structuurmogelijkheden voor een grootboek niet aan verandering onderhevig zijn. Maar ja, dat valt slechts vol te houden door – categorische – bepèrking tot grootboek. Naar mijn indruk hebben pakketleveranciers die focus verloren om potentiële klanten maar – valselijk – te suggereren dat hùn pakket wel degelijk de ene oplossing voor alle problemen tegelijk is.

Wat mij betreft is zoiets als (her)focussing op grootboek geboden. In een emailbericht dd. 26 oktober 2018, waarvan ik jou afschrift stuurde ([aantekening 65.65](#)), heb ik drie eisen vermeld, nee, meer zijn er op hoofdlijn niet, voor een grootboekpakket.

Ik vermoed dat de vraag waarom het maatwerk uit het pakket wordt verwijderd in elk geval nog niet strategische genoeg is onderzocht, laat staan beantwoord. Mijn voorstel luidt om grootboek als een aparte pakketcategorie te onderscheiden. Welke andere aspecten en fasen van financiële administratie met pakket(ten) vallen te faciliteren, en zo ja, in hoeverre, ligt veel minder voor de hand. Zonder deugdelijke analyse lijkt juist facilitering van procesgerelateerde taken het zwaarst gewogen te hebben met als noodlottig gevolg – procesgerelateerd – maatwerk en verdrukking van grootboek.

Aan zelfs voorrang voor grootboek is productief, dat het daarvoor praktisch lukt om de (structuur)mogelijkheden uitputtend/dekkend te specificeren die in (!) een pakket ervoor moeten zitten, nota bene als ... pakket, dwz zònder welk maatwerk dan ook. Optimale structuurmogelijkheden biedt m.i. pas een pakket voor fasegewijs annex

relationeel boekhouden. Daarvoor heeft Information Dynamics een prototype gemaakt.

67.17

Kijk, zo schieten we op, nou ja, in elk geval zo onder elkaar, dus zéér bedankt dat je ingaat op die aantekening, in gesprek c.q. correspondentie komt over en weer van het één – pas – het ànder, enzovoort.

Graag benadruk ik het tweeledige karakter van de (paradigma)sprong van exemplarisch naar stelselmatig. Denk aan de paardensprong in het schaakspel: het schaakstuk 'paard' staat op een veld, zeg een vierkant; dat vierkant heeft – dus – vier zijden; de eerste deelsprong betreft verplaatsing 'over' het veld dat een zijde deelt met het vertrekveld (beweging rechtuit); dat aldus aangrenzende veld heeft aan de overzijde twee hoekpunten; met de tweede deelsprong belandt het paardstuk op het veld dat slechts dat hoekpunt deelt (afbuigende beweging); beide deelsprongen kunnen ook in omgekeerde volgorde worden uitgevoerd, dwz allereerst vanuit één van de vier hoekpunten (schuine beweging) en vervolgens met een gedeelde zijde (rechte beweging).

Waarop de vergelijking met de paardensprong in het schaakspel wijst, is met exemplarisch als het vertrekparadigma nog te ééndimensionaal is omschreven. Prima, de deelsprong van exemplarisch naar soortelijk associeer ik met beweging rechtuit. Maar als vertrekpunt voor de àf buigende beweging náár stelselmatig verdient m.i. de aanduiding atomair de voorkeur.

De tweedimensionale kwalificatie als atomair-exemplarisch laat àndere sprongen herkennen. Indien verschijnselen als uniek erkend moeten blijven, volstaat het om exemplaren in verband te gaan beschouwen. Ofwel, slechts atomair moet door stelselmatig worden vervangen.

Wat zgn managers e.d. overheersend geloven dat ze willen, is echter slechts de sprong van exemplarisch naar soortelijk. Dat heet dan gauw standaardisatie. Àlles hetzelfde, klaar. Wie daartegen inbrengt dat dergelijke uniformering zelfs averechts uitpakt voor stelselmatigheid, stuit dan op volkomen ònbegrip. Dat komt omdat de voorstanders van een beweging rechtuit niet beseffen dat die gepaard moet gaan met een afbuigende beweging om bijelkaar van atomair-exemplarisch tot stelselmatig-soortelijk te kunnen raken.

Als je mij een voorstel veroorlooft om terminologie toe te spitsen, waar jij belemmeringen toeschrijft aan wie "in hoofdzaak [...] extreem exemplarig [...] denkt-en-werkt," druk ik dat liever met het woord atomair uit. (Want) wie atomair "denkt-en-werkt," houdt – vaak zònder dat z/hij er weet van heeft en er daarom ònmogelijk op aanspreekbaar is en blijft – stelselmatigheid tegen. Ook vaak maakt z/hij het met louter – poging tot – uniformerende standaardisatie alleen maar erger. Zo van, wat zeur je? Je ziet toch dat ik exemplarisme bestrijd! Tja, doe dat ajb niet, indien je niet eveneens wègkomt van atomisme.

In grotere organisaties zijn budgetten voor digitalisering verspreid geraakt over, zeg algemeen maar even, afdelingen ervan. Omdat besluitvormers aldaar als regel géén informatiekundigen zijn (of wie ook maar vertrouwd is met abstractie volgens – wiskundige – functies), ontgaat ze de noodzaak van de deelsprong van-exemplarisch-naar-soortelijk. En verantwoordelijk gesteld voor die ene afdeling kiest de besluitvormer in kwestie met voorrang wat dáárvoor van belang is; dat belemmert de deelsprong van-atomair-naar-stelselmatig.

Met atomair bemeten digitalisering houdt soortelijkheid inderdaad steeds òp bij het

desbetreffende (afdelings)domein. Zgn ict-ers doen alom, “in hun welhaast farizeese ijver om ‘te alignen’ met de business” noem jij dat, wat – zij denken dat – de zgn klant wenst. Die ict-ers zijn m.i. echter niet zozeer “het soortige uit het oog verloren,” maar het stelselmatige, nou ja, voorzover ook zij ooit al voorbij atomisme hebben gedacht en gewerkt. Stelselmatigheid raakt zelfs àctief gefrustreerd, zodra de ene afdeling haar soortelijkheid opdringt aan andere afdelingen, enzovoort. Zgn ict-ers houden er eindeloos betaald werk aan over. Dat leidt dus tot niets, herstel, tot steeds minder, en laat iedereen verward over de reden van mislukking ... om het vervolgens nòg eenzijdiger met macht te proberen, ofwel nòg frustrerender voor deelnemers aan informatieverkeer waarvoor orde bestaat uit – erkenning van – reële betekenisverschillen inclusief samenhang ertussen.

De lamme en de blinde komen samen verder, zodra ze elkáár helpen. De vergelijking gaat echter niet op voor de meeste huidige zgn managers aan de ene en ict-ers aan de andere kant. Ze gaan allemaal mank aan hetzelfde gebrek, de één zelfs nog meer dan de ànder. Daardoor schieten zij niets op, integendeel.

Of het nog zo is weet ik niet, maar symptomatisch voor atomaire instelling onder beleidsambtenaren bij de (rijks)overheid was de term: issue. Kenmerkend daarvoor geldt dat het een apart, overzichtelijk probleem is. Maar dàt komt mooi uit! Dan is er zeker een aparte, vlotte oplossing voor, nietwaar? Vooruit, waarop wachten we nog met een project ervoor?! De noodzaak voor een stelselmatige grote schoonmaak annex opbouw is groter dan ooit, terwijl er steeds minder gehoor voor is te vinden (als daarvan al sprake van is geweest). Hmm, zou de associatie met de tweeledigheid van de paardensprong helpen?

67.18

Om diepgang te bereiken moet er een kwartje vallen, terwijl voor een kwartje om te vallen er al diepgang moet zijn. Dat o.a. het ei van Columbus géén lege dop is, komt op hetzelfde neer. Een paradigma is dus èn schept pas zijn eigen voorwaarde. Voor paradigmawissel schiet daarom ook de term sprong als aanduiding vèr tekort. In dat besef probeer ik het er maar mee.

67.19

Oplossing is nu eenmaal hopeloos onbereikbaar door ònstelselmatige probleemduiding. Ofwel, hoezo ingewikkeld? Dat valt reuze mee.

In **NRC Handelsblad** wijdt Folkert Jensma wekelijks een column aan – het thema – rechtsstaat. Op 12 januari 2019 is dat **Het recht gaat aan verfijning ten onder** (katern **Opinie & Debat**, p. 7). Jensma klinkt daarin vooral kritisch. Maar evenals de voorzitter van de Raad voor de Rechtspraak die hij aanspreekt, of wellicht zelfs nog sterker, kijkt hij in zijn column nauwelijks verder dan de rechtspraak. Zulke kritiek helpt helaas dus ook weer niet(s). Ik vermoed dat ook hij de noodzaak van onafhankelijke oordeelsvorming door ‘de rechter’ nogal klakkeloos verwacht met recht als verschijnsel dat echter juist allesbehalve zelfstandig is. Daarentegen is recht door-en-door maatschappelijk. Het betreft immers regeling van maatschappelijk verkeer; zònder maatschappelijk verkeer heeft recht géén ... bestaansrecht.

In de veronderstelling dat recht meestal re- ipv proactief wordt bepaald, populair gezegd, als aanleiding tot verdere rechtsvorming moet ergens eerst iets grondig misgegaan zijn, is de vraag dus principiëler of de samenleving “aan verfijning ten onder [gaat].” Mijn antwoord luidt dat het maar is hoe je het bekijkt èn ernaar handelt.

Mijn idee is dat “verfijning” niet mag verbazen. Het is ook zeker niets om ongerust over te zijn. Want “verfijning” is zelfs kenmerkend voor maatschappij annex samenleving. De leden van ‘de’ maatschappij zijn deelnemers aan maatschappelijk verkeer. Dat verkeer laat zich naar verschillende situaties indelen en al naar gelang zo’n situatie verkeren daadwerkelijke deelnemers erin volgens dienovereenkomstig verbijzonderde rollen (lees ook: hoedanigheden). Zolang dergelijke “verfijning” niet aan de orde is, bestaat eenvoudigweg geen maatschappij.

Zodra een deelnemer afwijkt van haar of zijn relevante hoedanigheid met gedrag van dien, kan verkeer verstoord raken tot nadeel van andere deelnemers. Het is ontegenzeggelijk wáár, dat het aantal onderscheiden maatschappelijk-verkeerssituaties toeneemt waarvoor formeel hoedanigheden plus gedragingen voorgeschreven zijn. Sterker nog, de ene verbijzondering leidt onherroepelijk tot de volgende, enzovoort.

Tja, wie situaties van, en zo door naar situationele hoedanigheden in, maatschappelijk verkeer allemaal lòs van elkaar opvat, raakt spoedig netzo onherroepelijk overmand door onoverzichtelijkheid. Dat geldt dan àgeleid voor noodzakelijkerwijs dienovereenkomstige uitdijende “verfijning” van het recht. Jensma stelt, dat “[h]et recht zélf [...] intussen alsmaar complexer en daardoor minder toegankelijk en bruikbaar [wordt].” Daar lijkt hij zich bij neer te leggen. Retorisch luidt zijn vraag: “Gaat de rechtspleging vastlopen, of is dat al het geval maar durft niemand dat te zeggen?” Hij vreest het “overgecompliceerde, onhanteerbare recht.” Omineus suggereert hij, dat het “IT-debacle [...] voor iets groters [staat], namelijk de onbeheersbaarheid van het recht zelf.” Volgens mij zou dat dus op maatschappelijke “onbeheersbaarheid” uitlopen.

De oplossing is, opbouwend, om met voorrang systeem te herkennen in maatschappelijke “verfijning.” Als dat lukt, gaat het recht inclusief faciliterende digitalisering er ‘eenvoudig’ in mee. Een passend systeem is hierboven kortweg al geschetst. Het begint met de aanneming van deelnemers en situaties. Dan verkeert een deelnemer in een situatie volgens een rol/hoedanigheid. Die zgn subject-situationele samenloop kan zich herhalen, ofwel nader verbijzonderen.

Deze zgn recursieve structuur is zelfs niets nieuws. Wat systeem(structuur) betreft is er dus helemaal géén sprake van “verfijning.” Voor wie dat systeem begrijpt, gaat maatschappelijke ontwikkeling nu eenmaal gepaard met verdere “verfijning” van verkeerssituaties inclusief dito hoedanigheden van deelnemers. Uitgaande van de passende verbijzonderingsstructuur is dat gewoon alsmaar méér van hetzelfde, dwz structureel juist niets ... bijzonders. Voorbeeld, zo leert iedereen optellen. Dankzij de ene methode ervoor, valt de som van willekeurige getallen te berekenen, hoe “verfijnd” de getallen in kwestie ook zijn. Dàt is structuurdenken. Wie vindt optellen ingewikkeld? Niemand, dus. Wie dat beseft, is hopelijk bereid om methodische ordening (lees dus ook: structuur) van maatschappelijk verkeer te overwegen.

Omdat ook Jensma kennelijk geen structuurdenker is, althans niet voor maatschappelijke verhoudingen, kan hij niet aanwijzen waaróm de voorzitter van de Raad voor de Rechtspraak nog steeds geen redelijke verklaring kan geven voor “het debacle met de digitalisering van vooral de civiele rechtspraak.” Naar verluidt heeft de voorzitter zich “verslikt in de ingewikkeldheid van het civiele proces.” Maar ingewikkeld is en blijft het slechts door blind te zijn voor – de noodzaak van – structuuriëntatie, een systematisering die ook nog eens primair maatschappelijk moet gelden ipv procesrechterlijk.

Jensma heeft gelijk, hoewel hij het zèlf allerminst beter weet, dat juist de Raad voor de Rechtspraak niet aan “de [digitaliserings]operatie” had mogen beginnen zonder te weten “hoe ingewikkeld het recht is.” Verhelderend is echter pas een omgekeerd perspectief. Door het “eigen onvermogen” heeft de Raad nooit een idee gekregen hoe eenvoudig maatschappelijk verkeer gestructureerd is, te weten door-en-door betrekkelijk. Daarvan afgeleid is structuur van digitalisering dienovereenkomstig eenvoudig.

De rechtspraak raakt inderdaad hopeloos ingewikkeld, en mislukking van digitalisering is voorspelbaar, door de maatschappelijke “verfijning” van – soort – geval tot – soort – geval te volgen. Dat is immers een oneindige reeks. Klopt, dat maakt “rechtspraak te duur, te traag en te ingewikkeld.” De situationele-hoedanighedenstructuur van maatschappelijk verkeer is gelukkig wèl eenvoudig genoeg, nou ja, overzichtelijk zowel eenduidig als dekkend formaliseerbaar, en naar het zich laat aanzien onveranderlijk. Zie verder o.a. [Reële variëteit van deelnemers volgens hoedanigheden in informatieverkeer](#).

67.20

Over verfijning gesproken, volgens onderscheid tussen de deelsprongen 1. van-exemplarisch-naar-soortelijk en 2. van-atomair-naar-stelselmatig kiest ook weer columnist Jensma voor zijn analyse van recht(spraak) impliciet een atomair perspectief; voor rechtsprakelijke digitalisering gaat exemplarisch perspectief m.i. zelfs impliciet helemaal aan hem voorbij. Die combinatie lijkt me typisch voor bestuurders, managers en verwante commentatoren.

67.21

Het getuigt van atomisme om voor digitale voorzieningen ter facilitering van rechtsprakelijk informatieverkeer naar inspiratie voor structuur te zoeken in ‘eigen’ procesrecht. Het is – pas – stelselmatig om dat in zgn maatschappelijk verkeer te doen waartoe rechtspraak immers onlosmakelijk behoort. En daarvoor geldt dus structureel, ik herhaal het hier kortweg, dat verkeer situationele betrekkingen betreft tussen deelnemers volgens hun dienovereenkomstig nadere, dwz telkens situationele, hoedanigheden. Op die manier, zeg ook maar in omgekeerde richting, blijken rechtsprakelijke processen dan zelfs niet of nauwelijks ‘eigen’ voorzieningen te vergen. Ook zo’n proces is immers te beschouwen als een (verkeers)situatie met deelnemers in onderlinge betrekking volgens hun dienovereenkomstig nadere hoedanigheden, klaar. Oh ja, autorisatie, erg belangrijk. Hetzelfde verhaal, althans structureel, want situaties met deelnemers en zo, dus ook in één moeite klaar, dat schiet prima op.

Je kunt je terecht afvragen, of de – organisatie van de – rechtspraak geld moet uitgeven aan aldus alom bruikbare, zeg daarom gerust infrastructurale, voorzieningen. Moet dat niet, inderdaad, onder informatieverkeer-infrastructurale verantwoordelijkheid gebeuren? En is de rechtspraak dan ‘gewoon’ een deelverzameling deelnemers? Dit zouden slechts retorische vragen behoren te zijn. Ach, wat moet je met zo’n ontwerp? Komt van iemand uit een klein bedrijf. Zie onderstaand voor een nadere aantekening (**nr 67.22**). Mijn frustratie klinkt stellig door. Als je ontwerp doortrekt naar ontwerpfilosofie, oeps, over subjectief situationisme gesproken, kom je natuurlijk helemaal niet om het ene individu-dat-(be)denkt in kwestie heen. En wat doet groot of klein er überhaupt nog toe, als het (structuur)ontwerp op hoofdlijnen allang beschikbaar is, zelfs helemaal gratis.

67.22

Wat is het toch een onzin om door vermelding kleine bedrijfsomvang klakkeloos de principiële belemmering te opperen voor opdrachtverstrekking. Ik waag toch nog maar eens een poging tot evenwichtige, redelijke argumentatie.

Bedrijfsomvang, met groot als zelfs absolute voorwaarde, als het gaat om een externe dienstverlener is ééndimensionaal. Voor opdrachten die stelselmatig ontwerp vergen, is valse duiding van risico's het gevolg en zo noodlottig door naar precies de verkeerde (opdracht)beslissing.

Information Dynamics is een klein bedrijf. Dat is opzet, want strookt met de primaire bedrijfsactiviteit, te weten (informatiekundig) ontwerp. Voor ontwerp weegt nu eenmaal de kwaliteit van de individuele ontwerper het zwaarst, zodat een ècht ontwerp bureau hoogstens feitelijk een maatschap is met geringe personele omvang van dien.

Voor objecten van zgn gebouwde omgeving is de functiescheiding tussen ontwerper (heet daar: architect) en ontwikkelaar (heet daar: aannemer, uitvoerder) gemeengoed. En vergeleken met een aanneembedrijf is een architectenbureau doorgaans ... klein; dat is juist logisch gelet op de aard van ontwerpwerk. Wie zelfs maar één toparchitect kan noemen die werknemer van een aanneembedrijf is, moet het vooral zeggen.

Alweer méér dan twintig jaar gelden heeft Jaap van Rees tevens voor digitalisering op zulke functiescheiding aangedrongen. Ruwweg geldt ontwerp als informatiekundig en is informatica de vakdiscipline voor ontwikkeling. Helaas is die functiescheiding personeel tot dusver niet gevestigd geraakt, zelfs integendeel, met ontwerpbeunhazerij door ontwikkelaars van dien (waarna ontwikkeling steevast tot onbruikbaar resultaat leidt).

Weliswaar strijdig met het beginsel van bedoelde functiescheiding, maar daarom eveneens opzettelijk tijdelijk verzorgt Information Dynamics noodgedwongen óók stelselmatig passende programmatuurontwikkeling. Gevestigde ontwikkelbedrijven – willen – nog steeds géén begrip hebben van de stelselmatige ontwerpbenadering van Information Dynamics en zijn daardoor niet in staat om bijbehorende programmatuur te ontwikkelen. Als het ware ter overbrugging heeft Information Dynamics daarvoor tevens een zéér ervaren ontwikkelaar in vaste dienst (die overigens onverminderd onder ontwerpnoemer vooral prototypes maakt voor praktische demonstratie van stelselmatigheid voor informatieverkeer).

Wat dergelijke, inderdaad soms grote, ontwikkelbedrijven wèl kunnen, nogmaals, blijft tot dusver helaas vergaand ònstelselmatig.

Tja, de opdrachtgever kan kiezen. 1. Gun de opdracht aan een groot ontwikkelbedrijf dat per definitie niet beschikt over medewerkers met ontwerpdeskundigheid, laat staan voor voorzieningen voor reëel bereik van informatieverkeer (kortweg: stelselmatig). Dat biedt niet het risico, maar nota bene zelfs de volledige zekerheid dat vervolgens het ontwikkelresultaat niet voldoet, als er überhaupt al iets wèrkt. 2. Of gun de opdracht aan een karakteristiek klein ontwerp bureau, dat vooralsnog óók ontwikkeling verzorgt. Dat biedt de zekerheid dat het resultaat wèrkt èn voldoet. Wat ontwerp betreft is er géén nodeloos risico, want adequaat ontwerp gebeurt altijd door een individu àls ontwerper (met afhankelijkheid van dien, of het ontwerp bureau nu klein of groot is). En nodeloos risico bestaat vooralsnog evenmin mbt ontwikkeling, want medewerkers van grote ontwikkelbedrijven missen nog helemaal het vermogen voor passende uitvoering van stelselmatig ontwerp. 3. Of doe helemaal niets (wat

nog altijd beter is dan de keuze ad 1).

De crux is dus of de opdrachtgever wil dat iets stelselmatig werkt/voldoet, of dat juist niet wil. Wie thans opdrachten voor voorzieningen voor informatieverkeer gunt aan grote ontwikkelbedrijven, miskent wèrkelijke risico's. In de waan van beheersing van ontwikkelrisico's raakt ontwerpmisslukking zeker. In verhouding tot ontwerp kost ontwikkeling véél en véél meer geld. Dat is dan óók allemaal weggegooid, om nog maar te zwijgen van andere in- en externe nadelige gevolgen van mislukking. Information Dynamics kan het niet helpen dat zowel opdrachtgevers als ontwikkelbedrijven ontkennen dat informatiekundig ontwerp een ànder vak betreft, met ook nog eens kwalitatief nieuwe opgaven op verkeers- c.q. stelselschaal, dat zij aan deskundige ontwerpers moeten laten. Information Dynamics houdt juist voorlichting vol over zowel relevante functiescheiding als noodzakelijk stelselmatige oriëntatie van met voorrang informatiekundig ontwerp, maar dat heeft kennelijk nog niet(s) geholpen.

67.23

Kreeg vanochtend te horen dat daar voorlopig géén kans op opdracht is; in de lijn van besluitvorming maakt een medewerker bezwaar tegen inschakeling van Information Dynamics omdat het een klein bedrijf is en dat beschouwt hij als onaanvaardbaar risico.

67.24

Voor een vergelijking met een paradigmasprong heb ik in **aantekening 67.17** de paardensprong in het schaakspel ontleed tot twee deelsprongen. (Ook) die vergelijking blijft echter gebrekkig. Ik bedoel vooral dat beide, zeg maar, constituerende factoren van probleem resp. oplossing onlosmakelijk samenhangen (en vanwege hun zgn interdependentie dus niet achtereenvolgens zijn te veranderen). Uitgedrukt met contragrammen: 1. atomisme van exemplarisme is exemplarisme van atomisme en 2. soortelijkheid van stelselmatigheid is stelselmatigheid van soortelijkheid. Rara, wat is daartussen nodig voor aldus verweven verandering? Ik ben nog steeds niets verder gekomen dan voor een begin 1. de eis aan de betrokken ontwerper dat z/hij stelselmatig-soortelijk deskundig enz. is plus 2. de eis aan de opdrachtgever dat z/hij ..., nee, 2. de hoop op een opdrachtgever die vertrouwen schenkt aan zo'n ontwerper. Als de ontwerper eerst maar eens daadwerkelijk aan de slag kan ... Waarom vertrouwen van de opdrachtgever? Argumenten zijn er allang genoeg. Maar als logisch, redelijk e.d. zijn ze pas herkenbaar ná aanvaarding ervan; die hermeneutische cirkel is en blijft voor argumenten van buiten àf helaas hermetisch gesloten. Dus, welke potentiële opdrachtgever is eindelijk zó wanhopig, en desondanks nog steeds in de positie van opdrachtgever, dat z/hij géén vertrouwen meer koestert in overgeleverde veronderstellingen en daarom bereid een serieuze kans te wagen volgens iets ànders? Als het dan wèl prima wèrkt, is er vervolgens – pas – een kans dat ook z/hij uit de ene in een andere begrippencirkel springt en durven ook andere opdrachtgevers hun vertrouwen te verleggen.

Wat verwevenheid van facetten van paradigmasprong betreft, in Jensma's column komt zijn contraproductieve opvatting in exemplarisme tot uitdrukking. Althans, met "verfijning" lijkt hij te willen wijzen op – het gevaar van – de ongeremde groei van losse exemplaren. Verlamdend werkt m.i. zeker in eerste aanleg – toch een volgorde? – zijn feitelijke, maar onuitgesproken, rechtsatomisme. Daardoor komt hij

niet eens op het idee om recht(spraak) eerst en vooral maatschappelijk te duiden, dat stelselmatig dus een algemener (structuur)begrip verlangt van maatschappij/samenleving. Zie **aantekening 66.19** voor eerder commentaar op Jensma's column.

Indien je kritiek op kortzichtige opzet van verandering wil laten klinken, verdient de term "exemplarig" die jij gebruikt zeker de voorkeur. Vergelijkbaar afwijzend klinkt dan atomig. Ik heb – vooralsnog – wat neutralere termen gebruikt, maar dat zal ook wel niet helpen om serieuze aandacht te krijgen voor de veranderkundige paardensprong.

Mijn uitleg met nadruk op exemplaar versus soort, opgenomen als [aantekening 66.55](#), was gericht aan een doe-het-zelver die met één of ander bestandsprogrammaatje een minimaal toepassinkje annex registertje in elkaar probeerde te knutselen. Hij was met bepaalde exemplaren aan het modderen, terwijl voor zijn geval zelfs een enkele soort volstaat (die meteen geldt voor willekeurige exemplaren). Wat hulpmiddel betreft hoeft hij zich niet om exemplaren hoeft bekommeren. Hoe dan ook, op zijn manier zou jij aan enige – verdere – structuur zelfs nooit zijn toegekomen, zodat ik voor hem slechts een enkele opmerking over stelselmatigheid toevoegde (zie postscript in [aantekening 66.57](#)).

67.25

Zéér onbescheiden verzoek: kan je ajb [mijn] commentaar[, zie **aantekening 67.19** hierboven,] op een recente column door Jensma grondig lezen? Is redelijk te volgen wat ik schrijf? Mijn stelling annex aanbeveling luidt, dat stelselmatig ontwerpen tot en met inrichten óók een vak is. En juist als je er géén verstand van hebt, is het natuurlijk verstandig om er een vakman of-vrouw bij te halen. Nee, Jensma komt daarvoor zeker niet in aanmerking. Om wèrkelijke ontwerpdeskundigheid voor stelselmatig bemeten 'voorzieningen' te herkennen is inderdaad nog niet zo eenvoudig. Maar zònder moeite ervoor te doen houdt hopeloos gepruts aan. Dat is nergens voor nodig.

Mocht je elders je belangstellende lezers voor dit emailbericht vermoeden, met eventueel dóórsturen ben ik het alvast graag eens.

67.26

Op zaterdag 12 januari jl. treffen we juridisch commentator Folkert Jensma in mismoedige stemming. Ach ja, de rechtsstaat, die moeten we maar vergeten, zo stelt hij immers met zoveel woorden. Analyse (en ook titel van zijn column): **Het recht gaat aan verfijning ten onder**. Nee, daar valt dus o.a. niet (meer) tegenop te digitaliseren. Op die manier verwijt Jensma de voorzitter van de Raad voor de Rechtspraak over het it-debacle aldaar eigenlijk 'slechts' dat hij destijds nog zo dom was om digitalisering zelfs maar te proberen (maar, nog steeds volgens Jensma, intussen gelukkig beter weet).

Allemaal flauwekul. Onvermijdelijk neemt variëteit van maatschappelijk verkeer toe. Zolang we daarvan volgens relevante criteria meer voor- dan nadelen verkrijgen, heet dat beschaving. Variëteit groeit echter niet, zoals Jensma abusievelijk suggereert, door verfijning volgens alsmáar méér losse gebeurtenissen inclusief eventuele incidentele regels ervoor. Daarentegen volgt verbijzondering van maatschappelijke verhoudingen een patroon. Kortom, die structuur van variëteit is duurzaam (en ook nog eens redelijk overzichtelijk voor wie er enige moeite voor neemt). Ofwel, er zit systeem in. Voor wie dat herkent, is digitalisering uiteraard géén

probleem, integendeel.

Door mis- resp. ontkenning van zulke structuur voor reële variëteit is overigens niet alleen digitalisering van rechtspraak mislukt. Dat is met grote it-projecten bij de overheid alom gebeurd en staat noodlottig verder te gebeuren zolang zowel bestuurders als commentatoren klakkeloos menen dat véél tegelijk onbeheersbaar ingewikkeld is.

[Op 16 januari 2019 verstuurd als opiniebijdrage ter publicatie in **NRC Handelsblad**.]

67.27

En dan zelfs zowat per omgaande! Ik ben je zeer erkentelijk voor je reactie. Je biedt mij weer aanknopingspunten om te verduidelijken welke misverstanden m.i. bestaan resp. wat ervoor nodig is om ze te bestrijden.

Graag begin ik waarmee jij eindigde. Daar staat: “[I]k denk [...] niet dat jouw analyse ons hier veel verder helpt.” Daarin vergis jij je dus schromelijk. :-) Gelukkig heb je er uitnodigend aan toegevoegd: “[A]ls ik dit niet goed zie, ben ik benieuwd naar jouw uitleg.” Waarin ik tot dusver stellig wél tekort geschoten ben, is juist die “uitleg.” Maar daarvoor ontbraken nog de nodige aanknopingspunten. Ik hoop daarvoor jouw reactie opbouwend te benutten om alweer wat verder te komen.

Onvermijdelijk praten mensen vanuit verschillende disciplines langs elkaar heen, zeker aanvankelijk. Wat is het onderwerp ook alweer? Dat staat bekend als digitalisering rechtspraak. Welke disciplines tellen daarvoor? Met voorrang zijn dat, ruw aangeduid, recht en informatiekunde.

Communicatie faalt zolang de informatiekundige recht veronachtzaamt of, erger nog, verkeerd opvat. Maar omgekeerd heeft het ook geen zin om op een informatiekundig verhaal met louter juridische argumenten te reageren.

Nu is de informatiekundige meestal ook veranderkundig ‘verantwoordelijk.’ Dus vooral z/hij moet ervoor zorgen dat evenwichtige communicatie ontstaat. Hier geef ik er blijk van dat ik mij dat aantrek.

Ik probeer een vergelijking. Stel dat jij een bakkerijbedrijf hebt en mij raadpleegt over mobiliteit. Als ik je ander merk/type handkar aanbeveel, moet je daartegen niet als bezwaar opperen dat ik geen verstand heb van broodreceptuur e.d. Wat ik wél van het bakkersvak moet leren, is wat relevant is om het broodassortiment zo vers enz. mogelijk te laten bezorgen. Op mijn beurt moet ik niet zo eigenwijs zijn, om te zeggen dat jouw brood niet deugt.

Mijn indruk is, dat ook jij mijn verhaal beoordeelt volgens juridische criteria. Wat jou daardoor – nog? – ontgaat, is waarmee ik me daarin qua rechtspraak allemaal juist niet (!) bemoei. Dat is, toegegeven, ook moeilijk te achterhalen, want dat stáát er ... niet. De vergissing die vrijwel iedereen maakt, is dat het digitalisering van rechtspraak betreft. Feitelijk is ‘slechts’ digitalisering ter facilitering van rechtspraak aan de orde. (Indien digitalisering verder c.q. anders mikt, weet je dus al dat het niet gaat werken.)

De vraag voor een informatiekundige is daarom wat z/hij al dan niet van recht moet weten om te bedenken hoe optimaal in zulke facilitering valt te voorzien. Mijn informatiekundige opvatting is duidelijk. Tja, voor mijzelf. Maar duidelijk kunnen verklaren voor, om het meteen maar extra moeilijk te maken, een jurist is nog wat anders, omdat een jurist dat vrijwel zeker – nog – niet verwacht. De rechtspraak zelf in de zin van studie, oordeelsvorming e.d. door een individuele rechter, nee, daarover zeg ik helemaal niets (nota bene, omdat ik er ook helemaal niets voor

voorstel; dat blijft zoals het is).

Volgens mij blijft digitalisering optimaal beperkt tot facilitering van informatieverkeer. Maar pas dáárvoor dan een structuur toe, die wel degelijk strookt met het recht. Om zo'n verkeersstructuur te herkennen resp. ontwerpen heb ik o.a. nogal wat rechtsfilosofische en –sociologische literatuur onderzocht, naar ik vermoed veel méér dan de allermeeeste juristen. Naar mijn beste weten resulteert daaruit die verkeersstructuur voor digitalisering rechtspraak als evenwichtige samenloop van recht en informatiekunde.

Jij begint met de vraag wat ik “met dit stuk wil.” Als poging om serieuze reactie te ontlokken, en daarmee expliciete aanknopingspunten voor verdere opbouwende discussie te verkrijgen, ben ik dankzij jouw prompte, uitgebreide wederwoord op mijn wenken bediend. Nee, een ingezonden brief heb ik er zeker niet mee op het oog. Ik heb NRC Handelsblad daarvoor weliswaar al een kort tekstje gestuurd, maar ik verwacht er niets van. Nee, ik heb geen contacten met redactieleden voor eventuele publicatie anderszins. Ooit wel geprobeerd, maar ook daar was en blijkbaar is nog niet duidelijk dat voor de zgn informatiemaatschappij tevens een informatiekundig perspectief telt, je zou toch zeggen dat zo'n gek idee dat niet is, en dat het wederzijds bereidheid vergt om evenwichtige communicatie te voeren. Ik neem aan, dat Folkert Jensma wel prominent in jouw adreslijst staat; als je hem mijn tekst wil doorsturen, heel graag, en voeg vooral mijn emailadres toe voor het geval hij erop wil ingaan. De problemen zijn groot en belangrijk genoeg voor nadere aandacht. Verder zijn er wellicht huidige medewerkers van de rechtspraakorganisatie die weleens wat anders willen lezen dan alleen maar kritiek; niet iedereen gaat er zo voor zitten zoals jij, maar wie weet draagt het daar bij om een opbouwende richting te bespreken en ook te bepalen.

Jouw “samenvatting” van mijn suggestie is wat mij betreft volledig getrouw, ook met dank daarvoor.

Als je me veroorlooft je tegen te spreken, nee, het is niet zo “dat het toch wat anders ligt.” Ik vermoed dat jij niet zo wiskundig denkt (maar laat me ook hierover zonodig terechtwijzen). Nota bene, er is géén tegenstrijdigheid tussen eindige structuur en oneindige mogelijkheden voor aldus samenhangende exemplaren. Zo is er het –wiskundige – functiebegrip. Stel, even eenvoudig, de functie heeft één variabele. De functie is precies bepaald, zeg $f(x)=3x$. Het waardenbereik voor x is echter oneindig (evenals in dit voorbeeld de uitkomsten). Digitalisering moet neerkomen op programmering van zoiets als het equivalent van een – structuurvaste – functie, en die telt inderdaad wat meer variabelen, maar in aantal toch redelijk beperkt. Dan kan je met zo'n functie vervolgens doen wat je maar wilt. Natuurlijk is de samenleving daadwerkelijk nooit oneindig gevarieerd. Je moet wèl een hulpmiddel hebben om steeds zo nauwkeurig mogelijk te kiezen uit mógelijkheden (die praktisch wèl oneindig gevarieerd zijn). Dan is en blijft één hulpmiddel ook genoeg. Wie wiskundig ongeletterd is, kan er niet bij dat reeds een betrekkelijk simpele functie (lees hier dus ook: structuur) oneindige variëteit van mogelijkheden faciliteert.

Praktisch de voornaamste reden om verkeersstructuur voorop te stellen betreft overigens zgn autorisatie. Door digitaal gefaciliteerd informatieverkeer treffen betrokken deelnemers elkaar niet, zeg maar, van gezicht tot gezicht. Dat vergt dus andere maatregelen voor vestiging van wederzijds vertrouwen in contact, inhoudelijke mededelingen, enzovoort. Zoals jij “procesrecht [...] in dubbele zin een afgeleide” noemt, en “afgeleide” klinkt behoorlijk wiskundig, vormt autorisatie

traditioneel pas een derde afgeleide functie. Zo van, het informatiesysteem is klaar, oh ja, autorisatie, dat moet er nog wel even bij. Structureel is autorisatie echter een volle, nog een wiskundige term, orde ingewikkelder dan wat ermee moet zijn geregeld. Dat laat zich niet simpelweg ‘aanbouwen,’ en als digitalisering niet eerder ontspoord was, gebeurt het dan wel. Op zgn stelselschaal verdient autorisatie daarom juist prioriteit, en daarvoor geldt ‘gelukkig’ diezelfde verkeersstructuur. Wie informatiekundig in de goede richting mikt, slaat méér vliegen in één klap. Een rechter die steeds zijn volle aandacht aan een enkele zaak wijdt, komt zo gauw niet op dat idee. Dat is niet erg, maar het helpt om te begrijpen dat informatiekundige bemoeienis met infrastructuur voor informatieverkeer zich feitelijk beperkt tot wat wèl valt te veralgemeniseren (en daarom moet de informatiekundige tevens voldoende begrijpen wat daarvoor niet in aanmerking komt).

Terecht, nou ja, voorzover ik dat juridisch kan volgen, :-) wijs jij op “recht [...] als systeem” inclusief “daaraan ten grondslag liggende beginselen en uitgangspunten.” Om het bot te zeggen, het enige van informatiekundig belang ervan is wat (mede)bepalend is voor structuur van maatschappelijk verkeer en daarmee in één moeite door voor digitale facilitering van, ik noem het maar even, rechtsprakelijk informatieverkeer. De focus op verkeer moet juist alle ruimte laten voor onafhankelijke oordeelsvorming door ‘de rechter’ van aparte zaak tot aparte zaak. Het rechtssysteem zoals jij dat m.i. overwegend juridisch bedoelt, moeten we vooral niet – zelfs maar proberen te – digitaliseren. Ik vermoed dat KEI tevens op die geachte hinkte, en dat gaat dus helemaal mank.

Hierboven heb ik je vanuit informatiekunde tegengesproken. Ik begeef me pas echt op glad ijs door tevens een juridische suggestie te wagen. Jij stelt, dat “het recht [...] steeds complexer [is] geworden.” Natuurlijk, er komt méér recht, alsmaar gedetailleerder. Maar helpt zo’n verkeersstructuur ook niet om recht-op-inhoud geordend en daarvoor tenminste nog zo overzichtelijk mogelijk te houden? Wij zijn het immers met elkaar eens dat, in jouw woorden, “[h]et recht [...] inderdaad een afspiegeling [vormt] van de samenleving.” En recht vormt, nu ik toch eigenwijs bezig ben, tegelijk een poging tot vóórafspiegeling. Hoe dan ook, wat maakt recht anders tot “systeem”?

Strikt juridisch, ja, “procesrecht kent een eigen systeem.” Maar informatiekundig geldt dat juist niet zo. Qua verkeersstructuur is rechtsprakelijk informatieverkeer gewoon méér van hetzelfde. Er zijn nu eenmaal verschillende contexten relevant, zodat we er vooral geen ruzie over moeten krijgen. Er bestaat geen strijdigheid. Sterker nog, met de informatiekundige veralgemenisering van verkeersstructuur is het ‘eigen’ karakter van o.a. rechtsprakelijke processen gebaat. Strikt juridische bezwaren zijn domweg irrelevant. Opnieuw ben ik het volkomen met je eens, dat “[h]et recht [...] ingewikkeld [kan] zijn en toch eenvoudige procedures kennen.” Nogmaals, daarom kan digitalisering van het recht ‘zelf’ alleen maar hopeloos mislukken. Daarentegen kan met digitale facilitering van informatieverkeer – wellicht – e.e.a. worden gewonnen, maar als daardoor het werk van nu nèt de rechter bemoeilijkt raakt, staat een nog weer krachtiger paard àchter de wagen.

Wat het procedureverloop betreft heb ik een radicale opvatting. Op voorhand helemaal niets vastleggen. Want zo simpel, procedureel dan, gaat het doorgaans. En voor zaken die niet zo simpel zijn, klopt procedureel dus prompt niet wat ervoor voorgeschreven zou zijn en dàt vergt dan weer een systeem voor afwijkingen met als kenmerk nu juist dat er ... géén systeem in zit. Gewoon niet eens aan beginnen.

Volgens mij zijn we het hierover ook wel eens.

Hoe “KEI [...] best [had] kunnen slagen,” is wat ik probeer te schetsen. Dat moet beginnen met besef dat verandering bijdragen vanuit – oorspronkelijk – verschillende vakdisciplines vergt. Dat lijkt voor KEI klakkeloos overgeslagen, waardoor iedereen vooral maar haar/zijn eigen gang gegaan is in over en weer de simplistische en aldus fatale veronderstelling door de één dat de ander vanzelf begrijpt wat z/hij bedoelt. Zoals onze correspondentie toont, is dat echter helemaal niet vanzelfsprekend.

De noodzakelijke samenloop is strikt vanuit de ene noch de andere discipline begrijpelijk te krijgen. Zo is het idee totaal vals dat het met digitalisering om zoiets als een rechtstreekse vertaling gaat.

Ik hoop hier op mijn beurt alweer wat meer begrip bij jou bevorderd te hebben om wat informatiekundig moet tellen niet juridisch te be- resp. veroordelen, zoals ik terdege dien te beseffen wat juridisch/rechtspraken pertinent geldt (en dus hooguit valt te faciliteren).

Zeker omdat ik voor rechtspraak ook maar een buitenstaander ben, bezorgd en mij daarom als burger verplicht voelend om van me te laten horen, stel ik het extra op prijs dat jij de moeite nam voor je reactie en hoop dat mijn “uitleg” hier leidt tot verdere begripssamenloop. Ook ik ben wederom “benieuwd” naar jouw reactie.

67.28

Wij hebben het er gisterenochtend al even over gehad. Ik besloot om een voormalig president van de rechtbank Den Haag toch maar afschrift te sturen van mijn, zeg maar, Jensma-commentaar[; zie daarvoor **aantekening 67.19**]. Tot mijn positieve verrassing kreeg ik vrijwel meteen en zelfs uitgebreid antwoord van hem, zie **aantekening 67.27** voor afschrift; ik verzoek je zijn emailbericht vertrouwelijk te houden.

Daarop heb ik op mijn beurt ook weer vlot gereageerd. Nee, ik verwacht niet dat hij ermee op pad gaat, maar wie weet. Ik zag er in elk geval een aanleiding in om nog maar eens te documenteren dat er allereerst een communicatieprobleem is waarvan wie allemaal bij een veranderingsproces betrokken zijn zich allemaal bewust moeten zijn en waarvoor zij zich óók allemaal moeten inspannen voor minimaal vereist begrip, inzicht enz. over en weer. Daar is het met KEI meteen al hopeloos misgegaan, maar helaas daar niet alleen. Mijn tekst is niet vertrouwelijk. Mocht je dat Jensma-commentaar van mijn hand willen sturen aan de nieuwe voorzitter van de Raad voor de Rechtspraak, of aan wie dan ook, heb je ten geleide wellicht iets aan tekstpassages eruit.

67.29

Het zou me verbazen als het er 'in' komt[; zie **aantekening 67.26**]. Volgens mij selecteert de reactie nogal op reputatie, en daar was ik nooit zo mee bezig (en nu is het te laat, als ik dat al zou kunnen; nee, dus :-).

67.30

Het is weleens onmogelijk om iets serieus te nemen. Visie? Als je “data als grondstof” combineert met “data-gedreven rechtspraak” is het doel kennelijk: grondstof-gedreven rechtspraak. Dat lijkt me flauwekul, zelfs maatschappelijk gevaarlijk. Wat rechtspraak drijft, is toch echt iets anders.

Ik meen ruwweg drie delen in het rapport te herkennen. Wat kan ik anders dan er wat lacherig over doen? Het eerste deel zou de spreekbeurt kunnen betreffen van

een scholier in derde klas van de middelbare school, vooruit, VWO. Daarvoor heeft z/hij geput uit materiaal dat moeder of vader ooit uitgereikt kreeg tijdens een congres georganiseerd door een trend-watchingbureau: een opsomming van lukrake, vooral modieuze platitudes (wat stellig een pleonasme is). Deel twee komt dan van een zgn it-architect, dus als het meezit een opgeklommen programmeur, maar waarschijnlijker iemand afgestudeerd in een willekeurige alfa-discipline, die daarvoor beschikt over een tekst- en plaatjessjabloon en slechts het woord “organisatie” hoefde te vervangen door “Rechtspraak” (waarover het daarom nog steeds niet of nauwelijks gaat). Over platitudes gesproken ... In deel drie, het komt bijna als een verademing, zijn her en der zowaar nog vagelijk huidige zgn processystemen te herkennen, klopt, moet je erg je best voor doen, zodat de terechte vraag moet luiden waarvoor de moeite met delen 1 en 2 dient.

Het rapport is ook op allerlei andere manieren in te delen, maar het blijft onzin. Oplossing zoekt probleem, en dat voor de zoveelste keer.

Je kunt zeggen dat je het allemaal geweldig vindt. Van jouw kant kan je nauwkeurig de huidige digitale informatiesystemen qua, toe maar, grondstoffen in kaart brengen om ze klaar te stomen voor integratie in “data-gedreven” opzet (die op de geschetste manier hopelijk zelfs nooit maar wordt nagestreefd; zeg maar voor experimenten met resp. voorbereiding van integratie ga je gewoon dóór met de informatieronde). Wat is er mis met stelselmatige facilitering van informatieverkeer? Ja, dat vergt ordening van samenhangende betekenisvariëteit op stelselschaal. Als “data-innovatie” is dat hoognodig en praktisch, want haalbaar. En – pas – als dát is gelukt, en stáát, kan de rechtspraak zich wat van die modieuze projectjes veroorloven (maar ik zie er dus helemaal niets in).

67.31

Nou ja, ik heb het nog maar eens geprobeerd.

[Zie ook **aantekening 67.26**. Later op 16 januari 2019 liet een redactie-assistent opinie weten: “Hartelijk dank voor de toezending van uw brief. Ik moet u helaas laten weten dat hij niet wordt geplaatst. Onze brievenredacteur heeft voor andere brieven/onderwerpen gekozen. Het spijt mij u niet anders te kunnen berichten.”]

67.32

Voor zover ik dergelijke documentatie kan duiden, lijkt mij de benadering volgens zgn (multidomain) master data management (MDM) òmgekeerd aan die volgens Metapatroon.

Met Metapatroon krijgt een zgn conceptueel model voorrang. In het besef van reële variëteit van betekenissen op de schaal van informatieverkeer dat met digitale middelen gefaciliteerd moet zijn, is eenduidige modellering methodisch verzekerd door (recursieve) contextuele verbijzondering. Afgeleid van zo’n stelselmatig bemeten model volgt pas indeling van – onderling samenhangende – voorzieningen; daaronder valt ook optimale stelselmatige inpassing van voorheen aparte middelen voor informatievoorziening (vaak: zgn toepassingen).

Daarentegen, nou ja, volgens mij, vormen bestaande toepassingen resp. databases de aanleiding voor MDM. Blijkbaar zijn ze ooit vergaand apart opgezet, en dat maakt afstemming e.d. maar ingewikkeld. Om alsnog orde gevestigd te krijgen, is MDM ter verbinding gedacht. Nota bene, daarvoor speelt conceptuele modellering géén rol. Als ‘gegeven’ gelden de alom bestáánde datadefinities. Het ordeningsbeginsel is feitelijk (vroeg-)platoons. Een object (lees ook: entiteit) wordt geacht een kern van

eigenschappen te hebben. Ik kwam aanduidingen tegen zoals core entity en golden record waarvan ik vermoed dat ze daarop slaan. Zo ja, er zijn aanvullingen mogelijk, dwz specifiek voor bepaalde toepassingen; dat gaat dan door voor context-aware. Die opzet is overigens allang bekend onder de noemer van core components (core: kern), maar dat is dus anders dan context als verbijzonderingsbeginsel zoals met Metapatroon als methode voor conceptuele contextuele verbijzondering.

Als verkoopargument voor MDM geldt dat nieuwe toepassingen zo eenvoudig mogelijk zijn. Dat kan, zolang er structurele strijdigheid voor nodig is tov wat reeds ge-master-d beschikbaar is. Dat laat onverlet dat de insteek geldt voor een verzameling databases, en dus niet vooralsnog l0s daarvan voor wat er zoals gebeurt in de, vooruit, èchte werkelijkheid.

De klanten van MDM zijn volgens mij vooral aparte organisaties. Erbinnen bestaat gauw de behoefte aan beheersing. Daaraan beantwoordt uiteraard de kenschets als master data inclusief de gestandaardiseerde, uniforme en vaste kern die iedereen moet volgen. Daaraan doet de mogelijkheid van zgn multidomain management m.i. niets af. Als domein gelden zoïets als functionele bedrijfsaspecten, zoals productie, marketing, financiën. Blijkbaar kan je dan tevens tussen, ik noem ze maar even, masterentiteiten in verschillende domeinen cross-domain relationships aanbrengen. Zo van, een marketingklant is een financiëndebiteur (en nog steeds zoals volgens databases, dus niet zgn conceptueel). Dat kan voor verschillende afdelingen van een enkel bedrijf samenhangend genoeg zijn, hoewel ik dat al betwijfel, maar op stelselschaal schiet dat tekort. Want op stelselschaal voldoet slechts een lege ... kern. Ofwel, betekenis geldt principieel contextueel verbijzonderd.

Je kunt zwichten voor de alleszins verleidelijke suggestie van vlotte, goedkope enz. ontwikkeling van verdere toepassingen met behoud van beheer over data. Maar hoe weet je zeker dat het inderdaad zo uitpakt? Dat vergt een conceptueel stelselmatig bemeten informatiemodel. In elk geval dáárv0or is Metapatroon onontbeerlijk. :-) Als daaruit blijkt, nota bene zéér onwaarschijnlijk vanaf zelfs maar geringste schaal van informatieverkeer, dat MDM ondanks beperkingen – nog – voldoet, ga je er in elk geval niet de boot mee in. Maar opschaling tot deelnemer aan ketens en zo door tot netwerken, maw tot beheersbare stelselmatigheid, kan je dan wel helemaal vergeten.

Aan een hulpmiddel van uitgaat van data(base)modellering heb je op zichzelf niets, sterker nog, daarmee roep je onbeheersbaarheid af (alle retoriek ten spijt). Je moet altijd beginnen met een passende methode voor conceptuele modellering. Wat dat voor stelselmatig informatie- annex betekenissenmodel oplevert, geeft pas nodige en voldoende aanwijzingen voor keuze van tèchnische methoden resp. middelen. Oh ja, als het – ontwerp van het – stelselmatige betekenissenmodel klopt, lukt ontwikkeling altijd consequent vlot, goedkoop enz. (en blijft ontwikkeling minimaal, omdat doublures uitgesloten zijn).

67.33

Wellicht schrijf ik vóór mijn beurt, maar jouw korte aankondiging van nader bericht vat ik meteen al(s) veelzeggend op. Daarom voeg ik ter “inwerk[ing]” alvast enkele opmerkingen toe.

Niet “mogelijk,” vind ik, maar in dit stadium zeker “praten wij [...] langs elkaar heen.” Nota bene, vaststelling en erkenning ervan is een door-en-door opbouwend resultaat. Lees ajb verder.

Stel je eens voor dat jij en ik mbt KEI model staan voor enerzijds beleidsbepaler,

anderzijds uitvoerder. Het cruciale verschil is dat werkelijke betrokkenen destijds géén besef hadden van hun onderlinge miscommunicatie. Dat pakt noodlottig uit (en naar mijn indruk is daarin aldaar voor een eventueel vervolg nog niets veranderd; het noodlot houdt aan). Voor wie nog niet lijdt aan zgn tunnelvisie, is het vaak verleidelijk om toch maar gauw oogkleppen op te zetten. De beleidsbepaler geeft opdracht aan de uitvoerder. Dat heb ik prima geregeld, wat mij betreft alles klaar, wie doet me wat, denkt, nee, etaleert z/hij graag. En de uitvoerder is ook reuze tevreden; z/hij kan aan de slag en daarvoor feitelijk doen wat z/hijzelf vindt dat 'goed' is. Wat wil z/hij als professional nog méér?

Wat rondom de opdrachtverstrekking slechts langs-elkaar-heen prátén is, verwordt prompt tot langs-elkaar-heen wèrken, en daaraan valt om allerlei redenen moeilijk te ontsnappen. Dat is er noodlottig aan. Zo verdringt de beleidsbepaler waarvan z/hij bang is dat haar/hem als fout aangewreven kan worden. Nog steeds zònder duidelijk idee van wat 'het' is, hoopt z/hij dat 'het' vanzelf over gaat c.q. eindelijk wèl lukt.

Wonderen bestaan niet; 'het' kan op die manier inderdaad alleen maar erger, duurder, enzovoort worden, waardoor de beleidsbepaler zelfs verlamd kan raken. En de uitvoerder? Welnu, de beleidsbepaler is toch verantwoordelijk? De uitvoerder gaat 'gewoon' door, heerlijk, de beleidsbepaler valt haar/hem nergens mee lastig, dus bestaat àlle vrijheid om eveneens zònder duidelijk idee aan 'het' dóór te knutselen. En wanneer de beleidsbepaler aan paniekmaatregelen toe is, helaas voorspelbaar, betaalt zich voor de uitvoerder letterlijk pas ècht uit dat beleidsbepaler en uitvoerder zich om eerder bedoelde redenen tot èlkaar veroordeeld hebben.

Vooraf voor externe dienstverleners, eigenlijk uitzendbureaus met hoge tarieven, die hun medewerkers en steeds meer zzp-ers volgens uurtarief detacheren legt een verlamde kip met af en toe een paniekaanval juist alsmaar méér gouden eieren. Eerder schreef jij dat er "tijdig gewaarschuwd" is voor moeilijkheden met KEI.

Blijkbaar niet, althans niet "tijdig." Nògmaals over noodlot gesproken, dat kàn ook niet. Nadat beleidsbepaler en uitvoerder elkaar menen te hebben 'gevonden,' houden ze zich verder doof. Je kunt waarschuwen wat je wilt. Beleidsbepaler noch uitvoerder is ooit scheutig met voorlichting. Tegen de tijd dat je genoeg weet om bezorgd te raken, waarna het ook nog enige tijd kost om te overwegen waaraan je loyaal wil zijn, ben je helaas te laat. Stel je gerust, :-) het had daarom ook niets uitgemaakt, als je mij toen geraadpleegd had. Weliswaar had ik je informatiekundig àndere waarschuwingen en aanbevelingen gesuggereerd, maar tegen een folie à deux sta je in zowel manische als depressieve stadia ervan machteloos.

Hoe valt dat te vermijden? Dat begint dus met wederzijds begrip van onbegrip.

Vooraf als dat aan de kant van de beleidsbepaler ontbreekt, kan een spoor van vernieling resulteren (dat de uitvoerder 'keurig' verzorgt). Nodig en voldoende begrip over en weer vergt geduld voor, vertrouwen op, op z'n Engels gezegd, trial and error: het èchte gesprek (kan ook schriftelijk :-). Als wij dat als oefening zo'n beetje kunnen vóórdoen, kan je die tip wellicht doorgeven.

Jij en ik zijn natuurlijk nogal atypisch als beleidsbepaler resp. uitvoerder. Maar zo moet het wèl. Jij bent lòs van bazigheid, waardoor je mij de kàns gunt voor verduidelijking die je, nòg zo'n principiële voorwaarde, serieus wil overwegen. En ik ben lòs van de schijn van onderdanigheid om louter mijn eigen belang maar te dienen. Zeg ook maar, afgezien ervan dat ik me opdring als bemoeizuchtige burger, dat ik daarentegen zoiets als therapeutische ethiek koester, dus met belangen van de 'opdrachtgever' èn overige betrokkenen voorop (maar een beleidsbepaler weigert

zichzelf als onderhevig aan therapie te beschouwen en wil, zachtjes uitgedrukt, ook nog wel eens strikt haar/zijn eigen belang gediend zien; erg zakelijk is die ethiek annex maatschappelijke oriëntatie van mij inderdaad niet, maar dat interesseert mij dan weer niet).

ps

Zodra 'het' wat ingewikkelder is, liggen de resp. vakdisciplines van beleidsbepaler en uitvoerder doorgaans zó ver uiteen, dat ze er in direct contact praktisch niet 'uitkomen.' Dan helpt iemand ertussen. Voor fysieke objecten is dat sinds jaar en dag nota bene namens de opdrachtgever de architect, met de aannemer als daadwerkelijke uitvoerder.

Voor digitalisering komt daarvoor een informatiekundig ontwerper in aanmerking. Daaraan heeft het voor KEI echter ontbroken. Dat verklaart nog eens extra, dat de uitvoerder als een ijverige, overwegend stellig goedbedoelende aannemer (vakdiscipline: informatica) aan de slag gaat, maar zelfs niet begrijpt dat er allereerst een ontwerp moet zijn dat de beleidsbepaler ... begrijpt. En de beleidsbepaler raakt gauw misleid, omdat allerlei medewerkers van de uitvoerder-als-aannemer zich met de functietitel 'architect' voorstellen (maar, met excuus voor de gewrochte term, opdrachtgevergericht helemaal niet kunnen ontwerpen; zonder zo'n ontwerp stellen ze feitelijk zelfstandig een bestek op en bestendigen op die manier de miscommunicatie).

Wederom langer uitgevallen dan ik me had voorgenomen, excuus ...

67.34

Ik kreeg een aanleiding om nog wat kwijt te kunnen.

67.35

Dank je zeer voor je illustraties. Mee eens, drijf er maar de spot mee. Wat dat helpt, is dat je in elk geval jezelf al is het maar voor even aan het lachen brengt. En in die treurigheid lach ik graag mee (en wat enthousiast publiek betreft houdt het daar ook meteen op, zo vrees ik). Niet alleen met humor, maar ook nog eens prachtig uitgedrukt: "In hun ijver [...] is er maar weinig heilig." Volgens die 'gevallen' deel ik je oorspronkelijke kwalificering als "exemplarig." Ja, ik moest al denken aan wat jij eerder als "puntoplossing" betreurde. Het gaat er daarbij alleen nog maar om soortelijkheid gevestigd te krijgen, en dat lukt dus niet eens. 'Ze' laten je nu redelijk verzorgd vervroegd uittreden; had je tevens aangedrongen op – meersoortelijke – stelselmatigheid, zou je daar stellig niet zo gemakkelijk weggekomen zijn.

Met een vergelijking ga ik na, of ik begrijp wat jij aangeeft dat wel volgens een soort geldt. Telkens als iemand haar/zijn jas uitdoet en wil ophangen, wordt daarvoor een nieuwe spijker in de muur geslagen. Maar dat gebeurt tenminste steeds met dezelfde hamer. Dat is al heel wat, nietwaar? Wat je echter dan weer krijgt, zo luidt zelfs een gezegde, dat voor iemand met een hamer alles een spijker lijkt. Mensen hangen niet alleen hun jas op. Vaak voldoet een spijker niet.

Je projectie volgens de enneade klopt m.i. niet, zeker niet je suggestie om volgens de analogie met de paardensprong in het schaakspel de beide deelsprongen te associëren met verschillende enneadische dimensies. De enneade geldt compleet pas ná de paarden- annex paradigmasprong. Ofwel, is door-en-door stelselmatig met het bereik van soortelijkheid dus per dimensies 'invulbaar' van een enkel exemplaar tot een willekeurig aantal exemplaren. Radicaal opgevat telt overigens steeds een enkel exemplaar, want tijdsverloop 'maakt' elke situatie, context c.q. motief uniek (maar dat is informatiekundig dan vaak weer niet praktisch). Volgens soortelijk-stelselmatig paradigma ben je atomen kwijt, maar heb je exemplaren juist terug, maar anders, te weten eenduidig verbijzonderd (langs alledrie dimensies, want daartussen geldt correspondentie; meer begrijpen 'we' nog steeds niet van

cyclische dynamiek met overgangen van de ene naar de volgende enneadische dimensie, mocht dat model überhaupt hout snijden, maar dat geloof ik wel, althans, een redelijker model ken ik niet). Klinkt stellig nogal warrig, excuus. Ik moet snel afsluiten.

67.36

Het lijkt me verstandig om wel degelijk kritiek te geven op die “visie op data-innovatie.” Met excuus voor deze lange zin, indien je alleen maar zou zeggen dat je het geweldig vindt, omdat je meent er dan langs een vooralsnog ‘ondergronds’ spoor opbouwend omheen te kunnen komen, moet je helaas ermee/-op rekenen dat 1. ‘ze’ hoe dan ook niet van plan zijn om iemand anders toe te laten op wat ze gierig, maar dus allesbehalve nieuwsgierig, als hun exclusieve terrein beschouwen – wat je ook probeerde om invloed op KEI te hebben lukte immers ook niet – en 2. je met je zgn instemming hun reputatie versterkt in de ogen van de oppervlakkige besluitvormers waardoor het alleen maar moeilijker wordt om van ‘ze’ af te komen.

Om de onzin in het rapport in kwestie allemaal te ontzenuwen is een onmogelijke opgave. En de vraag is ook hoeveel tijd ik er als vrijwilliger in wil steken.

Hoe dan ook valse propaganda is het om “data als grondstof” tot “innovatie” te bestempelen. Wat kan een digitale computer anders dan zgn data verwerken?

Precies, helemaal niets, punt. Ofwel, zolang er computers zijn, geldt data zelfs als kenmerkende grondstof. Het resultaat van digitale verwerking zijn overigens altijd ook weer ... data. Dus, niets nieuws.

Als je kijkt naar – de geschiedenis van – computergebruik, kan je daarvoor grofweg de volgende noemers benutten: militair, commercieel (bedrijven), bestuur (overheidsinstellingen) en persoonlijk. Militaire organisaties – en hun toeleveranciers – doen doorgaans nogal geheimzinnig. Ga er maar van uit dat het daar begon met gebruik van computers begon zowel ter ‘verbetering’ van aparte wapens en herkenningssystemen als ter ontcijfering van gecodeerde berichten. Hoezo, data! De eerste bedrijven die zich een – destijds dure – computer konden veroorloven, moesten groot, ‘rijk’ zijn. Dat waren dus vooral industriële firma’s. Daar komt ook de aanduiding “grondstof” voor data vandaan. Een industrieel proces ge- en verbruikt grondstoffen, met een materieel product als resultaat. De industriële bedrijven van destijds waren ingericht voor massaproductie. Het is kostbaar om die inrichting te wijzigen. De ene computer die zo’n bedrijf aanvankelijk kocht – vaak nog: huurde – werd daarom niet voor zgn primaire processen, dwz de feitelijke productiegang, ingezet. Daar begon het meestal als hulpmiddel voor, zeg maar, stafwerkzaamheden: salarisverwerking, boekhouding e.d.

Voor begrip van wat er thans allemaal misgaat met digitalisering is het van belang te beseffen, dat het computergebruik voor zulke bedrijfsmatige stafwerkzaamheden (lees ook: secundaire processen) vlot verspreid raakte. Nadat aanvankelijk de leveranciers van computers voor hun bedrijfsklanten tevens de programmering ervan verzorgden en die bedrijven intern medewerkers opleidden voor beheertaken mbt zo’n computer‘stelsel’ (lees ook: toepassing), ontstonden beroepsopleidingen om aan die almaar groeiende behoefte aan – verschillende soorten – specialisten te voldoen.

Nota bene, die vroege opleidingen waren, vanzelfsprekend, op de behoeften van de a.s. werkgevers van de studenten georiënteerd. De Engelstalige noemer ervoor luidde: management information systems. Vertaald naar het Nederlands werd dat: bestuurlijke informatievoorziening. Over context gesproken, daarmee is bestuurlijk

dus bedrijfsmatig bedoeld in de zin van niet-primair procesmatig; in die betekenis van bestuurlijk zit dus helemaal niets van overheid.

Uitgaande van bestuurlijke informatievoorziening is het iets nieuws om een computer voor het primaire proces van een bedrijf te benutten. Er zijn echter ook bedrijven die van oudsher vooral zgn informatieverwerkend zijn. Toen computers nog steeds veel geld kostten, waren het daarom grote banken en verzekeringsmaatschappijen die ze voor hun primaire processen gingen gebruiken. Informatie, vooruit, data waren uiteraard altijd al grondstoffen voor – en ‘producten’ van – informatieverwerkende processen. Daaraan verandert met computers ook ècht niets.

Veel, zo niet de allermeeste, overheidsinstellingen zijn bij uitstek informatieverwerkend. Het lag dus voor de hand dat ook die organisaties computers zijn gaan gebruiken voor processen die met de Nederlandse taal zelfs primair de aanduiding met bestuurlijk verdienen. Is informatie “als grondstof” soms voor een overheidsinstelling iets nieuws? Wat denk je?

Ik laat hier zgn persoonlijk computergebruik, zeg maar in de privésfeer, buiten beschouwing.

Als je een computer van zestig, vijftig jaar geleden vergelijkt met een huidig apparaat met die naam, zijn prestaties ervan sterk opgevoerd (en dat is nog zachtjes uitgedrukt). Maar het enige dat is toegenomen, is de verwerkingssnelheid. Dat maakt het praktisch mogelijk om veel en veel méér informatie annex data te verwerken, maar data blijven het ‘domweg.’ Aan het beginsel is helemaal niet veranderd.

Wie dat niet herkent, kan ten onrechte geloven een trendbreuk te beleven. Iemand kan verblind zijn door wat z/hij als succes waardeert en daarom wil nadoen. Wie het ethisch niet te nauw neemt, kan klakkeloos bewondering hebben voor bedrijven zoals Amazon, Google en Facebook. Voor zoete koek slikt z/hij dan wat die bedrijven als hun resp. missies voorschotelen. Nee, ook naïviteit is natuurlijk niets nieuws.

Zijn genoemde bedrijven “data-driven”? Het gaat steeds iemand ‘gewoon’ om geld verdienen. Dat lukt door een bedrijf op te zetten en duur aan een ander bedrijf te verkopen en/of door met een bedrijf winst te maken. Voor de eerste mogelijkheid wil dat andere bedrijf zien waarmee ooit geld valt te verdienen. Voor de tweede mogelijkheid moet iemand zèlf liefst méér dan genoeg betalende klanten hebben. Het is niet wat het lijkt. Dergelijke bedrijven, vooruit, Amazon deels uitgezonderd, zijn ‘primair’ contactbemiddelaars. Een klant heeft er voor zijn redenen, dat kan zijn om diensten en/of producten te verkopen, om voor politieke verhoudingen bepalend gedrag te beïnvloeden, noem maar op, geld voor over om potentiële wederpartijen te leren kennen. Hoe groter de kans is dat een wederpartij handelt overeenkomstig het doel van de contactzoekende klant van de contactbemiddelaar, des hoger is de prijs die de contactbemiddelaar voor zijn dienst kan verlangen en ook ontvangen. Hoe doet een contactbemiddelaar, voor vervulling van zgn topfuncties heet zo’n bedrijf op z’n Engels een head hunter, dat? De opzet is simpel en ook bekend genoeg. Een kaartenbak. Bedenk wat je potentiële – betalende! – klanten zijn; bedenk met wie als wederpartijen zij contact ‘op prijs’ stellen; bedenk welke informatie over potentiële wederpartijen relevant is om klanten selectief te bedienen; bedenk een manier om als contactbemiddelaar zèlf met potentiële wederpartijen in contact te treden om relevante informatie over ze te verkrijgen. Oh ja, zwaar telt monopolie voor de contactbemiddelaar; over gedreven gesproken, wat de prijs zelfs met een sprong opdrijft, is dat een contactzoeker géén alternatief heeft; aldus bedenkt de

contactbemiddelaar dat hij over potentiële wederpartijen voor zijn potentiële klanten niet kieskeurig moet zijn. Dat is de crux voor digitalisering van sociale media. Het zgn netwerkeffect 'drijft' potentiële wederpartijen voor hun onderlinge informatieverkeer tot gebruik van de voorzieningen van dezelfde contactbemiddelaar. Feitelijk laat de contactbemiddelaar zich op twee manier 'betalen.' De potentiële wederpartijen stellen voor – de dienst van – contactbemiddeling en –onderhoud de informatie beschikbaar die zij uitwisselen. "Data zijn het nieuwe goud," heet het in het rapport over "visie op data-innovatie." Nee, door contactbemiddeling e.d. voor de grote groep potentiële wederpartijen beschikt de contactbemiddelaar over héél véél data, vooruit, zeg ook maar als informatieverwerker over héél véél grondstoffen. Het resultaat van verwerking voor een bepaalde contactzoekende klant is steeds een verhoudingsgewijs minimale dataverzameling (omdat die klant juist zo gericht mogelijk contact wenst op te nemen voor grote kans op resultaat met beïnvloeding). Waar is het goud? Met selectie, verdichting e.d. valt voor de contactbemiddelaar "goud" te verdienen. Voor succes met informatieverwerking voor een contactzoekende klant, en om de potentiële wederpartijen tot méér informatieverkeer te verleiden gebeurt dat óók voor hen (maar met minder, tja, opties), stort de contactbemiddelaar informatie die via zijn middelen wordt uitgewisseld, niet klakkeloos in een 'kaartenbak.' Dat informatieverkeer volgt reeds een opgelegde structuur, enzovoort, opdat informatie geregistreerd raakt volgens structuur die selectie enz. voor contactzoekende klanten toestaat. Maar of er nu weinig of veel data geregistreerd staat, verwerking gebeurt volgens methoden van statistiek, operationele analyse e.d. Het is – wederom – mode om dat kunstmatige intelligentie te noemen, maar wat hoogstens de valse schijn van intelligentie wekt is dat met huidige computers verwerking nu eenmaal véél sneller lukt. Wie daar nodeloos van onder de indruk is, begrijpt domweg niet wat digitalisering 'inhoudt,' en dus ook vooral wat niet. Klopt, heel veel data, allerlei be- en verwerkingen. Dat nog steeds specialisten. Inderdaad, het commerciële succes van monopolistische contactbemiddeling is mede gebaseerd op hùn werk. Met blikvernauwing dreigt dan het gevaar dat zulke specialisten hùn ... specialisme – en bijgevolg zichzelf – als doel gaan beschouwen ipv als één van meerdere middelen. Zo van, wij-van-data kunnen alles in "goud" veranderen. Wie dat gelooft, is – ook – niet goed wijs. Ja, er valt met data "goud" te verdienen. Nota bene, door wie – vooralsnog – als monopolist kan opereren. Wie dat wil nadoen, begrijpt dus niet wat een monopolie is. Wie daarin voor de rechtspraak een lichtend voorbeeld ziet, neemt het voorts zowel met ethiek niet zo nauw als gaat eraan voorbij dat wat de rechtspraak drijft niet (!) commercieel is. Nieuwe terminologie zoals "data-driven," ervan afgezien dat het onzin is, mag het besef niet wegdrücken dat juist (!) rechtspraak een informatieverwerkend proces betreft. Dat is niet al van oudsher zo, nee, dat geldt zelfs principieel onlosmakelijk. In verband met rechtspraak is "data-innovatie" daarom niet aan de orde. Er valt immers niets te innoveren als het gaat om het door-en-door informatieverwerkende karakter van rechtspraak. Ik krijg de indruk, dat volgens "data science" de misvatting heerst dat zgn kunstmatige intelligentie volstaat om menselijke geschillen te beslechten. Vervang dus rustig de rechter, sterker nog, dat leidt tot betere oordelen. Is kunstmatige intelligentie vaak al niet superieur? Gewoon een kwestie van data, nietwaar?

Het is suggestief om perspectief te schetsen vanuit het eenvoudigste – soort – geval. Zo van, dat werkt dus, en dat is het verder gewoon een kwestie van uitbreiden. Nee. Er bestaat zoiets als schaaleffect. Wat op bepaalde schaal wel degelijk voldoet, is dan op iets ruimere schaal als het ware plotseling volkomen ontoereikend. Maar het lukt toch om snelheidsovertredingen met camera vast te stellen, de eigenaar van het desbetreffende voertuig via kentekens te identificeren en haar/hem ook verder zònder menselijke tussenkomst de boete op te leggen?

Voor een serieus geschil is dat natuurlijk niet illustratief. Dat is wel aan de orde tussen verschillende mensen met hun botsende gedragingen volgens – dynamiek van – afwijkende motieven. Anders kennen zij geen geschil, nietwaar? Dan is het vaak maar de – retorische – vraag, of een strikt beredeneerd oordeel opbouwend helpt. Invloed op motieven is dan tevens gebaat bij ritueel, dwz de inscenering met een rechtszaal, de rechter(s)-in-persoon, enzovoort. Dat is principieel ònvervangbaar door computer.

Een rechter is stellig opgelucht wanneer z/hij à kan zijn van stomvervelende zaken, steeds maar weer hetzelfde. Er is toch voorzichtigheid geboden om dergelijke gevallen van – vaststelling van – overtreding tot en met sanctie-/strafoplegging volledig geautomatiseerd te laten verlopen (waarbij dus informatieverwerkende mensen door dito machines zijn vervangen). Wat moet tellen, is de invloed op toekomstig gedrag door de eerdere overtreder. Willen ‘we’ dat de welvarende burger haar/zijn schouders erover ophaalt, overal veel te hard blijft rijden en herhaalde boetes op de koop toe neemt? Zijn ‘we’ zelfs blij met zulke overheidsinkomsten? Ik schrijf ook maar wat. Maar ik hoop ermee te verduidelijken, dat voorstellen voor wijziging, vooruit, noem het ook maar vernieuwing, van rechtspraak niet eenzijdig mogen uitgaan van – wat overigens ten onrechte voorgesteld wordt als – nieuwe technische mogelijkheden voor verzameling en verwerking. Veranderende middelen kunnen aanleiding vormen voor heroverweging van doel(en). Voor daadwerkelijke verandering moet echter altijd een doel voorop staan, en dus niet afgeleid zijn van, bijvoorbeeld, “data-innovatie” (wat, digitalisering of niet, voor een door-en-door informatieverwerkende organisatie als rechtspraak dus al onzin is).

Oh ja, wat mij aan het tijdstip van publicatie opvalt, is dat die “visie op data-innovatie” nergens zelfs maar verband schetst – oeps, ergens nagenoeg verstopt staat het als “pijler” vermeld, maar verband met wat/hoe het draagt ontbreekt inderdaad – met wat ik dacht dat als vervolg op – de mislukking van – KEI als het hoofdonderwerp van digitalisering bepaald is: digitale toegankelijkheid.

In elk geval de eerstvermelde opsteller van het rapport is kennelijk ingehuurd van een adviesbureau, over klein bedrijf gesproken. Hoe consequent is dat?

67.37

En nog iets, flater-gedreven, het groeiende mengsel data en algoritmen lijkt weliswaar doelmatig, maar beschikt, zo blijkt, vaak ònrechtmatig over persoonlijk dagelijks leven. Daarover sloeg o.a. nota bene de Raad van State alarm. Gaan louter nòg meer data plus algoritmen, enzovoort, dat soms verhelpen? Wat een middel is en dat vooral moet blijven, mag niet feitelijk voor doel doorgaan.

67.38

In die discussie komt Jan Campschroer m.i. nog het dichtste bij. In elk geval beseft hij dat het “[g]rootste probleem bij dit alles is dat de werking van menselijke communicatie niet goed begrepen wordt. Vervolgens knutselt iedereen lokaal,

binnen een impliciete context, een it systeem in elkaar.” Verder, zeg ook maar opbouwend, heeft hij echter helaas geen idee. Dat is merkwaardig, want plm. 2004 (!) heeft hij als extern adviseur ingeschakeld door het toenmalige programma Stroomlijning BasisGegevens (SBG) de opdracht gekregen om Metapatroon te beoordelen; dat had ik destijds ingeschakeld als extern adviseur door het toenmalige programma Architectuur Elektronische Overheid (AEO) weten te regelen. Maar Campschoer begreep het niet. Ik had de stellige indruk dat hij Metapatroon inclusief nota bene het beginsel van contextuele verbijzondering ook niet wilde begrijpen, maar daarentegen, eenmaal ‘binnen,’ zijn eigen stempel op SBG dacht te kunnen drukken. Had ik me dus op deskundigheid, integriteit e.d. verkeken. Genoemde zgn programma’s werden allebei door Ictu uitgevoerd, en de vroegere programmamanager van SBG was op dat moment programmamanager AEO, Steven Luitjens; toen hij nog programmamanager SBG was, schreven we samen [De klacht van de Keten, een Erasmiaans perspectief op Stroomlijning Basisgegevens](#) (2003).

Enkele jaren later, in 2010, betrok Paul Oude Luttighuis, ja, die mengt zich eveneens in die zgn discussie, Campschoer bij het consortium Essence. Het jaar ervoor had Oude Luttighuis als extern adviseur ingeschakeld door Bureau Forum Standaardisatie (BFS) in opdracht een evaluatie van Metapatroon verricht; zie bijlage C in [Semantiek op stelselschaal: issues en oplossingsrichtingen](#). Dat gehele rapport gaat met zoveel woorden over Metapatroon en ik had als extern adviseur ingeschakeld BFS zo ver gekregen om er aandacht aan te schenken. (Inmiddels had Luitjens de functie van directeur GBO.Overheid, later Logius genoemd, waarvan BFS onderdeel was, en ook nog steeds is). Voor Essence ging Oude Luttighuis er met Metapatroon onder andere naam vandoor: subsidiefraude door plagiaat (en wie klakkeloos overschrijft, begrijpt het dus niet). Had ik me wéér verkeken. Vooruit, ik houd het liever erop dat ik vaak te goed van vertrouwen ben. :-)

Enfin, menselijk of niet, communicatie vergt altijd, op z’n algemeenst geduid, een teken. Wat o.a. Campschoer nog steeds niet snapt, is dat een context onlosmakelijk onderdeel van een teken is. Terecht wijst hij “impliciete context” aan als principiële tekortkoming, maar verbindt daaraan kennelijk nog steeds niet de conclusie dat context expliciet – gefaciliteerd – moet zijn, en dat Metapatroon de noodzakelijk stelselmatige methode biedt voor recursief-contextuele verbijzondering.

Het artikel dat aanleiding vormt voor die discussie, is opgesteld door mensen die zichzelf “digitaal architect” of zoiets noemen en bereikt, over parodie gesproken, slechts mensen die eveneens van zichzelf denken dat ze een dergelijke architect zijn. Je hebt gelijk, ook “de discussie wordt vooral gevoerd onder architecten.” Op z’n Engels gezegd, round up the usual suspects, nee, ze melden zich telkens zelfs vrijwillig, dus daar heb je ze weer, voor de zoveelste keer slechts een treurige herhaling (maar ‘ze’ hebben dan toch maar mooi weer eens van zich laten horen, zo klinkt zelfvoldaan door).

Als zeg ik het zelf - haha, nòg zelfvoldaner? –, ik vind de nota [Informatieverkeer in publiek domein: schetsboek over architectuur en ontwikkelpaden voor de elektronische overheid](#) (Ictu/programma Architectuur Elektronische Overheid, 2004) helaas onverminderd toepasselijk. Ook weer in dat recente artikel staat her en der best wat verstandigs, tegelijk overigens ook weer niet, maar wat heeft die moeite nog voor zin? De inhoud verbetert er niet door. Over communicatie gesproken, zolang potentiële opdrachtgevers zich eraan onttrekken, moeten inspanningen

allereerst erop gericht zijn ze te interesseren. Hoe dat wèl lukt, weet ik overigens ook nog steeds niet. Mijn voornaamste hoop blijft gevestigd op aantoonbaar succes-in-praktijk, maar ja, voor op z'n minst een proef moet een opdrachtgever wèl ruimte willen geven. Zelfs daar draait dus een vicieuze cirkel.

67.39

Het onschatbare nut van telkens zo'n artikel plus eropvolgende discussie is uiteraard wèl dat auteurs/deelnemers gretig hun naam vermelden; zo heb je alvast op een rij wie je beslist moet mijden.

67.40

Het sprookje **De kleren van de keizer** gaat niet alleen over ijdele, dus eenvoudig te bedriegen mensen. Het gaat óók over ... bedriegers, dwz over mensen die zich slechts 'vakkundig' voordoen als ... vakkundig, maar dat juist niet zijn, en dat gebeurt vaak óók uit ijdelheid. Juist zo'n verbond is inderdaad, zachtjes uitgedrukt, moeilijk te doorbreken. Want wie ijdel is, voelt zich niet geholpen, maar prompt aangevallen door kritiek waarmee een opbouwend voorstel enz. nu eenmaal noodzakelijkerwijs gepaard gaat.

67.41

Ik voeg nog enkele opmerkingen toe. Tja, wie een vergelijking maakt, zou dat ter verduidelijking moeten doen. Maar het bedenken van een metafoor die redelijk consequent valt vol te houden, is nog niet zo eenvoudig. Voor zover ik kan nagaan, verduidelijken vergelijkingen in "visie op data-innovatie" slechts dat de opsteller verward is.

Zo staat er een silhouet getekend waarvan ik aanneem dat het een huis moet voorstellen. Een enkel huis? Oppervlakkig bekeken, in de gauwigheid, lijkt het er één, maar er staan er toch echt drie getekend, náást elkaar. Vooruit, laat ik niet moeilijk doen en het op één huis houden. Maar volgens de tekening blijven de drie huisgedeelten onderling afgescheiden. Elk (huis)deel is van een omschrijving voorzien, respectievelijk:

- verhogen volwassenheidsniveau
- digitaliseren
- bewustwording en benutten van data.

Wellicht wordt impliciet verband ertussen verondersteld, maar ik heb zelfs geen idee waaruit dat dan kan bestaan. Ik kan ook zeggen, dat ik niet begrijp waarom überhaupt dat onderscheid is gemaakt. Is "bewustwording" niet een kenmerk van "verhogen [van] volwassenheid"? Zou wel moeten, toch? En omgekeerd geldt die verhouding trouwens ook.

In de (huis)delen zijn ruimtes voorgesteld, vooruit, kamers. Het hierboven eerstgenoemde deel, verhogen volwassenheidsniveau, telt één kamer:

- doelmatige informatievoorziening.

Wat mij betreft is het juist volwassen om prioriteit aan doeltrèffendheid te geven. Probeer allereerst maar eens ráák te schieten. Dan kan je vervolgens nagaan of dat ook met minder middelen lukt. Wie echter geen idee van een doel heeft, begint dan maar gewichtig te doen over en met doelmatigheid en koestert resp. wekt de illusie dat druk-zijn met middelen vanzelf tot hèt doel leiden.

Er zijn drie kamers in het deel digitaliseren:

- digitaal ecosysteem
- digitaal werken
- digitale toegankelijkheid.

Zie verderop voor mijn suggestie om een serieuze betekenis van systeem of, in het Nederlands nog beter gezegd, stelsel te volgen.

Tenslotte telt het deel bewustwording en benutten van data wederom slechts één kamer:

- data als grondstof.

Verdeeld over drie (huis)delen zijn er bijelkaar vijf kamers. Ze staan echter aangeduid als “pijlers.” Als een “pijler” iets is waarop iets anders rust, zou ik het in de vergelijking tekenen onder het gebruiksgedeelte van het huis. Maar waarvoor staat dat gebruiksgedeelte van het huis – waartoe natuurlijk de “pijlers’ eronder eveneens behoren – eigenlijk symbool? Gaat om soms om ‘het huis van de rechtspraak’? Of vond de opsteller de associatie met huis wel aansprekend, en verder niets? Zulk onbenul zou verklaren, dat er feitelijk drie huizen afgebeeld staan, te weten dus náást elkaar zònder onderlinge samenhang.

En als het het idee is om de “visie” omvattend te laten klinken, acht ik met “digitaal ecosysteem” de ruimste aanduiding gekozen (terwijl apart slechts één van de vijf kamers in één van de drie huisdelen zo heet). Overigens koester ik argwaan tegen wie de vergelijking met een ecosysteem oppert. Het blijkt dan vaak te gaan om iemand die zichzelf, netzo overdrachtelijk, bovenaan de voedselketen geplaatst wenst.

Beschouw digitalisering gewoon als alweer een manier om informatieverkeer te faciliteren. Op zichzelf is informatieverkeer natuurlijk niets nieuws. Intussen kent digitale infrastructuur voor informatieverkeer nog weer – véél – verdergaand het karakter van een netwerk waarop willekeurige deelnemers – aan informatieverkeer – laagdrempelig aangesloten zijn. Waarom zouden we dat een digitaal ecosysteem noemen? Onder de noemer van verkeer is niet eens een vergelijking aan de orde. Ook informatieuitwisseling is verkeer, kortweg aangeduid als informatieverkeer. Dat is nooit iets anders geweest. En wat doen deelnemers aan, zoals tegenwoordig tot de mogelijkheden behoort, digitaal-gefacilieerd informatieverkeer? Vooruit, dat kunnen we ook “digitaal werken” noemen, met “werken” ruim opgevat als maatschappelijk ... deelnemen; dat kan een deelnemer voor allerlei doeleinden doen met nota bene dezelfde infrastructuur. Klopt, dat vergt o.a. netzo infrastructureel bemeten, maw als zowel integraal als integrerend aspect c.q. onderdeel van infrastructuur, maatregelen/voorzieningen voor “digitale toegankelijkheid.” Netzo integraal/integrerend moet eenduidigheid van betekenissen geborgd zijn op netwerk-annex stelselschaal van informatieverkeer. Ofwel, wat is de nodige en voldoende kwaliteit van “data als grondstof”? Het vereiste “volwassenheidsniveau” zit ‘m nu net in begrip van stelselmatigheid, het vermogen om infrastructurele voorzieningen aldus stelselmatig te ontwerpen en, tenslotte, om ze deskundig te ontwikkelen en te beheren/onderhouden. Dat huisplaatje verduidelijkt daarover helemaal niets, integendeel.

Een andere vergelijking is op dezelfde rapportpagina uitgedrukt met twee concentrische cirkels. De kleine cirkel staat voor data als grondstof. Daaromheen is de grote cirkel verdeeld in vijf segmenten, elk zoiets als een doelgroep voorstellend. Vanuit algemeenst verkeersperspectief is die segmentering als hoofdindeling voor

digitalisering echter onnodig, herstel, die werkt zelfs averechts. Iederéén moet voor deelnemer aan digitaal gefacilieerd informatieverkeer in aanmerking komen. Dat lukt met algemene verkeersvoorzieningen. Infrastructuur, dus. Niet elke deelnemer heeft echter altijd dezelfde mogelijkheden voor informatieverkeer; zo iets als “digitale toegankelijkheid” moet selectief geregeld – kunnen – zijn. En de noodzaak ertoe resp. behoefte eraan is op stelselschaal uiteraard véél en véél fijnmaziger – en dynamischer, en ... – dan ooit kan lukken volgens vijf doelgroepen.

67.42

Verwar de boodschapper niet met de boodschap. Een informatierotonde is altijd alleen maar de boodschapper. Er kan verleiding bestaan om voorzieningen voor het opstellen van boodschappen te vermengen met die voor het doorgeven ervan. Dat leidt onherroepelijk tot – ernstig – verlies van flexibiliteit en is in elk geval géén informatierotonde (meer).

67.43

Digitale technologieën kunnen ‘dienen’ ter vervanging (automatisering) en/of ondersteuning (facilitering) van mensen. Weliswaar geldt dit als ruwe indeling, maar helpt om met voorrang een zgn beleidsmaker tot nadere, vooral ook expliciete over- en afwegingen te begeleiden.

1. Wat wil z/hij bereiken? 2. Kan dat ‘technisch’ eigenlijk wel? 3. Zo ja, is dat ethisch verantwoord? 4. Zo nee, wat zou z/hij anders willen bereiken (en ga daarvoor terug naar 1, enzovoort).

De volgorde van 2 en 3 kan overigens ook andersom. Dus, 2. Is dat ethisch verantwoord? 3. Zo ja, is dat ‘technisch’ wel mogelijk?

67.44

Als ik me blijf verbazen over actualiteit van wat allerlei mensen ooit hebben geschreven, bevestig ik waarom juist **Back to Methuselah, A Metabiological Pentateuch** (Oxford University Press, 1944, oorspronkelijk 1921) onverminderd actueel is. Benard Shaw (1856-1950) stelt dat mensen sterven voordat ze genoeg geleerd hebben, maw verstandig genoeg zijn, voor evenwichtig bestuur.

Voorafgegaan door een uitgebreid voorwoord, en gevolgd door een korter nawoord in de latere editie waarvan ik een exemplaar las, speelt hij met – de tekst van – een vijftal toneelstukken met het idee van verlenging van levensduur. Voor zover ik hem begrijp, helpt dat evenmin. Dat doet echter niets aan zijn kritiek af, en die schrijft hij prachtig op. Zo vertelt hij meteen op de eerste pagina van het voorwoord over, hij was kennelijk toen nog een tiener, een ontmoeting:

One day the richest and consequently most dogmatic of my uncles came into a restaurant where I was dining, and found himself, much against his will, in conversation with the most questionable of his nephews.[p. vii]

Met plezier lees ik zo’n zin keer op keer om mij voor te stellen wat Shaw allemaal meedeelt. Met spot over zichzelf als verwend kind, kritiek op opvoeding volgens uiterlijke vormen, maar tegelijk trots op zijn intellectuele overwicht, vervolgt Shaw:

By way of making myself agreeable, I spoke of modern thought and Darwin.[p. vii]

Als ik het goed heb uitgerekend heeft dat een kleine vijftig jaar later, dus wanneer hij o.a. dat voorwoord schrijft, alom nog steeds geen zin resp. werkt averechts, want, aldus Shaw,

my uncle was as impervious to what Darwin really said as any Neo-Darwinian nowadays.[p. viii]

Uit het meer dan twee decennia later toegevoegde nawoord:

Civilization is at present an imposture: we are a crowd of savages on whom a code of makeshift regulations is forced by penalties for breaking them. They are never explained to us. [...] Yet it would have been easy without overstraining [their] powers of comprehension to make [children] understand that people cannot live together, and be fed, clothed, lodged, and protected from robbery and murder, unless they agree to do certain things at the same moments in the same order, and meanwhile abstain from doing other things however tempting: in short, that social behaviour is expected behaviour, and that to behave unexpectedly, to be original as we call it, though without eccentricity there can be no improvement, is to assume a dangerous responsibility.[p. 297]

Tussendoor merk ik op, dat Shaw met zoveel woorden de noodzaak van ontwerpethiek aangeeft. Inmiddels zijn bijna honderd jaar verstreken sinds Shaw dat voorwoord schreef, en ook alweer ruim zeventig na toevoeging van zijn nawoord. De terminologie wijzigt weliswaar, maar zoiets als sociaal darwinisme is ook tegenwoordig, hoe zal ik het zeggen, nogal populair en daarom blijft sociaaldemocratische kritiek erop hoogstnodig. Shaw:

I made no attempt to conceal my intellectual contempt for its blind coarseness and shallow logic, or my natural abhorrence of its sickening inhumanity.[p. lvii]

Nee, verwacht ook van Shaw geen utopische schets. In het nawoord verklaart hij:

Though I am far from being as clever and well informed as people think, I am not below the average in political capacity; yet in my 89th year I am no more fit to rule millions of men than a boy of 12. [...] My mind still feels capable of growth; for my curiosity is keener than ever. [...] If the Life Force would give me a body as durable as my mind, and I knew better how to feed and lodge and dress and behave, I might begin a political career as a junior civil servant and evolve into a capable Cabinet minister in another hundred years or so.[p. 295]

Ik deel zijn idee, zoals ik dat althans begrijp, van wat leven kenmerkt en bijgevolg telt als zgn evolutie. Een organisme dat leeft, past zich daarvoor aan tijdens zijn eigen leven. Waaraan? Aan omstandigheden.

Door evolutie verandert aanpassingsvermógen van nákomelingen. Nota bene, ipv gedragsmatig louter volgen ervan kan aanpassing mikken op beheersing van omstandigheden. En zodoende valt het aanpassingsvermogen tevens enigszins van generatie op generatie te beïnvloeden. Denk aan resultaten van fok en kweek. Dat bedoelt Shaw m.i. met creatieve evolutie (een aanduiding die ook àndere, tot sterk ervan afwijkende betekenissen heeft).

Een organisme met aanpassingsvermogen dat niet onmiddellijk reactief is, maar als het ware middellijk naar omstandigheden (lees ook: situaties) kan differentiëren en daarvoor eventueel actief omstandigheden naar zijn voorstelling probeert te, op z'n Shaws gezegd, creëren, kent alweer méér zgn evolutionair voordeel. Sterker nog, een nog eens extra vermogen bestaat er voor een organisme zèlf uit om zijn eigen aanpassingsvermogen te wijzigen. Dat heet leren.

Voor wat ik hier situationele beheersing (doel) noem, legt Shaw de nadruk op zèlfbeheersing van het organisme (middel) in kwestie. Dat komt op hetzelfde neer:

[S]elf-control is just the one quality of survival value which Circumstantial Selection must invariably and inevitably develop in the long run.[p. lvii]

Aldus geeft Shaw 'natuurlijk' nog lang géén gedegen antwoord op het, zeg maar, overlevingsbereik van zelf- annex situationele beheersing. Geldt als doel van een organisme slechts – bevordering van – strikt zijn eigen belang op korte termijn? Of gaat het haar/hem om langdurig evenwichtige verhoudingen tussen organismen? Shaw heeft het nog vooral over mensen en licht in het voorwoord vooral toe hoe Darwins evolutieleer – ervan afgezien dat die minder oorspronkelijk was dan menigeen op zoek naar een (af)god wilde doen geloven en wie weet ook zèlf geloofde – ook door allerlei ogenschijnlijk tegenstrijdige politieke stromingen is misbruikt. Het thema van die vijf toneelstukken is nu precies dat mensen te jong blijven om in staat te raken, laat staan al werkelijk zijn, tot deugdelijke politiek enzovoort. Zo beschouwd kunnen we Shaw dat gemis aan alternatieve voorstelling niet kwalijk nemen. In het besef van betrekkelijkheid van menselijk kenvermogen, komen we echter nooit om veronderstellingen heen. Wederom uit het nawoord:

We must have a hypothesis as a frame of reference before we can reason[. p. 299]

Er blijft dus – een – geloof nodig. Daarom beweert Shaw wèl:

[C]ivilization needs a religion as a matter of life or death; and as the conception of Creative Evolution developed I saw that there we were at least within reach of a faith which complied with the first condition of all the religions that have ever taken hold of humanity: namely, that it must be, first and fundamentally, a science of metabiology.[p. lxxxv]

Gebrek aan zelfbeheersing leidt van gebruik via misbruik tot verbruik van omstandigheden, en zònder omstandigheden zijn wijzèlf er natuurlijk ook niet meer. Wat tegenwoordig milieu heet, zijn omstandigheden annex situaties door-de-schalen heen. Zelfbeheersing moet zorg ervoor inhouden.

Uit de toneelteksten heb ik nog enkele verdere wijsheden geplukt:

You can tell things only to people who can listen.[p. 49] The notion that Nature does not proceed by jumps is only one of the budget of plausible lies that we call classical education. Nature always proceeds by jumps.[p. 88 It] proceeds by the method of Trial and Error; and if we turn out to be one of the errors, we shall go the way of [...] scrapped experiments.[p. 89] Capable persons are never liked.[p. 105] You have decided not to believe it now that you realize its inconveniences. [...] However, that] may not work in this case.[p. 142] What good have our counsels ever done you? You come to us for advice when you know you are in difficulties. But you never know you are in difficulties until twenty years after you have made the mistakes that led to them; and then it is too late. You cannot understand our advice: you often do more mischief by trying to act on it[. pp. 181-182 A]rtificial men have no self-control. They only respond to stimuli from without.[p. 250]

Zoals Shaw in zijn nawoord stelt:

Attention is the first symptom of thought.[p. 297]

67.45

Tja, wat jij schetst als beschavingstekort belemmert o.a. daadwerkelijk gebruik van Metapatroon. Want daarmee gaat het om erkenning van reële (betekenis)verschillen in samenhang. Dat strookt niet met potentiële opdrachtgevers die zowel uitgaan als – willen – uitkomen op louter hun eigen gelijk. Dat doet iedereen, nota bene èlk voor zich, met c.q. volgens, inderdaad, onderling verschillende betekenissen. Die wijten ze eveneens allemaal eraan dat alle ànderen fout zitten, laat staan dat zelfs maar enig besef bestaat van (beschavings)voordeel door

verschillensamenhang.

Op hùn manier(en) werkt het echter nooit stelselmatig, pakt voor overige belanghebbenden doorgaans nadelig uit, voor henzélf op wat langere termijn overigens óók en daarom doe ik er niet aan mee (als ik het al zou kunnen opbrengen). Enfin, ook bij IBM was voor zover wij destijds konden nagaan, niemand zo ‘verlicht’ om er de dito stelselmatige marktmogelijkheden in te herkennen. Gaat het zakelijk al slecht genoeg om naar een uitweg te zoeken? Mocht jij daar inmiddels iemand kennen die – intussen? – wèl zo helder is, dan ben ik uiteraard nog altijd maar al te graag bereid tot het voeren van een gesprek e.d.

In 1921 publiceerde Bernard Shaw voor het toneel zijn vijfluik **Back to Methusaleh**. Ik las het onlangs. Zijn politiek-bestuurlijke analyse annex kritiek acht ik zelfs alom voor de huidige omstandigheden zo mogelijk nog treffender dan toen hij die toneelstukken schreef, nota bene inclusief een uitgebreid voorwoord; zie **aantekening 67.44** die ik op mijn beurt bij wijze van – zoiets als – leesverslag schreef.

67.46

Bij dat huizige plaatje staat verwezen naar – een zgn – **Koersdocument**. Is dat beschikbaar? Het lijkt me nuttig om na te gaan wat daarin voor – gebrek aan – uitleg is gegeven.

[Zie ook **aantekening 67.41**.]

67.47

Een vierde en laatste deel van het rapport over “visie op data-innovatie” is gewijd aan “vervolgstappen,” althans, dat staat er als deeltitel. Feitelijk kan ik ook daar eigenlijk géén “stappen” herkennen. Vooruit, de poging is daar gedaan per veronderstelde doelgroep. Dat zijn er vijf.

Een dergelijke indeling kan helpen om zgn informatiebehoefte te inventariseren. Dat volstaat nog redelijk zolang digitalisering per doelgroep beperkt blijft, dwz tot dienovereenkomstig apàrte voorzieningen.

Met de uitbreiding van it tot ict is welke segmentering/fragmentatie op voorhand dan ook achterhaald. Dat geldt dus allang. Wie dat ontkent, of zelfs blind ervoor is, vernieuwt niet, maar veroudert. Ofwel, de aanduiding “innovatie” is misleidend. Dankzij digitale facilitering van informatieverkeer van resp. tussen willekeurige deelnemers moet daarentegen door inventarisatie (lees ook: modellering) van informatiebehoefte nadruk liggen op hun onderlinge afhankelijkheid (met één woord: interdependentie). Het is een kwestie van passende schaal. De door-en-door maatschappelijke schaal vergt nu eenmaal een stelselmatig bemeten informatiemodel.

Op die schaal is op hoofdlijn een àndere indeling leidend; zie o.a. [Bipolaire informatiearchitectuur rondom de burger](#) voor toelichting. Infrastructuur biedt voorzieningen die in beginsel voor àlle (verkeers)deelnemers beschikbaar zijn. Zij maken er gebruik van mede middels ‘eigen’ voorzieningen. Vergelijking: iemand rijdt op de openbare weg met haar/zijn eigen fiets.

Nota bene, infrastructuur is juist zo min mogelijk gedifferentieerd volgens doelgroepen naar redenen waaróm leden ervan deelnemen aan verkeer. De eigen middelen waarmee zij zichzelf en/of – andere – middelen vervoeren zijn wèl gereguleerd met evenwichtig verdeeld gebruik van infrastructuur inclusief maatschappelijke gevolgen ervan als criterium. Denk aan veiligheid, milieubelasting,

enzovoort.

Kenmerkend voor digitale facilitering van informatieverkeer op stelselschaal is betekenissenvariëteit. Wat op kleine schaal voldoende is voor eenduidige betekenis, schiet daarvoor door verruiming van verkeersbereik vrijwel onmiddellijk tekort. Op reële stelselschaal is voor eenduidige betekenis passende expliciete toevoeging van context nodig. In bedoeld rapport staat weliswaar aangekondigd dat “we [...] gebruik [maken] van eenduidige data-definities,” maar blijft onvermeld hoe dat methodisch dan moet. Wie er verder niets over zegt, vrees ik, meent vrijwel zeker nog dat betekenis uniform moet gelden, ofwel gestandaardiseerd voor het totale verkeersstelsel. Dat is niet slechts onzin. Zo’n absolutistische, atomistische opvatting belemmert facilitering van maatschappelijk informatieverkeer volgens verhoudingen tussen deelnemers met hun onderlinge zowel afhankelijkheden als verschillen van dien. Noem het onderwerp eventueel “data.” Een “innovatie” daarvoor is pas recursief-contextuele verbijzondering, Metapatroon.

Verkeers- annex stelselmatig werkt de indeling volgens doelgroepen dus volkomen averechts. Ook verwarrend is de nadruk op “geïnformeerd” voor àlle vijf doelgroepen. Waar komt de informatie dan vandáán waarmee ze “geïnformeerd” kunnen raken? Inderdaad, die stellen ze elkaar beschikbaar, voilà, informatieverkeer. Het is een kwestie van autorisatie wie wát mag/moet inzien, eventueel verder mag/moet verwerken e.d. En zgn open data betreft dan gewoon informatie waarvoor iederéén geautoriseerd is. Nota bene, autorisatie moet gestructureerd zijn volgens het allerfijnmazigste bereik denkbaar. Dat staat immers àlle ruimere invullingen toe, inderdaad, tot en met voor open data.

In bedoeld rapport is zelfs nog geen enkele aandacht besteed aan autorisatie, toegangsbeheer enzovoort. Op stelselschaal moet daarin echter integraal en integrerend zijn voorzien. Prima, noem dàt wel een “pijler,” maar die loopt dus dóór. Ik houd ermee op om dat rapport van opbouwend commentaar te voorzien. Ik merk dat ik verval in herhalingen. Zelfs van herhalingen? :-)

Indien je wilt navragen wat de opstellers voorstellen om te komen tot “eenduidige data-definities,” graag. Want voor stelselmatigheid is dàt de crux. Ik ben benieuwd. Het goede antwoord luidt, dat elk knooppunt in een stelselmatig informatiemodel een definitie betreft, te weten van nodig en voldoende verbijzonderde eigenschappen (lees ook: gedragsbeschrijving). Wie dat niet begrijpt, maakt van/met wat digitalisering van/voor informatieverkeer moet zijn, slechts een alsmaar grotere puinhoop.

67.48

Zeer bedankt voor afschrift! Een vluchtige blik volstond om vast te stellen dat ook in dat eerder opgestelde rapport de oproep staat tot “gebruik maken van eenduidige data-definities,” maar dat gebeurt daar reeds volkomen op zichzelf, dwz zònder verklaring hoe dat lukt (en een methodische verwijzing ontbreekt eveneens). Daarom ben ik zo mogelijk extra benieuwd hoe het antwoord luidt, tja, als dat er is, op de vraag hoe eenduidigheid van betekenissen dan valt te vestigen.

Omdat dit rapport nog weer uitgebreider is, bevat het nòg meer flauwekul. Wie digitalisering in de verkeerde richting wil blijven sturen, moet het beslist zó doen. Terechte kritiek zou véél tijd kosten. Daar begin ik niet aan. Als opbouwend commentaar volstaat wat ik je onlangs zoal schreef over dat vervolgrapport, maar beter is uiteraard wat wij midden vorig jaar als beknopt voorstel voor digitale

toegankelijkheid opperden; zie daarvoor [aantekeningen 63.50 t/m 63.54](#) met als onderwerp: stelselmatige digitale toegankelijkheid van rechtspraak.

[Zie ook [aantekeningen 67.46 en 67.47](#).]

67.49

Het is wellicht even wennen om verband tussen de zgn openbare weg en contactbemiddeling te doorzien. Feitelijk, nou ja, tenminste volgens democratisch beginsel zijn wij, burgers, onze eigen contactbemiddelaars. Want om allerlei redenen 'zoekt' elke burger dienovereenkomstig gevarieerd contact: familie, recreatie, werk, enzovoort. En wij erkennen gemak tot en met noodzaak van gezamenlijke voorzieningen voor ons – maatschappelijk – verkeer. In beginsel is het dus iedereen toegestaan dergelijke voorzieningen te benutten voor contacten annex verkeer. We noemen ze ook wel infrastructuur.

Democratisch is, dat wij als vereniging een bestuur kiezen, vooruit, in/voor Nederland nogal indirect gelet op noodzaak van zgn coalitie enzovoort, maar tòch. Dat bestuur heeft van ons feitelijk de taak gekregen om zorg te dragen voor infrastructuur (en voor de kosten ervan betalen burgers belasting; indien het nut voor iederéén – nog – niet geldt, dan betaalt de verkeersdeelnemer per gebruik – zoiets als, en al dan niet aanvullend – tol).

In het geval van zgn informatieverkeer vervangt verplaatsing van informatie (lees ook: berichten) de verplaatsing van burgers (en, als het ware achteraf aangeduid als, niet-informatieve ge- en verbruiksgoederen). Maar het blijft een kwestie van contact – willen – aangaan. En er blijft verplaatsing aan de orde, in dit geval van informatie. Nogmaals, informatieverkeer.

Ons (lands)bestuur lijkt de zorg ervoor echter nog niet serieus genoeg te nemen. Dat komt natuurlijk ook, toegegeven, omdat de meeste burgers, wij, dus, er nog geen, in elk geval in onvoldoende mate, infrastructuur in herkennen en de zorg ervoor daarom nog niet – met zoveel woorden – opdragen aan 'ons' bestuur.

Maar 'de markt' lost het niet in ons belang op.

Er is de openbare weg voor voetgangers en, zelfde woord, maar andere context, bestuurders van allerlei – soorten – voertuigen. Die is van ons, als onze eigen contactbemiddelaars. Ook voor informatieverkeer hebben wij zoiets als een openbare weg nog, die dus eveneens van ons is. Dat houdt nota bene niet in, dat informatie die erover wordt verplaatst openbaar is. Wie zelf onderweg is, hoeft toch evenmin ook maar aan iemand anders te vertellen waar z/hij vandaan komt, wat haar/zijn verplaatsingsdoel is resp. waarom z/hij die verplaatsing onderneemt?! Dat is nu net de reden waarom 'wij' tevens infrastructuur voor informatie als vereniging van burgers moeten regelen ipv ons klakkeloos te verlaten op bedrijven die ons hun voorzieningen laten gebruiken in ruil waarvoor zij onze informatie kapen om er zakelijke handel mee te drijven.

[Zie over contactbemiddeling ook [aantekening 67.36](#).]

67.50

Zie nav het "ongevraagd advies" van de Raad van State enkele zgn aantekeningen, nrs [65.12](#), [65.14](#), [65.15](#), [65.16](#), [65.18](#), [65.20](#), [65.30](#), grotendeels ontleend aan correspondentie (o.a. met hoofd BFS). Ergens door geadresseerden iets mee gedaan? Nee. Jij hebt dus nog alle ruimte. :-) Als je er wèl iets van kunt gebruiken, graag zelfs, maar mèt bronvermelding.

In **aantekening 65.12** zie je het thema van dynamiek van variëteit van maatschappelijk-verkeershoedanigheden kort aangeduid. Een opzettelijk algemene inleiding biedt [Reële variëteit van deelnemers volgens hoedanigheden in informatieverkeer](#), waar je ook een verwijzing aantreft naar het uitgewerkte stelselmatige model.

Hopelijk verduidelijkt die inleidende tekst voldoende hoe toevoeging van teken de cirkel sluit van de ene situationele hoedanighedenverzameling naar de volgende, situationeel nader verbijzonderde hoedanighedenverzameling, eventueel enzovoort. Die herhaalbare voorwaardelijkheid, recursiviteit dus, vergt uiteraard enige moeite om te doorgronden, maar iederéén die er wat moeite voor over heeft (en daarvoor die inleidende tekst secuur leest, zo nodig enkele keren), moet de opzet kunnen begrijpen. En zodra je 'het' ziet, beseft je dat zo'n structuur wèrkt zgn door-de-schalen-heen en daarom ècht infrastructureel is (en zijn 'we' ermee in één moeite door klaar voor autorisatie enzovoort).

Ongevraagd advies geven kan ik óók. Jouw overleg met de medewerker van de rechtspraak lijkt me inderdaad belang- resp. kansrijk. Althans, zoals ik het zie kan hij stellig beleidssteun gebruiken voor een experiment volgens verkeershoedanigheden en jij komt dankzij zo'n experiment verder met beleidsverkenning. Wie weet is ook hoofd BSF – dan – geïnteresseerd.

Complimenten zijn welkom, maar helpen op inhoud niet verder. Houd daarom vooral je kritische opmerkingen niet voor je.

67.51

Ik sprak hem vanochtend. Hij werkt niet meer voor het – toenmalige – ministerie van I&M aan Digitaal Stelsel Omgevingswet, maar voor het ministerie van BZK als intern adviseur bij – zoiets als – het bureau CIO BZK (niet te verwarren met CIO Rijk, dat óók onderdeel van BZK is). Daar heeft hij thans de opgave om – ik zeg ook maar weer: zoiets als – beleid te ontwerpen nav een advies waarmee de Raad van State vorig jaar in politiek-bestuurlijke kringen nogal wat stof deed opwaaien. Tja, dàt stof moet zsm wèg. Dankzij jouw toenmalige insteek en mijn vervolggesprekken beseft hij in elk geval dat toepasselijk (overheids)handelen nodige en voldoende duidelijkheid over betekenis van informatie vergt en dat gauw misverstand kan ontstaan zònder verbijzondering van context. Ik verdien er nog altijd geen cent aan, maar vind het al prachtig, hoera, dat hij voor aan ànder beleidsonderwerp beseft dat dezelfde stelselmatige verbijzonderingsmethode, Metapatroon, uitkomst biedt.

67.52

Wat bezwaar tegen een klein bedrijf betreft, in [aantekening 65.30](#) staat een tekstpassage waaruit blijkt dat het met zoveel woorden nota bene tot digitaal vernieuwingsbeleid behoort om kleine bedrijven in te schakelen.

67.53

Ligt het uitblijven van je nader bericht aan mij? Mijn excuus indien ik het je met mijn toegevoegde emailbericht juist heb bemoeilijkt om wat ik eerder schreef op je "te laten inwerken."

Wat mij betreft zetten we de correspondentie voort, zeer graag zelfs. Voor een hernieuwd gesprek ben je uiteraard ook altijd zeer welkom. Volgens mij helpt vervolg ons over en weer om alweer beter, preciezer e.d. te begrijpen wat er met zgn digitalisering rechtspraak zoal verkeerd is gelopen (en wat ervan wèl gelukt is). En

dat maakt een opbouwende suggestie die je wellicht kwijt wil aan verantwoordelijke functionarissen ook zinvol.

[Zie ook **aantekening 67.33.**]

67.54

Omdat enige reactie uitblijft, vraag ik me af of een emailbericht dat ik je alweer ruim een maand geleden aan jou adresseerde, je zelfs ook maar heeft bereikt. Zie [[aantekening 66.61](#)] voor afschrift. Het gaat om – onbegrip van – standaarden. Het lijkt mij daarom aan de orde dat jij resp. Forum Standaardisatie aan de minister in kwestie zsm meldt dat zijn ‘plan’ onmogelijk kan werken. Is dat al gebeurd? Zo ja, prima (maar had me dat even laten weten). Zo nee, ga je dat alsnog doen?

[Emailbericht dd. 26 januari 2019 aan hoofd Bureau Forum Standaardisatie.]

67.55

In **Samen zijn nanodeeltjes anders dan in hun eentje** (in: **NRC Handelsblad**, 26 januari 2019, katern **Wetenschap**, p.10) schrijft Dorine Schenk over een bedrijf dat van “anorganische materialen” met groter volume “minuscule bolletjes van enkele nanometers klein” afsplitst. Mbt “materialen” nogal slordig uitgedrukt:

Met nanodeeltjes kunnen nieuwe materialen gemaakt worden, doordat stoffen op deze minuscule schaal andere eigenschappen hebben dan we gewend zijn.

Tja, dat is dus gewoon situationisme. Het gedrag van ‘iets’ is – mede – bepaald door omstandigheden. Situationele verbijzondering is nu eenmaal niets ... bijzonders.

67.56

Ik had nog nooit van BiSL resp. BiSL Next gehoord. Je hebt gelijk, daaraan heb ik niets gemist, houden zo. Het is het zoveelste averechtse ‘raamwerk.’ Zo doet de eerdere versie me denken aan o.a. het zgn negenvlak voor informatiemanagement; zie [Creatief met negenvlak](#) voor mijn inderdaad weinig vleiende commentaar; die titel ontleende ik aan de satirische VPRO-serie **Kreatief met Kurk** met Arjan Nederveen en Tosca Niterink in de hoofdrollen. Nou ja, het kan dus nog erger, want met de latere zgn Next-versie van BiSL is kennelijk een misvatting over het postmodernisme tot de opstellers doorgedrongen: verzamel enkele modewoorden, suggereer zowel een indeling als de mogelijkheid van ‘vrije’ combinatie, klopt, alles kan en alles is daardoor duidelijk, doe alsof dat voor zowel diepste wijsheid als praktische beheersbaarheid staat, geloof er zelf in, intimideer aldus valselijk wie er – terecht – niets van begrijpt, houd ze tot zwijgen door hun angst voor dom te worden versleten als ze er iets van zeggen. Oh ja, verdien er vooral geld mee.

67.57

Als je uitgaat van samenhang, houdt dat netzo principieel in dat je verschillende ‘ietsen’ laat samenhangen. Als verschijnsel van samenhang, overal en altijd, veronderstel ik gedrag. Een bepaald(e) gedrag(ing) is dan steeds samenhang tussen een bepaald iets-als-object (of iets-als-subject) en iets-als-situatie. Ofwel, de aanwijzing van samenhangende ‘elementen’ volgt de aanname van samenhang (lees ook: relatie). Kenmerkend voor Metapatroon is de consequent tweeledige samenhang, dwz met enerzijds iets- als-ob-/subject, anderzijds iets-als-situatie; door herhaling van het samenhangbeginsel (recursiviteit) kan willekeurige variëteit worden uitgedrukt (en valt stelselmatig informatieverkeer dienovereenkomstig ‘eenvoudig’ met digitale technologieën te faciliteren). Voor een model(leer)voorbeeld,

zie [Ingezetene, ontwerp van een contextueel-semantic diagram met Metapatroon](#). Volgens een ànder wereldbeeld (lees ook: paradigma) ga je uit van aparte ietsen, elk met strikt eigen (lees ook: zelfstandig) gedrag. Daarna volgt pas aandacht voor samenhang. Daartoe wordt een relatie toegevoegd tussen principieel echter apart veronderstelde ietsen.

Door bepaald gedrag slechts (lees ook: absoluut) aan een ènkel iets toe te schrijven, geldt dat het iets in kwestie strikt dat gedrag heeft. Die opvatting is niet houdbaar, zodra de schaal van samenhangende informatievoorziening zelfs maar weinig toeneemt. Voor dat tekort waren/zijn modelleermethodologen niet geheel blind. Strikt atomistisch modelleren werd uitgebreid tot entiteit-relatiemodelleren, waarbij tevens aan relaties eigenschappen (lees ook: gedrag) kunnen worden toegeschreven. Variëteit kan nog wat duidelijker met zgn object-rolmodellering worden uitgedrukt. Het uitgangspunt voor zulke modelleermethoden is en blijft echter atomisme met aanvullingen om aan bezwaren mbt variëteit tegemoet te komen.

Met Metapatroon bestaan die bezwaren überhaupt niet, nogmaals, omdat atomisme niet langer het uitgangspunt is, maar situationisme (als vorm van relativisme).

67.58

Digitale technologieën hebben maatschappelijk onstuitbaar invloed sinds ze als communicatiemiddel dienen. Dat maakt een boek(je) zoals **Theories of Communication** (Sage, 1998, oorspronkelijk Franstalig 1995) door Armand en Michèle Mattelart relevante lectuur vooral voor zowel politiek-bestuurlijke besluitvormers mbt digitale infrastructuur voor informatieverkeer als informatiekundig ontwerpers. De auteurs bieden een overzicht van theorievorming gedurende pakweg de laatste twee eeuwen. Mbt pragmatiek inclusief interdependente betekenisvariëteit is hun waarschuwing helaas onverminderd toepasselijk, dat

Shannon's mathematical theory of communication [...] should be left to the telecommunications engineers by whom and for whom it was designed[. p. 51]

Ik vind subjectief situationisme passen in de stroming die zij aanduiden met “the return of everyday life” met nadruk op

the methodical nature of practical action[, i.e.,] identify[ing] the operations by which people realise and account for what they are and what they do in ordinary action and in varied contexts of interaction. [...] Not only d[oes] the context influence the presumed content of the action, but actions also contribute [...] to the gradually developing meaning of the context or the situation itself.[p. 109]

Als axiomatisch schema voor subjectief situationisme heb ik de semiotische enneade ontworpen ([Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#), 2002). In dat verband zijn o.a. context en situatie verschillende elementen. Ze verschijnen langs verschillende dimensies, teken resp. feit (en corresponderen aldus met motief langs de enneadische dimensie van interpretatie); kortweg voor schema, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#). Terwijl Mattelart & Mattelart over etnomethodologie nog stellen, dat

[t]he schema of communication replace[s] that of action[, p. 109]

omvat de enneade schematisch de volledige dynamiek (want de feitdimensie betreft daar “action”). Evenmin geldt, dat

[a]nalysis of context t[a]k[es] the place of the analysis of content.[p. 52]

Opnieuw biedt de enneade een integraal schema. En terwijl Mattelart & Mattelart nog voorzichtig vermelden, dat

[i]t could even be asserted that language's true function is performative, since through the act of speaking, one can act upon others, cause them to act, or act oneself[, p. 114]

luidt mijn semiotische hoofdstelling radicaal dat elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. De dia-enneadische opstelling verduidelijkt, dat

in this circular vision of communication, the role played by the receiver is just as important as that of the transmitter.[p. 51 C]ommunication [i]s an ongoing, social process involving a number of behavioural modes[. p. 52]

Ik vind het terecht dat Mattelart & Mattelart een intermezzo wijden aan Charles S. Peirce als “the founder of pragmatism and semiotics.” Hun weergave van Peirce's tekenopvatting lijkt mij echter gebrekkig. Hoewel zij getrouw citeren dat Peirce zgn grond als verschilmakende factor oppert, houden – ook – zij grond allereerst buiten

[a]ny semiotic process (**semiosis**) [a]s a relation among three components: the sign itself, the object represented and the interpretant.[p. 24]

Of beschouwen zij wat Peirce aanduidt als grond vervolgens impliciet als onderdeel van interpretant? Zo ja, wat maakt dan – nog – verschil? Volgens mij laat Peirce zèlf zich daarover evenmin uit. In **Semiosis & Sign Exchange** onderneem ik meteen in hoofdstuk 2, zeg maar, expliciete positionering van grond. Omdat Peirce m.i. dus geen duidelijke aanwijzing geeft, kwam ik op het idee om “the sign itself, the object represented and the interpretant” elk van dienovereenkomstige grond te voorzien; dat heeft een hexade opgeleverd, die ik in hoofdstuk 4 van mijn boek uitbreidde tot een enneade. Zover waren communicatietheorieën nog niet toen Mattelart & Mattelart hun historische overzicht schreven. Tegenwoordig is echter nog altijd geen aandacht voor enneadische semiotiek als omvattender communicatietheorie. Kan nog wel even duren.

67.59

Het treffen van digitale voorzieningen **als infrastructuur** ter facilitering van informatieverkeer vergt een passend (ontwerp)model van en voor reële variëteit inclusief dynamiek van situationele hoedanigheden van verkeersdeelnemers; zie [Informatieverkeer op stelselschaal](#), kort toegelicht in [Reële variëteit van deelnemers volgens hoedanigheden in informatieverkeer](#).

Dat model helpt echter o.a. verklaren waarom er maar niets mee gebeurt. Ik stel het immers voor in 1. een situatie en daarin met mijzelf in 2. een hoedanigheid die onbegrijpelijk zijn voor wie ik ermee aanspreek (omdat zowel politici, bestuurders en hogere ambtenaren als academici – doorgaans impliciet – menen te verkeren in andere, kleinschaliger situaties, dus zoiets als hoogstens sub- of zelfs anti-infrastructureel).

Afwijzing werkt prompt door iemand domweg te bestempelen als buitenstaander (lees ook: vreemdeling). Dat geldt kortweg als niet-hoedanigheid en dient in één moeite door als vals argument ervoor, dat het er niet toe doet, zelfs niet toe kàn doen, wat de ànder opmerkt (en nòg zekerder verwaarloosbaar is als het analyse van tot en met opzet voor – veranderlijke structuur van – maatschappelijke verhoudingen betreft, laat staan dat er nog eens bijkomt dat die vermeende buitenstaander er daardoor ook gewoon volgens opbouwende situering bij blijkt te

horen).

Situationeel gegroepeerde hoedanigheden betreffen verwachtingspatronen voor onderlinge gedragingen (en zijn als zodanig deels gecodificeerd met wet- en regelgeving). Ik probeer kennelijk veeleer nogal normatief gevèstigde patronen te doorbreken, en dat lukt dus – juist – niet met een methode die erop is berekend ([Metapatroon](#)).

Als ik niet zou doorzien wat natuurlijk óók weer als situatie geldt, enzovoort, was het – ik? – slechts tragisch. Vooruit, ik doe erg mijn best om er het tragikomische van te duiden.

Maar is die hoedanighedenstructuur dan wel zo dynamisch? Ja en nee. Situationele groepen/verzamelingen van hoedanigheden (ver)draaien achtereenvolgens het vaakst als het ware om wie overheersende invloed heeft en aldus houdt (met ònwil tot ruimer bemeten begrip van dien, en al helemaal tot gedrag ernaar). Zo veel verandert er ‘betrekkelijk’ inderdaad dus meestal ook weer niet.

Wat mij betreft mikken ‘wij’ met zulke betrekkelijke continuïteit op, zichtbaar voor iedereen die wil kijken, evenwichtiger verhoudingen. Daarvoor zijn expliciete criteria – die sociaaldemocratisch eveneens wijzigen – nodig voor wat als evenwichtig geldt. Als informatiekundig ontwerper stel ik voor situationeel samenhangende hoedanigheden ‘slechts’ een opzet voor die zo neutraal mogelijk is (dwz daarvoor op voorhand opzettelijk géén keuzes inhoudt, en dát is kenmerkend voor infrastructuur). Flexibeler, duurzamer, onderhoudbaarder, beheersbaarder, kostenbesparender enzovoort kàn dus principieel niet. Maar dat betreft inhoudelijk, nogmaals, infrastructurele argumenten vóór een zo open mogelijke samenleving. Wat blijkbaar wèl telt, is valse schijn van (onder)houdbare orde door gefixeerde voorzieningen en maatregelen met aldus beperkte geldigheid in ruimte en tijd.

Door ontkenning van variëteit plus dynamiek mbt situationele hoedanigheden, wellicht uit angst voor verlies van eigen posities, verdwijnt die natuurlijk niet.

Intussen houden, over hoedanigheden met bijbehorende verantwoordelijkheden gesproken, bestuurders e.d. met hun feitelijke ontkenning deugdelijke infrastructuur voor informatieverkeer op maatschappelijke schaal tegen.

Daaraan verandert m.i. ook dit tekstje opnieuw dus niets, maar wie weet.

67.60

Dat besef ik allang als dilemma, en is natuurlijk ook niets nieuws, integendeel, te weten dat je noodzakelijkerwijs afstand moet nemen voor opbouwend overzicht, maar er daarmee vervolgens dus onmogelijk meer ‘in’ komt (lees ook: nooit meer ‘in’ wordt gelaten).

67.61

Nav wat ik zojuist gelezen heb, zijn mijn – vergeefse – pogingen tot het aangaan van opbouwende correspondentie resp. gesprek te duiden als wat Anthony Giddens in **Sociology** (Polity Press, zesde editie, 2009, pp. 261-262) toelicht als “interactional vandalism.” Dat is aan de (wan)orde, indien

a subordinate person breaks the tacit rules of [...] interaction that are of value to the more powerful.

Ik voeg eraan toe, dat het voor de één genoeg is c.q. telt om zichzelf vergeleken met de ànder als machtig(er) te beschouwen, en aldus die ànder als ondergeschikt. En ondergeschikter dan een buitenstaander annex vreemdeling bestaat praktisch niet.

Dan leidt een-verzoek-tot-inschikkelijkheid door de ànder bij de één kennelijk vrijwel onmiddellijk tot

a sense of profound and inexplicable insecurity[...] leav[ing her of him] disoriented[, therefore] unable to articulate what has happened. The fear and anxiety generated in such [...] interactions help to constitute the [...] statuses and forces that, in turn, influence the transactions themselves. Interaction vandalism is part of a self-reinforcing system of mutual suspicion and incivility.

Met het stigma van buitenstaander, zeg dus ook vandaal, valt dat niet te doorbreken. Wat overblijft, vind ik, is om het niet nòg erger te maken; dat komt echter neer op veranderkundige zèlfcensuur/-gijzeling en daarom uit ik me 'maar' met aantekeningen. Toegegeven, zèlf poeier ik 'natuurlijk' ook voortdurend mensen àf als ze opbellen of aanbellen om mij iets te verkopen.

67.62

Ik heb er nog maar eens wat sociologische literatuur op nageslagen, ditmaal het monumentale **Sociology** (Polity Press, zesde editie, 2009) door Anthony Giddens. Via het trefwoordenregister kwam ik volgens rol en status vlot terecht in het hoofdstuk **Social Interaction and Everyday Life** (pp. 246-279). Inderdaad,

understanding how activities are distributed in time and space is fundamental [...] to understanding social life[. p. 271]

Giddens stelt de vraag, waarop het antwoord nota bene tevens cruciaal is voor adequate infrastructuur voor informatieverkeer. Want óók zulk verkeer betreft interacties. Dus,

how [do] we coordinate our actions across space and time[? p. 252]

Een individu gedraagt zich al naar gelang z/hij omstandigheden ervaart: subjectief situationisme. Weliswaar is Giddens over subjectiviteit niet zó uitgesproken, maar over de situationele verbijzonderingsfactor voor gedrag – hij kiest daarvoor de term context – laat hij geen twijfel bestaan:

[I]nteractions are shaped by [...] social context[. p. 254] All interaction is situated[. p. 271]

Zelfs volgens de simplificatie tot zoiets als objectief situationisme geldt, dat

identities [...] include those associated with social roles and achieved statuses[. p. 257] Roles are socially defined expectations that a person in a given status, or social position, follows. [...] H]ow we act depends on the roles we are playing at a particular time.[p. 264]

Ik kan er ook niets anders van maken:

[S]ocial identities are quite complex and fluid, changing as people gain new roles or leave behind old ones.[p. 257]

Waar toe echter (ook) Giddens niet komt, is het opstellen van een formeel model dat stelselmatig die veranderlijke variëteit van rollen (lees ook: handelingshoedanigheden, kortweg hoedanigheden) omvat. Het noodzakelijke besef van de opgave toont hij alvast wèl:

[S]ocial systems [...] depend on the patterns of social interaction that we engage in[. p. 251] [S]ocial order [...] is in fact a social process of interaction, which has to be continually reproduced[. pp. 260-261]

Voor het (ontwerp)model dat ik daarvoor tegelijk analytisch en synthetisch opstelde, zie verder [Reële variëteit van deelnemers volgens hoedanigheden in informatieverkeer](#).

Overigens erkent Giddens ook wel degelijk het subjectieve aandeel van gedrag. Mijn veronderstelling luidt dat specifiek gedrag steeds een samenloop inhoudt van subject – of object – en situatie (en wat mij betreft is daarom overal Giddens' kwalificering als "social" overbodig). In zijn woorden, en ik ben het met hem eens:

Although social behaviour is guided to some extent by forces such as roles, norms and shared expectations, individuals perceive reality differently according to their backgrounds, interests and motivations. Because individuals are capable of creative action, they continuously shape reality through the decisions and actions they take. In other words, reality is not fixed or static; it is created through human interactions.[p. 251]

Samenloop komt neer op wisselwerking, vice versa. Giddens, elders in **Sociology**:

[A] useful term for [...] process of the active making and remaking of social structure is structuration. [...] 'Structure' and 'action' are necessarily related to one another.[p. 89]

Zo verduidelijkt de semiotische enneade, zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#), dat (hoe) onlosmakelijk o.a.

[l]anguage is constantly in the process of structuration.[p. 90]

De enneade maakt aannemelijk resp. inzichtelijk, dat

we can only make sense of what is said [...] if we know the social context[. ...] **Part** of the sense is in the words, and **part** is in the way in which the meaning emerges from the social context. [...] The words used [...] do not [...] have precise meanings, and we 'fix' what we want to say through the unstated assumptions that back it up.[p. 258]

Daarom vat ik een teken ruimer op, inclusief context. Als onlosmakelijk onderdeel van teken verschilt context daarom van zowel situatie als motief, termen die (ook) Giddens nog zonder expliciete contextualisering door elkaar gebruikt.

Op de grondslag van situationisme is [Metapatroon](#) de methode voor modellering van stelselmatige gedragingsvariëteit. Met recursiviteit van samenloop is bereik stelselmatig, door-de-schalen-heen zoals vereist voor infrastructuur.

[Sociologisch begrippenkader heb ik eerder onderzocht op toepasselijkheid voor opzet van infrastructuur voor – aldus maatschappelijk – informatieverkeer. Zie daarvoor o.a. [aantekeningen 58](#) (nrs 58.34, 58.36, 58.37, 58.49, 58.50, 58.96, 58.97, 58.109 en 58.110), [aantekeningen 59](#) (nrs 59.40, 59.80 en 59.93) en [aantekeningen 60](#) (nr 60.23).]

67.63

Ik weet ook wel dat argumenten er vaak – meestal? – niet toe doen om iemand te overtuigen, maar er zit uiteraard niets anders op dan dat we het ermee blijven proberen. Wie niets horen wil van – de noodzaak tot – facilitering van situationele hoedanigheden, zegt feitelijk dat o.a. het sociologische rolbegrip onzin is. Tja, wie is er dan eigenwijs resp. dom? Maar vooruit, dus nòg maar eens een zgn aantekening over infrastructuurontwerp als toegepaste sociologie. Wellicht kan jij er e.e.a. van gebruiken als je iemand aanspreekt.

67.64

Met “de menselijke natuur” bedoelt Ray Jackendoff naar zijn zeggen in **Taal en de menselijke natuur** (Het Spectrum, 1996, oorspronkelijk Engelstalig 1993) veeleer “de menselijke soort,” ofwel

Wat maakt de menselijke soort tot wat ze is? Waarin verschillen we van dieren? En, in welke opzichten lijken we op dieren, maar verschillen we van computers?[pp. 15-16]

Jackendoff

[gebruikt] de menselijke taal als middel [...] om te onderzoeken ‘wat we zijn’.[p. 16]

Daarvoor gaat hij uit van taal. Zo spitst hij zijn vragen toe:

[H]oe moet de menselijke natuur in elkaar zitten om het feit te verklaren dat we allemaal een taal spreken en begrijpen?[p. 17]

Mee eens,

dankzij taal [kunnen] handelingen van [...] mensen op elkaar worden afgestemd.[p. 16]

Zoals Jackendoff meteen met zoveel woorden erkend is gedragsafstemming – en anders dan talig bestaat m.i. principieel niet – echter niet uniek menselijk. In navolging van Noam Chomsky vermeldt Jackendoff

twee [...] fundamentele kenmerken [...] van] het taalvermogen[: 1.] een mentale grammatica [en 2.] aangeboren kennis[. p. 19]

Hij voegt eraan toe het vermogen tot

constructie van ervaring[. p. 20]

Mijn opvatting over o.a. grammatica tot en met ervaringsconstructie komt samenhangend tot uitdrukking in de semiotische enneade. Elk teken beschouw ik als configuratie van een signatuur en een context (en een intext), als zodanig onlosmakelijk – zoals Charles S. Peirce beperkter voorstelt voor een triade plus grond – bemiddelend tussen dienovereenkomstig geconfigureerd feit en interpretatie; voor afbeelding zie [Enneadic Semiotics, axiomatic models](#). Ik stel grammatica pragmatisch zo beknopt voor, omdat ik taal zowel anders als véél ruimer opvat dan Jackendoff. Er is anders aan, dat volgens mij een teken een verzoek tot inschikkelijkheid is. En dat geldt op z'n allerruimst voor, nota bene, elk teken (zowel intra- als intersubjectief). Een subject is in staat tot – het maken van – situationeel onderscheid voor – het voortbrengen van –dienovereenkomstig gedifferentieerd gedrag. Een subject is volgens gemotiveerd begrip actief voor situationele verbijzondering. Daarvoor bemiddelt dus steeds een teken middels contextuele verbijzondering. Er bestaat qua tekenconfiguratie voor een subject géén verschil, of z/hij zoiets als objectieve werkelijkheid ervaart of wellicht een subject – een ander als subject ervaren ... object, maar dat kan ook het subject zèlf zijn – zich gedraagt met de bedoeling om – het resultaat van - de gedraging in kwestie. Zó consequent pragmatisch maakt Jackendoff zijn veronderstellingen niet. Daardoor blijft zijn verhaal nodeloos ingewikkeld. (Ook) hij lijkt ervan uit te gaan, dat taal primair dient om, zeg maar, objectief

informatie aan elkaar door [te geven].[p. 23]

Dat zie ik dus anders. Nogmaals, het ene subject produceert een teken, opdat een ander subject – of z/hijzelf – ernaar handelt. Ter verduidelijking omschrijft het ene subject zondig wat de door haar/hem van het andere subject verlangde handeling ‘omvat.’ Daartoe stemt het ene subject het teken af op het andere subject, dwz op wat het ene subject veronderstelt waartoe het andere subject zelf gemotiveerd is, wat z/hij meent dat het andere subject al dan niet weet, enzovoort. Voor zover wij-als-mensen weten, beschikken wij over ruimere beschrijvingsmogelijkheden dan allerlei dieren. Dat laat het pragmatische tekenbeginsel echter onverlet. Waarop “de variatie van uitdrukkingmogelijkheden” wijst, is de fijnmazigheid van onderlinge gedragsafstemming. Over en weer gebruiken ‘we’ betrekkelijk weinig varianten. Dat gebeurt door het ene subject om de kans te vergroten dat het andere subject daadwerkelijk doet waarom z/hij middels het teken in kwestie verzoekt. Wat de enneade als basispatroon van pragmatische grammatica aangeeft, betreft, vooruit, “aangeboren” cognitief vermogen. Daar lijkt Jackendoff met zijn idee van “mentale grammatica,” herstel, “Universele Grammatica,” toe maar, hoofdletters, enigszins in de buurt te komen, maar betreft m.i. nog te exclusief taal (ipv dynamiek inclusief situationeel subjectgedrag). Wat syntax heet van een gesproken en/of geschreven cultuurtaal, acht ik, het woord cultuur zegt het ‘natuurlijk’ al, vervolgens aangeleerde grammatica. Wat voor Jackendoff nog “de paradox van taalverwerving” is, lost volgens mij op door de aandacht te verplaatsen naar – individuele ontwikkeling van – variëteit van gedragingen. Situationele gedragsverbijzondering kent evolutionair voordeel. Daar hoort – het vermogen tot – tekenverbijzondering onlosmakelijk bij. Wat verderop in **Taal en de menselijke natuur** zie ik bevestigd dat Jackendoff taal as middel beschouwt om “gedachten” als het ware van de ene persoon naar de andere persoon te verplaatsen. Zo raakt taalgebruik gereduceerd tot het enerzijds coderen van een gedachte tot bericht, anderzijds het decoderen van dat bericht tot nota bene dezelfde gedachte. Mijn idee is daarentegen dat elk subject altijd zijn eigen “gedachten” heeft. Wat met een teken daarom hoogstens kan lukken, is om iemands “gedachten” zo te beïnvloeden of, beter gezegd, iemand zijn eigen gedachten zo te laten beïnvloeden dat z/hij ernaar handelt conform de bedoeling met dat teken. Die pragmatische insteek, nogmaals, ontbreekt volledig bij Jackendoff (voorzover ik in de gauwigheid kan ontdekken). Zelfs over “semantiek” schrijft hij tegen het einde van **Taal en de menselijke natuur** in termen van (de)coderen, en daar zijn de verabsoluterende hoofdletters weer:

Ik zal deze aangeboren machinerie de **Universele Grammatica van concepten** noemen.[p. 248]

Maar wat verduidelijkt Jackendoff daarmee over “de menselijke natuur,” als zoiets zelfs maar bestaat. Of over taal? In de woorden van Wim T. Schippers: “Verdomd interessant, maar gaat u verder.” Ik houd het voor gezien. Zie verder [Geef mij ajb even de pindakaas!](#)

67.65

Dat leest als een beweeglijke loopbaan! Tja, data science, over oude wijn in nieuwe zakken gesproken. Als je me toestaat, dat vind ik ook van wat – wederom – voor kunstmatige intelligentie doorgaat. Toen ik wiskunde studeerde, heette dat operationele analyse. Of mis ik iets?

Graag beantwoord ik jouw meteen wat uitgebreidere reactie met uitleg van – en een verzoek mbt tot – de associatie waartoe jij daarmee aanleiding gaf, haha, stellig

onbedoeld. Als wiskundig beschouw ik de houding om dóór verschijnselen heen te proberen te begrijpen wat ze wellicht structureel gemeenschappelijk hebben. Dat is extra voordelig met digitale technologieën, want dan volstaat één (structuur)functie met afhankelijk van concrete waarden voor variabele(n) dienovereenkomstig verschillende ... verschijnselen. Het is niet zo handig om voor elke optelsom een apart programma te schrijven enzovoort. Maar dat structuurbeginsel laat zich voor van alles en nog wat vestigen. Waar ik naartoe wil? Jij noemt customer intelligence. Dat associeer ik vanwege mijn activiteiten met een m.i. algemene opzet voor – samenhang van – nadere hoedanigheden van deelnemers aan maatschappelijk verkeer. Ben je er nog? De zakelijke toespitsing op zgn klanten lijkt mij dan ‘slechts’ een kwestie van daarvoor relevante (parameter)waarden. En omdat er een omvattende opzet voor geldt, lossen eventuele grensvraagstukken prompt op. Bijvoorbeeld, iemand is zowel medewerker van A als klant bij A. In nogal algemene termen heb ik die opzet beschreven in [Reële variëteit van deelnemers volgens hoedanigheden in informatieverkeer](#). Doodsimpel is het natuurlijk niet (want anders bestond het allang), maar volgens mij met wat aandacht prima te volgen (en laat het onderliggende model maar even voor wat het is). Tja, als we elkaar tòch spreken, :-) ben ik zeer benieuwd om te horen of jij daarin – de mogelijkheid van – invulling voor customer intelligence herkent, en méér. Zo vind ik dat diezelfde opzet – om nog maar eens een wiskundige uitdrukking te gebruiken – nodig en voldoende is voor autorisatie op stelselschaal.

67.66

Vrijwel meteen aan het begin van **Doelmatigheid in de rechtshuishouding. Een rechtseconomische analyse** (Boom Juridische uitgevers, 2006, proefschrift) lees ik al bevestiging van de infrastructurele insteek volgens – dynamische variëteit van – hoedanigheden. Dirk Scheele verwijst naar werk van V. Aubert die

vijf verschillende functies van het recht [onderscheidt. p. 4]

Daarover merkt Scheele vervolgens op:

De meeste van deze vijf functies hebben niet zozeer betrekking op conflictoplossing als wel op het regelen van de maatschappelijke verhoudingen.[p. 4]

Dat geldt m.i. voor alle rechtsfuncties, dat kan zelfs niet anders. Aan Scheele's commentaar voeg ik daarom op mijn beurt toe, zie verder o.a. [Reële variëteit van deelnemers volgens hoedanigheden in informatieverkeer](#), dat óók “conflictoplossing” bedoelde verhoudingen betreft, maar dan niet met pro- maar met reactieve bemoeienis (die proactief kan uitwerken voor verder maatschappelijk verkeer volgens relevante verhoudingen/hoedanigheden van dien).

Scheele verklaart dat zijn

proefschrift gaat over het oplossen van conflicten.[p. 1]

Met aanduiding “rechtshuishouding” dwz

de wijze waarop de samenleving haar conflicten met behulp van het recht oplost,[p. 2]

drukt hij uit dat zijn insteek “rechtseconomisch” is. Dat “haar” vind ik overigens te grof. Volgens mij heeft “de samenleving” – wat dat ook is – zelf geen conflicten, maar zijn het de leden ervan die als deelnemers aan samenlevings- annex maatschappelijk verkeer onderling kunnen ‘botsen.’ Daarom is altijd de

verkeerssituatie relevant, met verkeer hier overal in de ruimste betekenis van omgang, en daarmee de bijbehorende nadere hoedanigheden van deelnemers in kwestie; daarbij bepaalt de situatie welke verhouding(en) tussen bedoelde hoedanigheden – behoren te – gelden. Enfin, Scheele onderzoekt

in hoeverre het recht bij conflictoplossing doelmatig wordt benut. [...] Er is [...] een afweging mogelijk tussen het brede maatschappelijke nut van rechtspraak en de maatschappelijke kosten die daaraan verbonden zijn. Deze afweging is een andere dan de private afweging tussen de kosten en mogelijke opbrengsten van een rechtszaak.[p. 2]

Waarop Scheele zich richt, is de

spanning [...] tussen de mate waarin conflictpartijen in de praktijk naar de rechter stappen en de mate waarin dat maatschappelijk doelmatig zou zijn.[p. 2]

Het klinkt daar alsof hij,

op zoek naar evenwichten waarin de maatschappelijke kosten van conflictoplossing minimaal zijn[, pp. 2-3]

verder geen aandacht schenkt aan recht mbt “het regelen van de maatschappelijke verhoudingen.” Hoopgevend is juist wel zijn aankondiging van

een systematische verbreding van het blikveld.[p. 3]

Verder lezen ... Scheele stelt:

De wet is in algemene termen gesteld en moet in praktijksituaties altijd uitgelegd worden.[p. 5]

Dat klopt m.i. niet, althans niet dat “algemene termen” neerkomt op – zoiets als - asituationeel. Nee, uiteraard biedt “de wet” niet vooraf een beschrijving van elke, zeg maar, concrete situatie (en achteraf overigens evenmin).

Al dan niet expliciet onderscheidt “de wet” wèl, zeg maar, sóórten situaties en geeft dan pèr soort (lees ook: categorie) aan wat het over en weer zoal inhoudt, dat de

deelnemers aan [de veronderstelde categorie van/voor, dwz volgens dienovereenkomstige hoedanigheden/verhoudingen] het maatschappelijk verkeer worden geacht oog te hebben voor de belangen van elkaar.[p. 5]

In het geval van een conflict, is het de vraag welke wettelijke situatiecategorie(ën) toepasselijk zijn ter duiding van de feitelijke situatie, nou ja, voor zover bekend, en zo ja, in hoeverre.

Voor wie ‘in’ een situatie verkeert, vallen nadere hoedanigheden inderdaad niet zo gauw op. Maar conflictpartijen moeten mbt een concrete conflictsituatie wel als zodanig beoordeeld zijn (en pertinent niet volgens dáárin irrelevante hoedanigheden). Voorts mag die conflictsituationele toespitsing niet verward zijn met de hoedanigheid/-heden waarin zgn partijen gevòlg dienen te geven aan het rechterlijk oordeel.

Ik vermoed dat de oordeelfocus op een apàrte zaak het begrip belemmert van het maatschappelijk stèlssel van verkeershoedanigheden/-verhoudingen. Dat staat infrastructurale voorzieningen voor informatieverkeer, o.a. voor rechtspraak, in de weg.

Nu ik er toch weer aardig in zit, ga ik hier even door op mijn eigen idee dat er nota bene structureel voor recht(spraak) nodeloze verschillen worden verondersteld. En dat verklaart o.a. gebrekkige digitalisering.

Ook Scheele houdt onderscheid naar civiel recht, bestuursrecht en strafrecht aan. Maar structureel (!) gaat het toch altijd om een beslechting van een geschil. Dat geschil betreft een verhouding tussen verschillende deelnemers (in hun resp. geschilsituationele hoedanigheden). Trouwens, wat verhouding betreft is een geschil al niet iets bijzonders. Want àlle maatschappelijk verkeer verloopt volgens situationele verhoudingen tussen deelnemers in desbetreffend nadere hoedanigheden. Kenmerkend voor rechtspraak als geschilbeslechting is dat zo'n zaak op zijn beurt formeel tot situatie is bestempeld, met verhouding tussen deelnemers in hoedanigheden van dien. Maar dat er steeds een situatie aan de orde is, geldt netzogoed voor informele(re) vormen van beslechting. Weliswaar – eventueel – àndere inrichting, maar volgens dezelfde structuur.

Ik pleit er helemaal niet voor om de aanduidingen – zoals – civiel recht, bestuursrecht en strafrecht te laten vallen. Als mensen daar blij mee zijn, vooruit. Maar het werkt averechts om uit het verschil tussen termen te concluderen dat er qua hoedanighedenverhoudingen structurele verschillen bestaan. Die zijn er dus niet! Qua inrichting volgens hoedanigheden is het gewoon, oneerbiedig uitgedrukt, één pot nat. Ofwel, ideaal voor optimaal gebruik van digitale technologieën ter facilitering van informatieverkeer volgens noodzakelijke indeling naar samenhangende hoedanigheden. Dezelfde opzet, structuur dus, is alom passend. (Ook) het zgn procesrecht is daarop uiteraard géén uitzondering. Oh ja, waarvoor ik evenmin niet pleit, althans niet publiekelijk, maar wat ik wèl vind, is dat procesrecht onderdeel is van bestuursrecht. De rechterlijke macht is inderaad onafhankelijk van andere bestuursmachten, nou ja, formeel, maar is tegelijk eveneens zo'n bestuursmacht. Zij volgt aldus dezelfde structuur, maar hoogstens – wat – ànders geconcretiseerd.

Zo beschouwd is het merkwaardig, indien de rechtspraakorganisatie digitale voorziening treft die op de schaal van haar bemoeienis – ivm aldaar reële variëteit van hoedanigheden – reeds als infrastructuur voor informatieverkeer moeten zijn bemeten. Is een resp. zijn àndere overheidsinstellingen daar niet zgn stelselverantwoordelijk voor? Ja, verantwoordelijk wel, maar zij herkennen hun infrastructurale ta(a)k(en helaas nog niet als zodanig (en het kan nog wel even duren voordat zij zover zijn). Als dat zo is, heeft een organisatie zoals de rechtspraak er baat bij om zèlf 'dan maar' infrastructuur aan de slag te gaan. Want een beperktere opzet wèrkt dus niet. Ook kosten infrastructuur bemeten digitale voorzieningen véél en véél minder tijd en geld vanwege – maar dan moet iemand er dus wel verstand van hebben – de noodzaak van veralgemenisering tot structuur (ipv allemaal aparte 'systemen' te blijven maken, die vervolgens ook nog eens niet samenhangen, over systeem gesproken).

Ik ben in Scheele's **Doelmatigheid in de rechtshuishouding** overigens nog maar tot halverwege pagina 5 gevorderd ...

67.67

Ik begrijp zo mogelijk nog minder dan ooit van zgn schematheorie. Ik heb de indruk dat Kent Palmer systeem en omgeving van elkaar blijft onderscheiden en daar dan iets mee/op probeert te verzinnen waarvoor hij er van alles en nog wat althans voor mij onnavolgbaar bijsleept. Hoe dan ook heb ik geen idee wàt, waaròm, enzovoort. Ik vermoed dat hij op zijn beurt – de omkering van beginsel volgens – Metapatroon dus niet begrijpt, laat staan waarom juist dat ene beginsel dan stelselmatig volstaat, klaar. Zo gelukkig ben ik daarom niet met zijn loftuigingen. Destijds heb ik hem niet

op gevoel voor humor kunnen betrappen, of voor relativering wat natuurlijk vergaand hetzelfde is. Of mijn (zelf)spot ditmaal bij hem aankomt, betwijfel ik. In elk geval heb ik er weer eens een engelstalige aantekening bij (die verschijnt als [note 56.19](#)). Mocht jij zijn theorie(ën) wèl doorgronden, ajb, help me aan enig begrip.

67.68

Toen wij elkaar vorige week spraken vertelde ik je dat Jan van Til spoedig méér tijd heeft; BZK moet wel zijn treinreis naar Den Haag en terug betalen. :-) Jan stelt het zeker zeer op prijs wanneer je hem ook verder raadpleegt over, vooruit, civiele informatiekunde.

Ter voorbereiding wijs ik je hierbij graag op een zojuist door hem geschreven column, [Voorbij interoperabiliteit](#). Daarin waarschuwt Jan voor “stagnaardisatie.” Nee, daaraan is niets verkeerd gespeld. Ook hij verschaft weer gratis, grondig èn deskundig advies mbt tot de stelselmatige opgave van infrastructuur voor informatieverkeer.

Jan heeft genoemde column o.a. gebaseerd op enkele emailberichten die ik eerder aan hoofd BFS stuurde (en waarvan ik afschrift als zgn aantekeningen publiceerde, vandaar dat Jan de strekking kent; naar die aantekeningen verwijst hij; ja, met expliciete waardering over en weer van opbouwende bijdragen, sámen dus, komen we pas verder). Overigens heeft hoofd BFS zèlf op die aan hem geadresseerde emailberichten – nog? – niet gereageerd, maar wie weet helpt dit zetje wèl. Ooit moet er toch iets zinnigs gebeuren.

Zoals je ziet, stuur ik zowel Jan als hoofd BFS afschrift van onderhavig emailbericht. Ik hoop op jouw vervolg.

67.69

Mijn Groningse vriend Jan van Til raakte geïnspireerd door enkele van mijn aantekeningen in [aflevering nr 65](#). Op de schaal van het maatschappelijk-reële, tjonge, dat klinkt alsof ik een verstokte marxist ben, informatieverkeer gelden informatiekundig àndere beginselen. Daaraan zijn ook zgn standaarden onderhevig. Sterker nog, verkeersmatig zijn standaarden hetzelfde als infrastructuur. Hoewel jij de strekking reeds kent, verwijs ik je erg graag naar Jans schets, zie [Voorbij interoperabiliteit](#). Wellicht kom je daar op het spoor van tot dusver nog niet onderkende accenten.

67.70

Mijn dank voor inspiratie door jouw column, herstel, jijzèlf noemt het een artikel, om de verwijzing naar [Voorbij interoperabiliteit](#) zsm dóór te sturen. Zoals je aan afschriften hebt kunnen zien, heb ik daaraan voorrang gegeven. Ja, “de link” werkt zelfs voor mij als niet-deelnemer aan LinkedIn.

Kan je je artikel ajb óók op jouw eigen website [Emovere](#) plaatsen? Bij voorkeur gebruik ik in mijn aantekening(en) een verwijzing dáárnaar (want ik heb het niet zo op zgn sociale media). En bedankt voor naamsvermelding en bronverwijzing.

Jij en ik doen dat denk- en schrijfwerk allemaal maar als vrijwilligers. Dat moet dan wel op z'n minst op die manier worden gewaardeerd. Voorts is het een kwestie van opbouw van voldoende veranderkundig momentum. Zodra twee mensen het vooral publiekelijk eens zijn over iets, weegt dat alweer zwaarder; de kans raakt aldus groter dat nog iemand anders zich ‘aansluit,’ enzovoort. Wie daarentegen als solist de eer helemaal voor zichzelf wil opstrijken, al helemaal wanneer dat onterecht gebeurt (zoals destijds met consortium Essence, dat daarmee vervolgens vooral op

geld uit was), kan hulp verder wel vergeten (maar verpest momentum voor anderen). Tja, verder dan òns ‘samenspel’ zijn wij tot dusver helaas niet gekomen, maar in geval dàt moeten we juist daarom volhouden, nogmaals vooral bedankt dáárvoor!

67.71

Als iemand tegen je zegt dat je briljant bent, of je welk lukraak overdreven compliment dan ook geeft, lijkt mij de kans het grootst dat juist z/hij daarmee de kans probeert te vergroten dat je voldoet aan een verzoek tot inschikkelijkheid (waaraan zelfs ònmogelijk valt te voldoen). Daarom vermoed ik dat K. Palmer wanhopig op zoek is naar erkenning van zijn werk. En dan zegt hij feitelijk tegen mij, hé, als jij inderdaad zo briljant bent als jij denkt dat je bent, bewijs het dan maar eens en doe je best op mijn werk! Ik wéét echter dat ik helemaal niet briljant ben, dat denk ik van mijzelf ècht niet omdat hij dat suggereert, dus daar trap ik niet in. Tegelijk heb ik – op basis van mijn indruk van zijn wanhopig zoeken naar weerklank – wel met hem te doen, maar een psychotherapeut ben ik ook weer niet. Zo kwam ik erop om een praktische vraag te stellen, zie [note 56.20](#). Precies, een wederverzoek tot inschikkelijkheid.

67.72

Nav van een column door Robbert Dijkgraaf probeerde ik bijna één jaar geleden met een emailbericht, zie [aantekening 62.29](#) voor afschrift, zijn aandacht te vestigen op subjectief situationisme resp. enneadische semiotiek als omvattender paradigma. Geen idee of hij dat bericht überhaupt las, maar antwoord kreeg in elk geval niet. Intussen prijst hij – de noodzaak van – paradigmawissels, zoals blijkt uit zijn column **Tegenvaller als startschot voor een bloeiperiode** (in: **NRC Handelsblad**, 2 februari 2019, katern **Wetenschap**, p. 2):

We leren een belangrijkere les als we vinden dat iets niet werkt, dan als alles volgens plan gaat. Begrijpen waarom een idee aan zijn natuurlijke einde is gekomen, vraagt per definitie om een dieper inzicht en een wijder perspectief.

Wat digitalisering heet, is helaas nog nergens zo ver. Onder vermelding van “logica,” “computers” en “slimme machine[s]” schiet m.i. ook Dijkgraafs “inzicht” paradigmatisch nog tekort voor “een nieuwe bloeiperiode.” (Want) zònder “wijder perspectief” begrijpt niemand waaròm “iets informatiekùndig niet werkt,” blijft iedereen “iets” steeds maar weer op dezelfde manier proberen.

In een vraaggesprek (in: **Delft Integraal**, december 2018, pp. 20-21), ter gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar aan de TU Delft wijst Huub Savenije er met zoveel woorden op dat nieuw nu eenmaal anders is:

Ik denk dat je alleen doorbraken bereikt door ongebaande paden te bewandelen[, ... maar soms zijn het doodlopende wegen.

Metapatroon is allang gebaad èn praktisch begaanbaar, maar een weg die vooralsnog niemand op waarde schat. Savenije:

[B]eoordelaars zetten vervolgens vraagtekens bij de haalbaarheid en bij de aansluiting bij het bestaande.

Wat “aansluiting” betreft, is Metapatroon juist optimaal. Zeg maar dat tot dusver gangbare modelleermethoden ééndimensionaal zijn. Resultaten daarvan/-mee kunnen òngewijzigd in het meerdimensionale verband à la Metapatroon worden opgenomen door hun resp. impliciete contexten te expliciteren. De “haalbaarheid” van opschaling van voorheen aparte voorzieningen tot infrastructuur voor

informatieverkeer kan daarom met Metapatroon verzekerd zijn (terwijl vervanging van de ene door aan andere één dimensionale opzet altijd volledig moet zijn, en kleinschalig blijft, dwz géén weg naar infrastructuur biedt).

De uit onwetendheid gevoede behoudzucht van “beoordelaar,” aldus Savenije, dwingt je binnen gebaande paden.

Dat is uiteraard een dwaalspoor zodra het daar om oplossingen gaat die niet meer op ontwikkelende problemen berekend zijn. Zo vraagt het – in potentie – iedereen en alles omspannende digitale netwerk ter facilitering van informatieverkeer zelfs met voorrang om dáárvoor passende methode van samenhangende ordening van – veranderlijke – betekenisvariëteit. Savenije’s vakgebied is naar verluidt hydrologie, dus niet informatiekunde, maar zijn oriëntatie vind ik algemeen treffend, te weten

[w]ereldwijd actief met oog voor overkoepelende patronen en internationale samenwerking[. ...] Dan is het opeens simpel.

Toch niet zo gek, die naam Metapatroon. Interdisciplinaire insteek helpt om parallellen te herkennen. Wat patroon annex structuur betreft heeft het ene – veel – overeenkomst met iets anders. Savenije:

Als ik het over patronen heb, dan is dat in wezen efficiëntie.

In navolging van Charles S. Peirce – die er zèlf overigens niet of nauwelijks vervolg voor herkent – voeg ik er met de semiotische enneade nog eens verbinding aan toe tussèn (hoofd)parallellen. En dat maakt effectiviteit hoofdzaak.

67.73

In **Culturele Antropologie** (Van Gorcum, 1981) heeft Peter Kloos een **Termenlijst** opgenomen. Hij duidt

rol [als] het geheel van gedragsvoorschriften, c.q. verwachtingen behorende bij een sociale positie.[p. 245]

Wat Kloos verstaat onder “sociale positie” staat echter niet in die lijst vermeld. Wel staat er dat

status [de] positie in een groep [is].[p. 246]

Wat mij betreft hebben als structurelement, hier in alfabetische volgorde opgesomd, – sociale – functie, hoedanigheid, positie, rol èn status allemaal dezelfde betekenis. Als bereik van een rol enz. geldt dan een – sociale – situatie; dat is algemener opgevat dan “een groep.”

Kortom, (ook) een rol is principieel situationeel. En een rol telt in/voor de situatie in kwestie tevens principieel in verhouding annex betrekking tot (een) andere rol(len).

67.74

Het enige dat ik de laatste maanden terugkrijg nadat ik hem een zoveelste emailbericht stuurde, is een zgn automatisch antwoord als afwezigheidsbericht. Als ik hem niet mis vanwege z’n wekelijkse thuiswerkdag is ‘ie wel met vakantie.

67.75

Tja, contextuele verbijzondering ... Wat “Zegt het voort” en “het laten rondzingen van goed nieuws” betreft, lijkt het mij overigens noodzakelijk dat, àls je zulke teksten schrijft, je daarin tevens zelfs nadrukkelijk en concreet aanbeveelt dat er allang een praktische modelleermethode bestaat voor zgn contextuele verbijzondering (Engels:

contextual differentiation), en dat is [Metapatroon](#) (Engels: [Metapattern](#)). Het verzwijgen daarvan helpt zeker niemand overtuigen. Als jij en ik Metapatroon al onvermeld laten, op wie reken je dan?

67.76

Met dank voor je suggestie, nee, voor congresoptredens e.d. probeer ik X niet te interesseren. Hijzelf gaat her en der gesprek aan, en dat steun ik van harte; zelfs in zo'n één-op-één gesprek slaat tot dusver echter nog niets aan. Denk aan jouw pogingen. Je wordt domweg niet serieus genomen.

Weet je nog dat ik op LAC een voordracht over civiele informatiekunde hield? Kwam de zelfverkozen digitale-architectuurpaus toch even luisteren of er wat voor hem was te halen, maar hij begreep het niet. En dat was het dan weer.

Wat mij betreft vergt het een vertrouwensrelatie met een potentiële opdrachtgever om ruimte voor een 'project' te krijgen. Zulke mensen bezoeken dergelijke congressen niet. X zelf heeft dat vertrouwen allang, maar kan niet zelfstandig een opdracht verstrekken; daarvoor moet hij steeds ergens 'hoger' langs voor een handtekening (en daar telt resultaat niet, maar dat ID een klein bedrijf is).

67.77

Of het hernieuwde contact met Y iets oplevert? Ik reken nergens op, maar als ik volledig zonder hoop zou zijn, had ik natuurlijk géén moeite gedaan.

67.78

Bedankt voor je inschikkelijkheid! Een geadresseerde 'werkt' natuurlijk pas voor de verzoeker, indien de geadresseerde zelf gemotiveerd is tot het gedrag dat z/hij middels het verzoek gesuggereerd krijgt. :-)

Ik weet helaas ook niet, hoe we andere mensen een paradigmawissel voor informatiemodellering redelijkerwijs aan het verstand kunnen brengen. Je zou toch zeggen, en ik meen dat jij dat nog probeerde, dat het logisch is om allereerst het beginsel te verklaren, dwz in algemene termen. (Pas) wie dat beginsel begrijpt, zo luidt het verander- resp. metabeginsel in kwestie, staat dan 'open' om volgens dat beginsel met deze of die methode dienovereenkomstige resultaten te ontwerpen enzovoort. Waarom lukt het op die manier alsmaar niet? Dat komt m.i. omdat de meeste mensen zich louter op basis van een beginsel (lees dus ook: paradigma) géén voorstellingen willen/kunnen maken. Hun reflex is afwijzing van het voorstel voor een ander beginsel (met als reactie, en dan moet het meezitten, hoogstens een fopvatting). Een zeldzaam persoon is nieuwsgierig genoeg om zich af te vragen: Maar hoe dan? Zodra z/hij Metapatroon als bijbehorende methode moet – willen – begrijpen, doet z/hij dat echter geheel volgens een beginsel dat juist moet worden vervangen. Hoe dan ook is de reflex nu afwijzing van de methode.

Ik beschouw beginsel en methode onlosmakelijk. Gelet op wat mensen nog geloven, is er nu eenmaal geen redelijke manier om ze iets anders te laten geloven. Dan moeten we het ze in elk geval zo moeilijk mogelijk maken om te ontkennen dat er wel degelijk iets anders is. Dus, herhalen, herhalen, enzovoort dat op stelselschaal reële betekenisvariëteit telt, wat het beginsel is voor eenduidige ordening ervan en welke methode geschikt is voor stelselmatig modelleren. Wat zo'n drieslag betreft, in 1998 schreef ik [Vernieuwing als dynamiek van theorie, techniek en toepassing](#). Nogmaals, slechts door herhaling gaat nog steeds niemand erin geloven. Maar hopelijk ontstaat langs een ander spoor ergens de kans om te tonen dat adequate facilitering van informatieverkeer wel lukt. Voor mensen zonder

voorstellingsvermogen, dus vrijwel iedereen, geldt dat als bewijs. Dat ontslaat ze als het ware van de moeite om te begrijpen waarom het 'ineens' functioneert; ze kunnen netzo klakkeloos de nieuwe koers volgen (dus zelfs zonder redelijk besef dat de koers wijzigde). En wat dan m.i. zeker helpt, zijn de inmiddels opgestapelde herhalingen volgens onlosmakelijkheid. Daarmee geven we 'iedereen' de gelegenheid om te beweren dat zijzelf het natuurlijk allang wisten, maar dat anderen domweg nog niet zo ver waren. Zulke huichelarij hoort er onvermijdelijk bij, en is feitelijk een teken van geslaagde paradigmawissel. Maar langs het enige spoor dat wij vooralsnog kunnen trekken, zit er volgens mij dus niets anders op dan om zo duidelijk mogelijk te verkondigen dat er tot en met Metapatroon als praktische modelleermethode voor infrastructuur voor informatieverkeer helemaal géén onoverkomelijke opgave bestaat, integendeel. Zolang andere mensen nog het verouderde, zeg ook maar onstelselmatige paradigma voor informatiekunde volgen, is het 'normaal' dat zij er niet op – kunnen – reageren. Door veranderingen langs een ander spoor vallen ze hopelijk ooit van het ene in het andere geloof en dan zijn onze herhalingen werkzaam (terwijl, wie weet, iemand zich al eerder aangesproken voelt door het voorstel voor informatiekundige vernieuwing, en aldus een opening biedt tot praktisch stelselmatig werk langs dat andere spoor).

Wat mij voor de zoveelste keer over paradigmawissel te denken geeft, is het artikel **De beste rekenles moet nog worden uitgevonden** (in: **NRC Handelsblad**, 2 februari 2019, katern **Wetenschap**, pp. 2-3) door Bart Funnekotter. Volgens de aanhef lijkt het te gaan om de – principiële – keuze tussen “eerst begrijpen dan oefenen of eerst oefenen en dan begrijpen.” Naar verluidt is de behandelde vraag echter “wat de beste rekenmethode” is. Wat de auteur kennelijk niet beseft, is dat ongeacht welke methode – beginselmatig – begrijpen vergt. Didactisch komt dat op wisselwerking uit. Inderdaad, zoals met een conagram uitgedrukt, de methode van het begrijpen is het begrijpen van de methode. Een citaat in genoemd artikel luidt: “Er is geen vaardigheid zonder inzicht, en geen inzicht zonder vaardigheid.” Wat ik interessant vind aan dat verhaal over rekenmethoden, is dat kinderen in de vroege klassen van de lagere school als doelgroep tellen. Cognitief blanco beginnen zij natuurlijk allerminst aan het schoolsysteem, maar van gevestigde belangen lijkt mij bij hen toch nog minder aan de orde (dan op latere leeftijd, en waaraan scholing ernstig bijdraagt). Funnekotter bericht, dat “in Nederland [...] de afgelopen decennia [...] een] methode [geldt die] leerlingen eerst inzicht [wil] laten verwerven in wat het precies is dat ze moeten uitrekenen, waarna het makkelijker zou moeten zijn om de daartoe benodigde vaardigheden aan te leren.” Nogmaals, dat “inzicht” valt onmogelijk methodisch te leren. Omgekeerd is het zo, dat een methode helpt om – bepaald – inzicht (lees hier dus ook: beginsel) tot uitdrukking te brengen. De feitelijke vraag betreft dus met welk “inzicht” kinderen aan de lagere school beginnen. Is het voor hun verdere ontwikkeling verstandig om daarop voort te borduren? Of zijn ze op langere termijn gebaat bij – gedragingen volgens – ander “inzicht” en is het daarom raadzaam om de daarvoor benodigde koerswijziging zo vroeg mogelijk in te zetten? Wie dat er niet bij betreft, vergelijkt slechts rekenmethodes. Voorspelbaar leidt dat tot “fundamentele onenigheid [...] over het antwoord op de vraag wat nu het beste werkt,” zij het dat die “onenigheid” juist niet ... fundamenteel is. Tja, zo blijft, ander citaat, “[d]e zoektocht naar het beste reken- en wiskundeonderwijs [...] een hele grote legpuzzel die nog lang niet is opgelost.” Men is het er wel over eens “dat de leraar doorslaggevend is voor het succes van welke methode dan ook.” Ik zou zelfs

zeggen, als er voor het leren van iets nieuws al een methode bestaat, is het de leraar. Van het kind wordt immers een paradigmasprong verwacht, met onlosmakelijkheid van inzicht (lees hier ook: beginsel) en methode van dien. Ik herhaal, dat lukt niet redelijk. Daarom staat het overdrachtelijk ook als sprong bekend. Dat vergt vooral – of zelfs uitsluitend? – vertrouwen in wie tot springen aanmoedigt. (De factor angst laat ik hier maar in het midden.) Wie haar/zijn leraar vertrouwt, durft te springen, ofwel leert, klaar. Nou ja, de methode is uiteraard niet helemaal irrelevant. De leraar die optellen volgens een vermenigvuldigingsmethode probeert te onderwijzen is immers niet te ... vertrouwen.

67.79

Nee, van Y heb ik sindsdien niets vernomen. Dat was ook de reden dat ik hem met spoed heb gewezen op jouw artikel **Voorbij interoperabiliteit**. Ofwel, over herhalen gesproken, nog maar eens signaleren. Bedenk wel, dat hij zéér ernstig ziek was, en voor zover ik begrijp nog vèr te gaan heeft voor herstel (als dat er al in zit). (Ook) van Kent Palmer nog – verder – niets vernomen. Wellicht voelt hij zich door mij niet serieus genomen.

67.80

Enkele maanden geleden zond [de stafmedewerker] mij de spread sheets voor het zgn jaarwerk ter inzage. Door vervolggesprekken ben ik – pas – gaan vermoeden, dat het feitelijk nogal uitvoerig op maat geprogrammeerde 'toepassingen' betreft. Op mijn verzoek heeft Martijn Houtman ze onlangs netzo vertrouwelijk bekeken en dat bevestigd.

Als er nu iets zonder maatwerk uit een programmatuurpakket voor financiële administratie moet 'rollen,' vind ik het wel het jaarwerk. Maar ja, dan moet je wel een daarvoor geschikt pakket gebruiken. Of moet het pakket, als het wel degelijk de vereiste mogelijkheden biedt, passend zijn ingericht (lees ook: geparameteriseerd). Een structurele oplossing is in elk geval niet (!) nog méér maatwerk voor jaarwerk. Dat moet toch eens ophouden. Ik herhaal daarom mijn voorstel dat een begin met opschoning e.d. kan worden gemaakt door bedoelde spread sheets te vervangen door een grootboek-voor-jaarwerk. Ipv van die spread sheets moet dan dat grootboek worden gevoed met informatie uit overige – financiële – administraties, met vervolgens het jaarwerk als grootboekrapportage(s). En wèg is alvast dáár het nodeloze, averechtse maatwerk.

67.81

Het beeld van een verkeersrotonde kan ook dienen om de maatschappelijke betekenis van rechtspraak te illustreren. Neem een tijdslijn, met verloop van tijd getekend van links naar rechts (figuur 1).

figuur 1

Uitgaande van rechtspraak met geschilbeslechting in het heden, is er enerzijds een geschil zèlf – met in elk geval oorza(a)k(en) – uit het verleden aan de orde, anderzijds – als beoogd gevòlg – harmonie in de toekomst. Vooral de term harmonie klinkt onhaalbaar idealistisch, maar vooruit. Welke term drukt uit wat tegenovergesteld is aan geschil? Alweer neutraler zijn de termen uitgangs- en

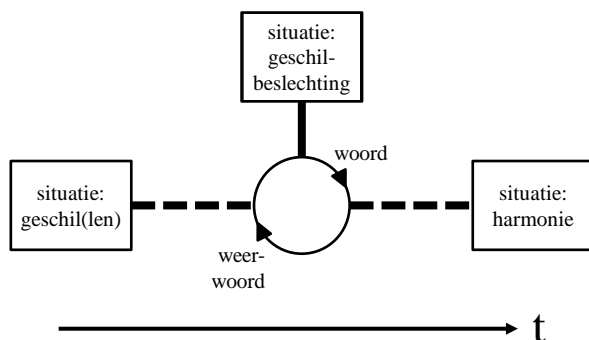
bestemmingssituatie, maar daarmee blijft onduidelijk waarom er rechtspraak ‘tussen’ zit. In figuur 2 zijn alvast enkele trefwoorden opgenomen.

figuur 2

Geschilbeslechting à la rechtspraak is op haar beurt formeel tot situatie verbijzonderd. Voor respectievelijke deelnemers gelden aldus desbetreffend situationele hoedanigheden (procesrecht). In die beslechtingshoedanigheden schetsen zgn geschilpartijen elk zowel wat zij – al dan niet – ervaren als geschilsituatie(s) als waarnaar zij streven als harmoniesituatie.

Met woord en wederwoord ‘draait’ rechtspraak-als-situatie dus om voorstellingen van twee àndere – soorten – situaties; zie figuur 3 voor een poging tot schematisering.

figuur 3

Formele rechtspraak is geen kwestie van eindeloos woord en weerwoord. Beslèchting van geschillen is aan de orde, omdat de rechter aan uitspraak gehouden is, en op redelijke termijn. Voor de geschilpartijen – en voor eventuele àndere belanghebbenden – bepaalt de rechter voor – voortgang van – maatschappelijk verkeer per vonnis voor welke situatie(s) voor hen welke respectievelijke hoedanighe(i)d(en) geld(t)en.

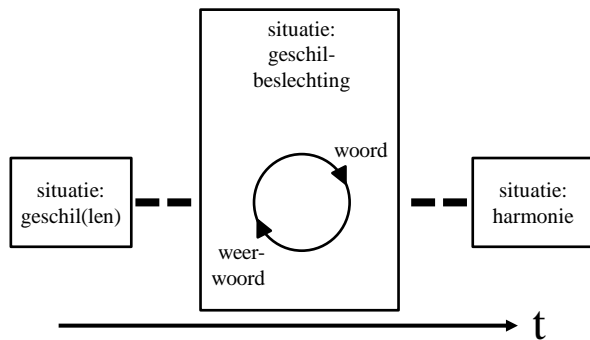
Het opleggen van een boete is niets anders. Dan is iemand voor de hoogte van een bepaald bedrag in verhouding tot de staat veroordeeld tot de hoedanigheid van debiteur. Dat is gebeurd op grond van beoordeling van, bijvoorbeeld, de situatie waarin de burger in kwestie in de hoedanigheid van autochauffeur ergens de maximaal toegestane snelheid heeft overschreden (en dat vastgesteld is door iemand – overigens steeds vaker iets – in de hoedanigheid van bevoegd gezag). Wie erop let, herkent in/voor maatschappelijk verkeer prompt overal en altijd situationele wisselingen inclusief bijbehorende hoedanigheden. Wetgeving is het, zeg maar, allerformeelste middel voor zulke wisselingen met rechtspraak als allerformeelste middel voor onderhoud volgens wetgeving (en tevens een belangrijk middel voor signalering van inmiddels averechtse wetgeving).

In de hoedanigheid van rechter is iemand onafhankelijk hoe z/hij situaties inclusief hoedanigheden uit verleden en in toekomst afweegt, maar dat het daarom ‘draait’ acht ik evident (hoewel een rechter zèlf zich daarvan als vakvrouw/-man niet – meer – bewust hoeft te zijn).

Ook hier probeer ik maar weer aan te bevelen om allereerst een algemeenst denkbare voorziening voor – informatie mbt – hoedanighedenvariëteit te treffen. Daarmee is autorisatie stelselmatig geregeld en rechtsprakelijk informatieverkeer in één moeite door vergaand gefaciliteerd.

67.82

Voor afbeelding 3 in **aantekening 67.81** geldt dat een (informatie)rotonde juist niet omvat wat erdoor verbonden is. Hier volgt een schets die in dat opzicht niet zo zuiver is, maar waaruit wel(licht) begrijpelijker is wat rechtspraak ‘omvat.’

67.83

aan de minister voor medische Zorg en Sport
5 februari 2019

Hooggeachte heer Bruins,

Hierbij wijs ik u erop, dat u met uw brief dd. 20 december 2018 over elektronische gegevensuitwisseling in de zorg de Tweede Kamer m.i. onjuist geïnformeerd heeft. Volgens Forum Standaardisatie (als afdeling van Logius een onderdeel van het ministerie van BZK) met zijn rapport [Semantiek op stelselschaal: issues en oplossingsrichtingen](#) (2009) is het immers op de schaal van het reële maatschappelijk verkeer, waarvan overheidsbemoediging onlosmakelijk deel van uitmaakt, nota bene principieel onmogelijk dat, zoals u beweert te zullen regelen, “iedereen dezelfde taal spreekt.” Dat loopt dus volstrekt voorspelbaar opnieuw op mislukking uit.

Woorden c.q. korte aanduidingen staan nu eenmaal verschillende, soms zelfs zeer uiteenlopende betekenissen toe. Het is dan een kwestie van explicitering van nodige en voldoende context om zowel eenduidige betekenissen te verkrijgen als ze te voorzien van onderlinge samenhang. In genoemd rapport heeft Forum Standaardisatie daarvoor [Metapatroon](#) als stelselmatige modelleermethode beproefd, beoordeeld en geschikt bevonden.

Ik neem aan dat u die fout niet opzettelijk maakte. Het is uiteraard wel een zorg dat wat Forum Standaardisatie voor overheidsinformatisering alweer tien jaar geleden vaststelde, kennelijk niet tot uw raadgevers is doorgedrongen. Ik vertrouw erop dat u daarin zsm verandering brengt.

Ter kortsluiting heb ik per email afschrift van dit ingevulde “contactformulier” gestuurd aan W.J.H. Lodders, voorzitter van de TK-commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Tot nadere toelichting ben ik zeer gaarne bereid.

Hoogachtend.

67.84

onderwerp: onjuiste informatie door minister voor Medische Zorg en Sport - structureel probleem met gegevensbeheer en -uitwisseling

Hoogedelgestrenge vrouwe, beste mevrouw Lodders,

Zie onderstaand voor afschrift van mijn mededeling aan de minister voor Medische Zorg en Sport. Naar mijn overtuiging heeft hij de Tweede Kamer onjuist geïnformeerd. Als structureel probleem zit daar achter dat er op zgn stelselschaal een kwalitatief àndere benadering van gegevensbeheer inclusief –uitwisseling nodig is. Dat beseft echter nog vrijwel niemand, ondanks gerapporteerde conclusies en aanbevelingen door Forum Standaardisatie. Ofwel, daaraan blijft het met ict-projecten maar mankeren, en niet alleen voor de zorg.

Omdat ik mijn mededeling zojuist deed met een “contactformulier,” sluit ik niet uit, dat ik er in het ministerie in kwestie niet verder mee kom dan een (over)ijverige voorlichtingsmedewerker. Ik probeer eventuele nalatigheid en verder onbenul vóór te zijn door ú hierbij meteen op de hoogte te stellen. Als burger geldt mijn aanbod om nadere toelichting te verschaffen uiteraard vooral ú als volksvertegenwoordiger.

Hoogachtend, met vriendelijke groet.

67.85

Ik heb geen idee of het iets uithaalt. Maar ja, wat dan?

67.86

Ter informatie, niet vertrouwelijk. :-)

67.87

Op mijn emailbericht aan mw Lodders, zie **aantekening 67.84** voor afschrift, antwoordde een “medewerker” van haar prompt als volgt:

Dank voor uw bericht aan mevrouw Lodders. Mevrouw Lodders is als voorzitter van de Kamercommissie alleen gespreksleider. Inhoudelijk voeren andere Kamerleden het woord.

Wellicht dat het om die reden nuttig is om ook de andere leden uw mail toe te sturen.

U kunt de griffie vragen of zij uw bericht verder willen verspreiden onder de leden van de Kamercommissie.

Mailadres is cie.vws@tweedekamer.nl.

Hopende u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Dat doe ik dan maar meteen.

67.88

onderwerp: onjuiste informatie door minister voor Medische Zorg en Sport - structureel probleem met gegevensbeheer en -uitwisseling

Geachte mevrouw Post,

Met hartelijke dank voor het desbetreffende advies van Joren Bakker als medewerker van commissievoorzitter mw Helma Lodders, verzoek ik u als griffier onderstaand “bericht verder [te] willen verspreiden onder de leden van de Kamercommissie” voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Hoogachtend, met vriendelijke groet.

67.89

Ben ik daar zelfs vlot toch alweer iets verder gekomen. Hoef ik me niet langer af te vragen hoe het zit, wanneer minister en commissievoorzitter tot dezelfde politieke partij behoren.

67.90

Statistiek dekt tekort aan situationele verbijzondering.

67.91

In één van zijn columns klinkt Maxim Februari verrast dat hij ook eens op een idee kwam. In het eerste gedeelte vraagt hij zich daarom meer in het algemeen af, hoe dat werkt. Zijn verwijzing naar een bekend gezegde is toepasselijk:

Het ei van Columbus is leuk – het recept ervoor is revolutionair.

Hoewel hij die term niet schrijft, houdt hij het kennelijk op associatie. Zoals ik bijna dertig jaar geleden schreef, het ei van Columbus is géén lege dop.

Het tweede gedeelte van **Geniaal! Laat de NPO met XS4ALL in zee gaan** (in: **NRC Handelsblad**, 5 februari 2019, p. 19) wijdt Februari, zoals de titel meteen vermeldt, aan – zijn idee voor – hèt middel tegen

de privatisering van het publiek domein.

Nee, ik geloof niet dat zoiets als het laten opgaan van internetprovider XS4ALL in de Nederlandse Publieke Omroep structureel helpt voor

meer overheid, meer staat, meer burgerschap op het internet [...] ter voorkoming van totalitarisme.

De onderliggende analyse resp. aanbeveling door Februari deugt m.i. wel.

Oorspronkelijk, laat staan geniaal, is hij echter zeker niet met het aanwijzen van de behoefte aan, zoals hij dat verwoordt,

publieke ruimtes en mentale knipselmappen, plaatsen voor overkoepelende ontmoeting die niet door commercie en specialisatie zijn bepaald. Dat is geen excentriek verlangen, maar maatschappelijke noodzaak.

In mijn woorden bestaat de noodzaak van infrastructuur voor informatieverkeer. Dat is reeds de strekking van de nota [Informatieverkeer in publiek domein](#) (Ictu/programma Architectuur Elektronische Overheid, 2004) die ik samenstelde en, over ideeën gesproken, ook vrijwel geheel schreef. En infrastructuur is overheidstaak, punt.

Sinds verschijning van genoemde nota is de private greep op digitaal gefaciliteerd informatieverkeer zelfs nog met sprongen verruimd en verstevigd. Maar ingrijpen door overheid onder de noemer van infrastructuur blijft nog steeds – vergaand – achterwege. Ook kort geleden schreef ik over dit 'thema,' zie **aantekening 67.49**. Zo ver reikt o.a. Februari's idee c.q. agendering helaas nog niet, maar ik herken er graag een hoopgevend signaal in.

67.92

Lukt het je met je gezondheid om aan werk toe te komen? Reactie op mijn emailberichten stel ik zeer op prijs. Heb je opnieuw met X gesproken?

ps

Op 25 februari jl. schreef ik je o.a. dat "jouw overleg met X [...] me inderdaad belang- resp. kansrijk [lijkt]."

67.93

Zorg voor jezelf mbt je gezondheid ajb dat 'het lijntje' niet breekt, sterkte! Ik kijk uit naar ons verdere contact, ook al "kan daar enige tijd overheen gaan." :-) En X en jij moeten elkaar zeker kunnen helpen; ik ben blij dat jullie elkaar wederom treffen.

67.94

Goed nieuws, dus, dat er alvast enkele mensen zijn die op samenhang aandringen, nou ja, ze spreken dat woord uit. Dat is al heel wat. Wellicht vind je hieronder [in **aantekening 67.95**] wat bruikbaar voor vervolg.

Ik blijf hardnekkig proberen om een steekhoudende redenering op te zetten. Hopeloos achterhaald, ik weet het. Wat vrijwel alom ècht telt, is helaas een onbenullige opvatting, die daardoor geheel dogmatisch is, zeg ook bestand tegen welke argumenten dan ook. Nou ja, in elk geval toets ik op deze manier mijzelf. Ik stel het zeer op prijs indien je die tekst grondig leest en mij luid en duidelijk wijst op eventuele fouten in aannames en/of redenering en/of voorgestelde uitkomst.

67.95

Samenhang komt op hetzelfde neer als variëteit. Er bestaat onlosmakelijk verband tussen. Zo is er zgn reële variëteit. Wie zulke variëteit – enigszins – reëel wil beheersen, moet daarvoor beschikken over passende variëteit; ik fiets niet graag van een berg af zònder deugdelijke rem.

Omdat reële variëteit kenmerkende samenhang vertoont, moet dus ook passende variëteit van samenhang voorzien zijn. Variëteit, dwz verschillen, zònder samenhang is de valse illusie van apartheid.

Architectuur betekent daarom vooral: (het ontwerp(en)) van passende verschillen plus hun samenhang resp. orde(ning). Op maatschappelijke schaal heet dat infrastructuur, ook voor maatschappelijk informatieverkeer.

Juist het treffen van zowel passende verschillen als samenhang ertussen ter facilitering van reële verschillen met samenhang (lees ook: interdependentie) vergt een (ontwerp)kunde.

Voor (ontwerp c.q. architectuur van) informatievoorziening (lees ook: voorzieningen voor informatieverkeer) hebben passende conceptuele verschillen-in-samenhang prioriteit. Conceptueel? Het gaat met informatie immers primair om betekenis.

Conceptuele verschillen-in-samenhang komt in een conceptueel model tot uitdrukking. Op zijn beurt vergt zulke modellering een passende modelleermethode. Onder de noemer van semantische interoperabiliteit heeft Forum Standaardisatie de modelleermethode Metapatroon (Engels: Metapattern) beproefd en beoordeeld; zie o.a. [Semantiek op stelselschaal: issues en oplossingsrichtingen](#) (2009). Destijds was [Metapatroon](#) de enige methode voor stelselmatige conceptuele modellering, en dat is het nog steeds; het ordeningsbeginsel is contextuele verbijzondering (recursief).

Als conclusies & aanbevelingen op basis van Metapatroon stelt Forum Standaardisatie (pp. 3-4):

Betekenisvariëteit [...] van gegevens is kenmerkend voor gevarieerde publieke taken. [...] Dat] vra[a]g[t] om gegevensmodellering die ruimte biedt voor variëteit in betekenissen en die schaalbaar (uitbreidbaar) en toekomstvast is. [...] Contextuele verbijzondering ondersteunt grootschalige variabele betekenismodellering en biedt de mogelijkheid voor geleidelijke, beheersbare veranderingen. [...] S]emantische interoperabiliteit [kan] worden verbeterd door toepassing van contextuele verbijzondering. [...] Ook voor beheersing van meer complexe autorisatievoorzieningen biedt contextuele verbijzondering aanknopingspunten.

[S]telsselmatige benadering van semantiek [is nodig, omdat o]rganisaties, en dus hun informatievoorzieningen, [...] in toenemende mate functioneren in een veelheid van netwerken. Dit vraagt om een modelleerwijze die betekenisvariëteit ondersteunt [en] voor uitbreidbare en onderhoudbare modellen zorgt. [...] Toepassing van een methode voor contextuele verbijzondering zal een samenhangend toekomstvast betekenismodel opleveren. Deze aanpak kan geleidelijk en daarmee goed beheersbaar worden doorgevoerd.

Informatievoorziening/-verkeer voor debiteurenbeheer griffierechten kent reeds een stelselmatig karakter zoals bedoeld door Forum Standaardisatie. Overeenkomstig de hierboven aangehaalde conclusies & aanbevelingen is daarom Metapatroon gebruikt voor conceptuele modellering, inderdaad met passend resultaat.

Debiteurenbeheer is echter 'slechts' een aspect/onderdeel van rechtspraak. Het stelselmatig karakter geldt noodzakelijkerwijs ruimer genomen nog véél sterker voor informatievoorziening/-verkeer voor rechtspraak, en zo door naar wie er vèrder allemaal bij betrokken kan zijn. Dat is eigenlijk iedereen, en in allerlei hoedanigheden. Kortom, als methode voor modellering van passende conceptuele variëteit met samenhang komt eveneens slechts Metapatroon in aanmerking.

Overigens is 'vanuit' debiteurenbeheer daarmee reeds een aanzet voor een stelselmatig conceptueel model voor rechtspraak opgesteld (lees ook: ontworpen). Mede daarvan afgeleid (!) beschikken we eveneens reeds over een stelselmatig robuust autorisatiemodel van/voor hoedanigheidsvariëteit, zie [Reële variëteit van deelnemers volgens hoedanigheden in informatieverkeer](#) resp. [Informatieverkeer op stelselschaal](#). Ook hebben wij op hoofdlijn ontworpen hoe dat 'samenhangt' met zeker voorlopig voortdurend gebruik van de zgn processystemen; afschriften van emailberichten waarmee dat ontwerp/plan samengesteld is, zijn opgenomen als [aantekeningen 63.50 t/m 63.54](#).

67.96

Allereerst schrijf ik mijn waardering ervoor uit, dat zo'n rapport openbaar gemaakt is. Tja, wie slechts "efficiëntiemogelijkheden" overweegt, klungelt eigenlijk maar wat aan met een spreekwoordelijke kaasschaaf. Ipv voordeel levert dat doorgaans bloederige tafelen op. In elk geval blijkt opnieuw nergens dat er een dekkend, zeg dus ook maar stelselmatig, informatiekundig plan c.q. ontwerp opgesteld is. Zo leidt grondig onbenul tot een stelling als, zoals jij al vermeldde:

Data die wel beschikbaar zijn, worden vaak als onbruikbaar bestempeld onder andere omdat eenduidige definities ontbreken.

Haha, over variëteit enz. heb ik je zojuist een emailbericht gestuurd[, zie **aantekening 67.95** voor afschrift].

Is het een idee om de noemer "bedrijfsvoering" aan te grijpen om onder de aandacht te brengen wat jij zoal voor debiteurenbeheer griffierecht bereikt hebt? Klopt het dat jij wèl personele besparing bereikt hebt, nota bene structureel? Ook kan je m.i. wijzen op grote kwaliteitsverbetering van het beheer in kwestie. Heeft dat wellicht inkomsten opgeleverd van debiteuren waarop vorderingen anders nooit geïnd zouden zijn? Vooruit, dat is eenmalig, maar toch. En ik weet het, daar heeft de rechtspraak niets aan, maar het departement. Maar wat uiteraard structureel telt, is je aanpak. Met andere onderwerpen van bedrijfsvoering heeft de rechtspraak zèlf er stellig wèl voordeel van.

Ik houd eigenwijs vol, dat bedrijfsvoering sterk kan verbeteren met financiële administratie volgens zgn fasegewijs/relationeel boekhouden. Als het departement

daartoe overgaat, ook goed of wellicht nòg mooier, want dan bespaart de rechtspraak stellig aanzienlijk op “doorbelasting generieke J&V-diensten.” Overigens zit daar dezelfde denkfout achter. Omdat behoeften ... verschillen, voldoen zulke generieke diensten ... niet, althans niet als ze slechts beperkt variabel bruikbaar zijn. Volgens fasegewijs boekhouden is ruime instelbaarheid géén probleem en dáárdor zijn aansluitingen van zgn processystemen meteen ook eenvoudig mogelijk.

67.97

Kees Verhoeven is voor D66 lid van de Tweede Kamer. Op 5 februari 2019 diende hij een initiatiefnota in, [Mededinging in de digitale economie](#). Hij duidt problemen strikt als falende markt(werking). Daarom zoekt hij oplossing netzo kortzichtig in gewijzigde marktregulering. Ook Verhoeven gaat aldus voorbij aan het idee dat ‘we’ voorzieningen die in monopolistische opzet per saldo nuttig voor ‘ons’ zijn, tot infrastructuur verklaren. Noem het maar een democratisch monopolie om democratische tekorten e.d. op te heffen resp. te vermijden die met commerciële diensten en/of producten ontstaan (onvermijdelijk zouden) zijn. Mijn idee is daarom – overigens al veel langer – om overeenkomstig wat ik in **aantekening 67.49** schets politiek te bepalen wat voor burgers beschikbaar moet zijn als zgn digitale infrastructuur voor informatieverkeer, en om die infrastructuur daadwerkelijk te realiseren. Daar hoort onmiskenbaar duidelijke regelgeving over – bescherming van – persoonsinformatie bij; een voorstel daarvoor biedt [Manifest voor informatieverkeer](#). AVG mist nog de expliciete oriëntatie volgens persoonlijk eigendom van persoonsinformatie, zoals het eerste manifestartikel stelt. Op basis van deugdelijke infrastructuur voor informatieverkeer lossen allerlei problemen die zgn zakelijke digitale technologie-reuzen veroorzaken ‘als vanzelf’ op. Ernstige verstoringen die overblijven moeten uiteraard worden bestreden. Maar dat vergt zorgvuldiger analyse. Zo gelden wie Verhoeven “gebruikers” noemt helemaal niet als klanten, wèl als evenzovele grondstofbronnen voor diensten/producten op de markt van betalende adverteerders en propagandisten (zoals ik in **aantekening 67.36** heb toegelicht).

Stel ik feitelijk nationalisatie van verkeersvoorzieningen voor? Wie het zo wil noemen, ja, daar komt het op neer. Die maatregel kan ook tot een periode beperkt blijven. Over informatieverkeer gesproken, vervoer en bezorging van papieren briefpost is – wederom – geprivatiseerd (maar wat ‘we’ daarmee zijn opgeschoten is mij trouwens onduidelijk).

67.98

Mijn eerste aantekening, zie hierboven **nr 67.66**, over **Doelmatigheid in de rechtshuishouding** begon ik enthousiast. Dirk Scheele, zo meende ik prompt te herkennen, heeft oog voor dynamische hoedanighedenvariëteit in maatschappelijk verkeer. Inmiddels ben ik in zijn boek enkele bladzijden verder, en valt dàt vervolgens tegen. Zo verklaart Scheele

beschikkingsrecht [als] een recht [...] dat een partij heeft op een bepaald aspect in de sociale ordening. Bij een aangetast beschikkingsrecht is dit aspect van de sociale ordening verstoord en heeft de partij aan wie dit beschikkingsrecht toebehoort, de mogelijkheid om een beroep op het recht te doen.[p. 10]

Dus, wanneer iemand wil weten wèlk “beschikkingsrecht” geldt voor haar/hem, moet z/hij mbt “de sociale ordening” weten wèlke positie z/hij daarin inneemt en om wèlk aspect het haar/hem daarbij gaat. Tot zover, prima. Maar zoals z/hij dat in geval van

door haar/hem ervaren aantasting voorstelt, kan door, zeg maar even, de wederpartij worden bestreden voor wat betreft “sociale ordening,” de veronderstelde positie daarin en/of het veronderstelde “aspect.” En daar kan de wederpartij haar/zijn voorstelling mbt die ordening enz. tegenover stellen. Tenslotte oordeelt de rechter volgens haar/zijn voorstelling, terwijl zo’n formele rechtsprocedure op zijn beurt uiteraard ‘past’ in sociale ordening met verbijzonderde posities (lees ook: rollen, hoedanigheden) voor aspecten (lees ook: bijbehorende gedragingen). Met haar/zijn vonnis bepaalt de rechter voor partijen toekomstige sociale ordening volgens posities/aspecten. In wat andere woorden heb ik de maatschappelijk-verkeersoriëntatie volgens verschillende (!) situationele hoedanigheden uit verleden, in heden en naar toekomst nog maar eens in **aantekening 67.81** geschetst. Slechts algemeen stelt Scheele:

Beschikkingsrechten zijn een fundamenteel element van de sociale ordening. Zij bakenen de onderlinge sociale handelingsruimte af.[p. 11]

Maar hoe dan, en graag zo precies mogelijk? Scheele vindt het kennelijk voldoende om verschillende van zulke ruimtes te erkennen, ook nog eens abstract. Maar volgens ordening hangen verschillen tevens samen! Hun samenhang is ook zeker niet verklaard met aanduidingen als

uiteenlopende niveaus [en] diverse vlakken[. p. 11]

Ikzelf vind het eigenlijk pas met [Reële variëteit van deelnemers volgens hoedanigheden in informatieverkeer](#) gelukt om – dynamiek van – sociale ordening met passende variëteit te modelleren (waarvoor overigens o.a. een ‘andere’ modelleermethode, [Metapatroon](#), nodig is). Dat model lijkt ingewikkeld, en dat is het ook wel, maar zónder een dergelijk overzicht – dat dus zeker een bekwame rechter op z’n minst impliciet kent – is verantwoorde uitspraak onmogelijk. Scheele vermeldt simpelweg:

Als zich een conflict voordoet, moet beoordeeld worden welke partij in zijn recht staat.[p. 11]

Maar dat hangt toch af van relevante situatie(s), met hoedanigheden van betrokken deelnemers van dien, van sociale ordening?! En voorts oordeelt de rechter – soms resp. vaak vooràl – hoe het qua situatie(s) enz. met partijen-in-rechtsprocedure vèrder moet.

Omdat Scheele geen melding maakt van zoiets als situationele hoedanighedenvariëteit bedoelt hij kennelijk iets ànders met de bewering, dat in

het rechtssysteem [...] duidelijke systematiek [is] te onderscheiden.[p. 15]

Een flauwe reactie bestaat eruit om op de term “rechtssysteem” te wijzen. Als een systeem geen “systematiek” heeft, wat dan wel? Wat die systematiek uitmaakt, verklaart Scheele echter niet. Wat mij betreft gaat het om systematiek van maatschappelijk verkeer volgens onderling ook weer samenhangende verkeerssituaties enzovoort. Al dan niet expliciet mikt, en ik heb me veroorloofd het citaat te bewerken,

[h]et formuleren van wetten en regels [situationeel] om maatschappelijke verhoudingen te regelen en een norm te stellen voor het handelen[, p. 16]

indachtig – zoiets als – intersituationele samenhang (en daarom is een stelselmatig model zoals [Informatieverkeer op stelselschaal](#) onontbeerlijk). Onder de noemer van

situatie is overigens sóórt situatie aan de ... orde, dwz als normstelling voor concrete situaties.

Scheele gaat verder in op het rechtsapparaat annex rechtshuishouding zèlf. Omdat hij, vooruit, intersituationele hoedanighedenvariëteit in maatschappelijk verkeer verwaarloost, komt ook hij m.i. niet ècht verder. Wat hebben we aan doelmatige rechtspraak zònder voorrang voor doeltreffendheid ervan?

67.99

Mijn ingevulde contactformulier gericht aan de minister voor Medische Zorg en Sport geldt blijkbaar als emailbericht. Ik kreeg als 'automatisch' antwoord van de rijksdienst meteen het volgende wederbericht:

Afhankelijk van de aard en inhoud van uw bericht kunt u binnen twee werkdagen een reactie tegemoet zien.

Die termijn is inmiddels verstreken. Dat vat ik positief op. Wellicht ben ik er in elk geval mee voorbij de voorlichtingsafdeling gekomen. Zo ja, dan heb ik natuurlijk al een formidabele prestatie geleverd.

Per omgaande ontving ik wèl een papieren brief van de Tweede Kamer. Dáár geldt mijn emailbericht aan de voorzitter van de TK-commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport (waarmee ik haar afschrift stuurde van wat ik op dat contactformulier heb ingevuld) blijkbaar als ... brief:

Hierbij bevestigen wij de ontvangst van uw [...] brief.

Uw brief is doorgestuurd naar de leden van de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Deze commissie zal uw brief behandelen in een van haar volgende vergaderingen. De griffier van de commissie zal u binnenkort informeren over het besluit dat de commissie naar aanleiding van uw brief heeft genomen.

Ik heb echter niet om een besluit verzocht. Zulke 'brieven' krijgt zo'n commissie kennelijk wel vaker:

Als u uw brief alleen ter kennisname naar de Tweede Kamer heeft gestuurd, dan volstaat de Tweede Kamer met deze ontvangstbevestiging.

Dat begrijp ik. Heb ik wéér wat geleerd. Had ik mijn begeleidende tekst bij dat afschrift dus expliciet om een besluit moeten vragen. Nou ja, wie weet gaat het ene andere commissielid er op de een of andere manier toch achteraan.

Verder word ik met de ontvangstbevestiging ervan op de hoogte gesteld, dat

[a]lle stukken, waaronder de brieven van burgers en organisaties, worden opgenomen in een voor alle Kamerleden en hun medewerkers toegankelijk informatiesysteem.

Prima. Nee, van de mogelijkheid om daartegen bezwaar te maken maak ik zeker géén gebruik. Trouwens, en dat vind ik dan terecht, indien op mijn verzoek mijn

brief [...] uit het informatiesysteem word[t] verwijderd[,] betekent [dit] wel dat de Tweede Kamer [die] brief niet verder zal behandelen.

Nee, ik heb er ook zeker géén bezwaar tegen dat mijn brief

tevens ter inzage [wordt] gelegd voor de parlementaire pers.

Afwachten ...

[Zie ook aantekeningen **67.83**, **67.84**, **67.88** en **67.91**.]

67.100

Eén van de redenen dat ik aftel hoe lang jij nog ‘werkt,’ betreft mijn hoop dat jij erná meer tijd besteedt aan daadwerkelijk schrijven van informatiekundige aantekeningen volgens interdisciplinaire oriëntatie van dien. Het is nòg mooier, je bent er al een week vóór je ‘afscheid’ mee begonnen!

Wat het valse vertrouwen in opeenvolgende technologische beloften betreft, zojuist las ik in **iBestuur** (nr 29, januari 2019) de column **Nieuw als ziekte** van Chris Verhoef. Zinvol pleit hij voor “beheerst vernieuwen” ipv “neomanie.” Ik herken echter geen besef van gewijzigde schaalopvatting. Verhoef lijkt het nog over aparte informatiesystemen te hebben, terwijl de feitelijke opgave allang digitale facilitering van informatieverkeer is. Die noodzaakt tot prioriteit voor samenhang tussen verschillen in ... betekenis. Vernieuwing vergt erkenning van reële betekenisverschillen èn bijbehorende explicitering van samenhang. Voor begin met “beheerst vernieuwen” helpt dan een informatierotonde met als motto: Blijf overal zoveel mogelijk van af!

Ik deel je infrastructuurpessimisme mbt informatieverkeer niet. En als jij alleen maar pessimistisch zou zijn, had jij je – de moeite van – jouw opmerkingen stellig bespaard. Toch? Ik ben het met je eens dat voorlopig de voorwaarden òngunstig zijn. Inderdaad, dat valt toe te schrijven aan wijd verspreid cultuurpessimisme of, helaas beter gezegd, maatschappijverachting want zo mag je sterk groeiende zakelijke uitbuiting, al dan niet opzettelijk politiek-bestuurlijk onvermogen – wat dan uiteraard geen onvermogen is, maar de faciliterende keerzijde van uitbuiting – enzovoort, enzovoort wel noemen. In hun haast om vooral maar niet àchter te raken, laten mensen zich verleiden door vaak-helemaal-niet-zo-nieuwe technologie – maar ja, hoe kan je vergelijken zònder historisch besef? – om kop-over-kop in de verkeerde richting te razen. Met hun kop tegelijk in het zand raken ze meer en meer verscheurd.

Ik beschouw het kiezersaandeel van sociaaldemocratische partijen als een maat voor infrastructurele oriëntatie. Het is dus een èxtra probleem dat zulke partijen infrastructuur als hun m.i. karakteristieke thema vergeten zijn (maar ik blijf er trouw – hardnekkig? – op stemmen). In elk geval daalt het aantal mensen dat erop stemt, de laatste jaren zelfs sterk, en dàt stemt vooralsnog inderdaad – zeer – pessimistisch.

Of we het verval moeten proberen te bespoedigen, om des te eerder aan opbouw te kunnen toekomen? In dàt opzicht ben ik netzo verstokt antirevolutionair. Over – het winnen van – vertrouwen gesproken, èlke verandering draagt wat mij betreft meteen opbouwend bij voor de meerderheid zònder beslissende invloed. Ik zie geen verantwoord alternatief.

Heb je voor je laatste (werk)week nog een (werk)plan?

67.101

Zo'n contactformulier annex emailbericht komt blijkbaar allereerst terecht bij zoiets als de algemene rijksvoorlichtingsdienst. Een medewerkster dáárvan heeft mijn "bericht ter informatie doorgestuurd naar het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport." Ik vrees dat ik voorlopig tòch nog niet verder ben dan een vòlgende voorlichtingsmedewerker.

[Zie ook **aantekening 67.99.**]

67.102

Ik heb om te beginnen enkele algemene vragen. Zo vermoed ik vanwege vermelding van "dimensies" dat met InfoRM het data warehouse van de rechtspraak bedoeld is. Zo ja, dan lijkt mij Eigen Bevraging zoiets als een hulpmiddel om data uit dat pakhuis te selecteren en tot een rapportage te bewerken. Zo nee, wat zijn InfoRM resp. Eigen Bevraging dan wèl?

Er is verder sprake van – onderscheid tussen – begroting en prognose (en realisatie). Wat geldt als begroting? En wat als prognose?

Als ik het goed begrijp, bestaat er apart een Handmatige InvoerModule (HIM). Is die HIM bestemd voor andere registratie dan van "begroting en prognose"? Zo ja, waarvoor zoal?

Om je/jullie alvast enig idee van – de mogelijkheden met – fasegewijs boekhouden te geven, mijn eerste indruk is dat 1. begroting, 2. prognose en 3. realisatie kunnen doorgaan voor evenzovele, drie dus, fasen van financieel beheer. Er is één conceptueel model voor welke fase dan ook, en dat omvat registratiefunctieiteit. Dus, o.a. de noodzaak van een aparte HIM oid voor begroting resp. prognose vervalft.

Voor wat ik een grootboekrekening noem dient blijkbaar een "boeksleutel." Die telt "drie segmenten: bedrijf, kostenplaats en kostensoort." Even los van de m.i. verwarrende aanduiding "bedrijf" omvat een rekening in een zgn faseboek twee "segmenten" méér, te weten fase en kostendrager. Aanvullend kan een boekingsregel verwijzen naar allerlei zgn supplementen, zeg ook maar aanvullende rubrieken (met 'omschrijving' als algemeenste rubriek; maar stel dat er een algemene rekening is voor debiteuren griffierecht, dan kan daarvoor als supplement debiteuridentificatie in aanmerking komen). In het rapport staat, dat "[d]eze segmenten en de boekdatum en boekperiode zijn te beschouwen als dimensies binnen de Eigen Bevraging." Volgens fasegewijs boekhouden komen daar een faseboekrekening met twee "segmenten" méér en willekeurig op te geven supplementen bij als "dimensies." Daardoor vervalft de behoefte aan een apart datapakhuis, althans voor reguliere financieel-beheerrapportages (waaronder het zgn jaarwerk).

Ik kijk naar uit antwoord. Wie weet zit ik helemaal mis!

67.103

Ik houd het ministeriële spoor voor kansloos. De mededeling die ik kreeg over "doorsturen" kan, herstel, zal reeds gelden als inhoudelijke reactie. Zou best kunnen dat daarom voor contactformulieren een algemeen verzamelpunt ingericht is. (Want daar loopt dan alvast veel deskundig burgerinitiatief morsdood. Dat ik het vreemd vind dat er maar geen echte reactie komt, tja ... Dan moet ik navraag doen, weet daar ook vervolgens niemand waarvan ik eigenlijk melding maak, als ik überhaupt al iemand opspoor die er ooit naar keek resp. dat toch maar eens gaat doen, en moet ik me bediend weten met het herhaalde (weder)verzoek om uitdrukking te - mogen - geven aan mijn tevredenheid over het 'contact.' Nou ja, wie weet valt het ditmaal mee. Geen idee hoe dat met zo'n TK-commissie gaat.

[Zie ook aantekening 67.101.]

67.104

[Metapatroon, handboek stelselmatig informatieverkeer](#) bevat [standaardisatie](#) als (deel)rubriek. Als je de daarin opgenomen citaten doorneemt, vind je aangegeven dat standaarden op zgn stelselschaal niet bedoeld – mogen! – zijn om absolute uniformiteit te vestigen, maar juist om dynamiek van verschillen-in-samenhang te faciliteren (en minimale standaarden dáárvóór zijn dan ook meteen de infrastructuur).

67.105

Wat wil je in een bijeenkomst c.q. leergang voor functionele beheerders behandelen? Als vervolg op ons gesprek licht ik hier enkele onderwerpen toe volgens een eventuele presentatielijst.

Wie heel lang geleden de suggestie wilde wekken – nota bene vaak overigens vòls, want waarom zou je ànders opzichtige moeite voor suggestie doen? – dat z/hijzèlf en bijgevolg haar/zijn aanbod van ‘iets’ volledig betrouwbaar is, gebruikte er de aanduiding **stelsysteem** voor. Zo van, er is grondig over nagedacht, ik kan dat beoordelen want ik ben deskundig, heus, àlles klopt, dus kom op met uw opdracht, nogmaals, àlles onder controle.

Beunhazen zijn echter niet verdwenen, integendeel. Maar ooit raakt zo’n term voor zakelijke propaganda sleets, uitgewerkt. Voor zgn ict-diensten en –producten is daarom enkele tientallen jaren geleden **stelsysteem** vervangen door **architectuur** als vlag-op-modderschuit. Tja, omdat inmiddels de marketingwaarde van ook die term wederom afneemt, komt de vòlgende er alweer aan. Die luidt, in het Engels, **by design**.

Zullen we ‘voor de verandering’ eens meedoen, zolang mensen ermee gemotiveerd kunnen worden? Dan moeten we ze vervolgens uiteraard wèl serieus voorlichten enzovoort.

Op een passende, dwz aansprekende Nederlandse vertaling kom ik helaas niet. Zoiets als ‘naar ontwerp’ klinkt toch wat degelijk. Hoe vernieuwend kan dat zijn? Kortom, compleet Engelstalig voor een, oeps, workshop houd ik het op de kenschets:

information management by design.

De inhoud betreft:

functioneel beheer op stelselschaal.

En het onderwerp voor resp. titel van de – eerste? – bijeenkomst is dan:

Conceptuele samenhang: van véél aparte domeinmodellen naar één stelselmodel.

Voor stelselschaal gelden kwalitatief àndere uitgangspunten. De combinatie van àfleren wat door schaalverruiming niet langer werkt en áánleren wat dat op inmiddels relevante schaal wèl doet, heet een paradigmawissel. Dat is moeilijk, maar noodzakelijk:

van atomisme naar interdependentie.

Op/vóór stelselschaal tellen reële betekenisverschillen mèt samenhang (en dynamiek). Eenduidigheid vergt contextuele verbijzondering (recursief) met [Metapatroon](#) als passende modelleermethode. Voor validatie van Metapatroon door Forum Standaardisatie, zie [Semantiek op stelselschaal: issues en](#)

[oplossingsrichtingen](#). Voor een modelleervoorbeeld, zie [Ingezetene, ontwerp van een contextueel-semantic diagram met Metapatroon](#).

Voor stelselmatig conceptueel modelleren geldt iedereen, dus ook 'eigen' organisatie enzovoort, in gevarieerde hoedanigheden als deelnemer aan informatieverkeer. De huidige inrichting van informatievoorziening betreft een toepassingenportefeuille. Maar het doel is:

stelselmatige inrichting.

Zolang toepassingen stuk-voor-stuk worden opgezet, overheerst daarvoor per toepassing meestal taak- resp. procesoriëntatie. Ofwel, met voorrang wordt de bewerking geprogrammeerd en afgeleid daarvan gelden data vooral als wat telkens, dwz vóór elke bewerkingsstap, beschikbaar moet zijn. Op stelselschaal zijn processen echter niet te overzien; dóórgaan op de manier van steeds een toepassing per proces leidt tot wildgroei (zoals vrijwel alom gebeurd is). Mede doordat zgn databases beschikbaar zijn, behoort daarom de volgorde omgekeerd te zijn:

data-oriëntatie.

Een stelselmatig conceptueel model (lees ook: data- resp. informatiemodel) is optimaal, indien vergaand willekeurige processen ermee 'mogelijk' zijn. Oók relevant, daarbij is de nadruk volgens de c van digitale ict van bewerking verschoven naar uitwisseling van data/informatie.

Let wel, een stelselmatig conceptueel model is iets anders dan zgn big data. Want big data zijn méér small data bijelkaar, dwz zònder expliciete contextuele verbijzondering voor eenduidige betekenissen op stelselschaal.

Hoe **by design** verder voor zgn digitalisering rechtspraak? Voor de insteek geldt dus als motto:

Blijf overal zoveel mogelijk van af!

Dat lukt door toevoeging van een informatierotonde. Elke 'oorspronkelijke' toepassing wordt daarvoor als een context beschouwd; de rotonde biedt schakel(s) tussen identificerende informatie. Zo is 'het' al stelselmatig operationeel voor debiteurenbeheer griffierecht.

Gelet op het motto blijven bestaande zaak(behandel)administratiesystemen (pps-en) in gebruik, zeker voorlopig. Maar toegankelijkheid vergt een stelselmatig bemeten voorziening voor autorisatie, noem het ook maar een hoedanighedenplatform. Zorg met een informatierotonde voor – eerste – samenhang inclusief autorisatie; voeg digitale archiveringsmodule toe. Deze inrichting staat op hoofdlijn beschreven in [aantekeningen 63.50 t/m 63.54](#).

Informatievoorziening voor financieel beheer kan in stelselmatige opzet worden opgenomen door (her)contextualisering vanuit grootboek.

Tot zover.

67.106

Ook ik raakte spoedig het spoor bijster. Voor zover ik begrijp wat er staat op de beginpagina's, blijft de insteek strikt atomistisch. Ofwel, een eigenschap resp. gedraging geldt onverminderd exclusief van iets op zichzelf. Waarvoor die modelleermethode dan ruimte biedt, is om de impliciete veronderstelling van absolute waarheid – die impliciet wordt gesuggereerd door louter vermelding van

een eigenschapswaarde – te nuanceren. Zo oorspronkelijk lijkt mij dat overigens niet. Nee, met Metapatroon heeft dat m.i. zelfs helemaal niets te maken. Ik kan daar immers géén spoor ontdekken van de aanname, dat gedrag altijd een samenloop betreft van enerzijds iets-als-ob-/subject, anderzijds iets-als-situatie. Tja, geeuw, middels situationele verbijzondering laten zich willekeurige nuances modelleren. Heb je ‘op je werk’ ècht niets beters meer te doen? :-) Sterkte met allerlaatste uren aldaar.

67.107

Hij heeft dus nog maar eens een opstel geschreven. Dat klinkt onheilspellend:

In lieu of a case study here is instead something even more abstract.

Overigens voorspelbaar, (want) zo kennen we hem. [Indien hij dat opstel opstuurt, n]og méér volstrekt onbegrijpelijk, dus.

67.108

Ik heb een begin met beluistering gemaakt van dat zgn TK-rondetafelgesprek dd. 13 februari 2019 over “het voorkomen van mislukte ict-projecten bij de overheid.” Tja, de inleiders met hun inleidinkjes blijven ònverminderd kortzichtig. Nota bene, ook zij zeggen informatiekundig helemaal niets, laat staan over de overheidszorg voor facilitering van maatschappelijk informatieverkeer (lees ook: informatieverkeer in publiek domein). Zònder paradigmawissel houdt gepruts echter aan. Zolang het referentiekader beperkt is, te weten impliciet kleinschalig tot steeds maar weer aparte zgn toepassingen, werkt allerlei drukte om, en ja, hoor, daar zijn de thema’s met immers hoogstens afgeleide betekenis weer, aanbesteding, cultuur, governance enzovoort averechts.

67.109

Zo begrijp ik het algemener inderdaad ook, ofwel de mogelijkheid om verschillen te administreren. Lijkt dat wellicht op Metapatroon? Door de verschilmaker als situatie te duiden, gaat dat, zeg maar, plat op. Ik zie op die manier echter géén mogelijkheid tot recursiviteit (omdat volgens die methode verschillen geacht worden strikt vàn een object te zijn; dat ligt anders, indien een verschilmaker op zijn beurt ook weer als object kan gelden, enzovoort, maar waaròm zo ingewikkeld als het met Metapatroon allang eenvoudig kàn?). Wat mijn interpretatie betreft, gok ook ik overigens maar wat. Ik doorgrond het aangegeven formalisme evenmin.

67.110

Volgens mij heeft Kent Palmer, dat dan weer wèl, tot dusver als enige redelijk dóór wat de kunstgreep van nul-identiteit zoal opent.

67.111

Maar dit klinkt helaas toch weer vertrouwder, dwz alsof hij gelooft ooit een openbaring gehad te hebben en zich daardoor uitverkoren waant om de rest te bekeren.

67.112

Bij nader inzien twijfel ik er toch – wederom – sterk aan, of Palmer dat begrijpt zoals door mij bedoelt. (Want) over subjectief situationisme gesproken, het is altijd maar wat een subject wil begrijpen. Nu heb ik ook maar een uiterst vaag vermoeden van zijn, zeg maar, referentiekader. Hij neemt nogal wat niveaus (Engels: levels) aan. Tot dusver is mijn indruk dat hij ‘naar boven’ de werkelijkheid staps- resp.

niveaugewijs verdicht laat gelden. Op het 'laagste' niveau bestaat dan blijkbaar ..., tja, wat? Laat ik het de concreetste werkelijkheid noemen. Dan betreft het 'hoogste' niveau in zijn hiërarchie dus de abstractste werkelijkheid. Wat is dat dan? Vooruit, ik gok dat op z'n allermeest abstract er helemaal niets meer concreet bestaat. Nogmaals, ik heb géén idee of ik Palmer en zijn theorie(ën) hiermee ook maar enigszins recht doe. Hoe dan ook doet mij zo'n concreetisering annex hyperabstrahering denken aan differentiaalrekening. Weet je nog? Stel, er is een functie van x . Met elke differentiëringslag neemt de zgn macht van x telkens één af. Dat gaat zo door tot er een zgn constante overblijft (omdat de macht van x tot nul teruggebracht is). In omgekeerde richting is zgn integreren aan de orde. Wellicht denkt Palmer dat er daarom vanuit feitelijks niets van alles en nog wat valt te maken. Zo ja, dan vergeet hij dat er een oneindig aantal functies is waarvan alle functies na voldoende differentiëringslagen allemaal op hetzelfde niets uitkomen. Omgekeerd is vanuit een enkel niets volgens algebraïsche integreren het aantal mogelijkheden echter ... oneindig.

Nee, in wat ik als nul-identiteit van een ob-/subject veronderstel zit, juist géén vermogen tot aanpassing, emergentie, of noem maar op. Wat mij betreft is nul-identiteit niet het allerabstractste 'ding,' maar een noodzakelijkerwijs irrationele aanname om samenhang – verder – logisch te krijgen. Er kan niets uitkomen, en er gaat evenmin iets in. Dat maakt inderdaad het ontstaan van de allereerste situationele identiteit mbt een nul-identiteit tot een raadsel. Wat daarna gebeurt, is daardoor echter verklaarbaar geraakt. Elke volgende situationele identiteit resulteert – op één of andere manier, ja, dat begrijpen we nog steeds niet – uit het dynamische mengsel van gemotiveerde concepten (wat Charles S. Peirce nog algemener aangeeft als "cognitive mass").

Dus, ja, ergens is een aanname onvermijdelijk. Als Ockams scheermes is bekend de vuistregel om het aantal aannames zo beperkt mogelijk te houden en wat ermee redelijk valt te dekken zo uitgebreid mogelijk. Einsteins variant van Ockams scheermes luidt: "Everything should be made as simple as possible, but not simpler." Je zoekt vergeefs naar een redelijke verklaring van wat het getal één onderscheidt van het feitelijke non-getal nul. Maar dankzij dat veronderstelde onderscheid kunnen we met getallen oneindig vooruit, herstel, alle richtingen op. Ingewikkelder is het niet, maar dat is pas zo ná die aanname.

Opnieuw zeer bedankt voor je geduld om me 'aan te lezen.'

[Zie ook aantekening **67.110.**]

67.113

Als je mij ertoe wil bewegen om contact met [die auteur] te zoeken, bedankt voor je suggestie, maar, nee, die moeite bespaar ik me. Dat heeft helaas geen enkele zin. Zoals ik ooit ergens las, nou ja, daar komt het op neer, is de allerlaatste persoon die voor een nieuw idee valt te interesseren, iemand die van zichzelf meent dat z/hij al een nieuw idee heeft.

67.114

Haha, ja, je hebt gelijk dat een signatuur ook maar weer een situationele eigenschap betreft. Je kunt dus volgens dezelfde signatuur, maar in een andere context, tot heel andere samenhang behoren. Voor Palmer lijkt een woord prompt een aanleiding om feitelijk vergaand onsamenhangende kennis uit te storten. Toegegeven, daarvan heeft hij héél véél.

67.115

Door zo'n ondertitel raak ik geïnteresseerd, maar lezing van **Breedbeeld wetenschap, Een kritisch-reflexief onderzoeksmodel gebaseerd op een breed rationaliteitsbegrip** (Jan van Arkel, 2004) door J.C. (Coyan) Tromp vind ik vervolgens toch teleurstellend. Hoewel zij zeker nogal wat zinnigs oppert, doet ook Tromp m.i. overmatige suggesties om zgn contrafactische veronderstellingen, o.a. de zgn ideale gesprek à la Habermas, te volgen voor zgn wetenschap. Zó kritisch is dat dus ook weer niet. De semiotische enneade mikt breder. Tromp wil(de) blijkbaar binnen gevestigde academische kring blijven, maar academisch is toch echt niet hetzelfde als rationeel, laat staan realistisch.

67.116

Ik hoop dat er geen vervelende omstandigheden zijn die je aan voortzetting van correspondentie/gesprek belemmeren.

Intussen geeft Folkert Jensma m.i. ook verder blijk van op z'n minst ongelukkige kenschets, ditmaal in zijn column **De rechtspraak lijkt zichzelf vast te draaien** (in: **NRC Handelsblad**, 16 februari 2019). De rechter is toch lijdelijk? Vooruit, je kunt zeggen dat het intermenselijk verkeer, kortweg de maatschappij, ingewikkelder wordt. Tja, dat moet rechtspraak volgen. Ofwel, een eventueel vastdraaiende samenleving doet de rechtspraak zichzelf juist niet aan (zoals Jensma in de loop van zijn tekst ook wel toelicht).

Juist zo'n maatschappelijke ontwikkeling is àlle reden om te kijken of er duurzame(r) structuur valt te duiden voor alsmaar veranderlijker verkeersverhoudingen. Let wel, daarvoor biedt recht(swetenschap) geen uitkomst, maar moeten we bij sociologie terecht. Een interdisciplinaire houding is echter helaas nogal veel gevraagd (en ook Jensma weet dus nog niet waar hij het zoeken moet). Hoe dan ook, zonder bedoeld structuurmodel raakt het alsmaar moeilijker om rechtspraak als uiterste (herstel)factor in maatschappelijk verkeer begrijpelijk te krijgen en houden met, heel praktisch, nodige en voldoende financiering van dien. Mislukte digitalisering is domweg een teken van zulk aanhoudend gebrek aan structureel inzicht in verkeersverhoudingen inclusief dynamiek.

67.117

Wat is er vergeleken met objectgerichtheid zoal anders aan Metapatroon? [Metapatroon, handboek stelselmatig informatieverkeer](#) omvat in de rubriek **stelseltaal** ter vergelijking als deelrubriek: [andere methoden/modelleertalen](#). Er zijn daar – dus – o.a. citaten opgenomen die het verschil van Metapatroon met zgn objectgerichtheid duiden. Een korte selectie:

[Een] wezenlijk verschil [...] met modelleermethoden zoals EAR en UML is de mogelijkheid van expliciete en meervoudige contextualisering in één, dus principieel open informatiemodel. Dat lukt daarmee dus niet! Dat komt doordat je op ruime schaal vroeg of laat stuit op gedrag dat onverenigbaar lijkt. Daarom vind ik Metapatroon geen methode voor objectgerichtheid, maar voor contextgerichtheid.

De huidige techniek voor objectgerichte ontwikkeling kent context niet als uitgangspunt. Dat valt er evenmin in te persen. Voor contextgerichte informatievoorziening is daarom nieuw gereedschap nodig. Het aardige is dat ook de traditionele objectgerichtheid natuurlijk keurig past in de nieuwe contextgerichtheid. Dat is het simpele geval met een enkele context. [...] Het elegante mechanisme voor meervoudig gedrag vervangt de moeizame subtypering.

Volgens inmiddels klassieke objectgerichtheid omvat een bepaald object compleet zijn gedrag. Metapatroon met modellering van gedrags- annex informatieverbijzondering volgens context èn tijd draait dat zo'n beetje òm. Dat object raakt als het ware versneden over netzoveel contexten als relevant zijn. Die indeling is aanpasbaar, wat strookt met veranderlijkheid van de open samenleving. Pèr context geldt vervolgens eenduidig gedrag, wat met klassieke, alles-of-niets objectgerichtheid niet valt te borgen. [Want n]aarmate het informatiestelsel ruimer genomen moet zijn, neemt de kans op tegenstrijdige gedragingen dóór een en hetzelfde object toe, respectievelijk zijn zulke conflicterende eigenschappen algeméén beschouwd vaak onvermijdelijk. Metapatroon kènt principieel zulke tegenstrijdigheid niet, want de contextuele gedragsverbijzondering ontmantelt die mogelijkheid op voorhand.

Waarom werken digitale voorzieningen voor informatieverkeer vaak niet naar behoren? Dan is volgens mij met het ontwerp een onherstelbare fout gemaakt. Dat begint er al mee om voor ontwerp géén voorrang te geven aan zgn conceptuele modellering. En als zulke modellering al expliciet gebeurt, zijn wat telt als constituerende begrippen doorgaans te star, want atomistisch, gedimensioneerd. Daarvan geven aanduidingen van tot dusver gangbare modelleermethoden reeds blijk, zoals objectgerichtheid en entiteit-relatiemodellering. Daarentegen moet de aandacht voor een begripsmatig model uitgaan naar gedrag (lees ook: verschijnsel). De insteek volgens gedrag leidt steeds tot de vragen naar 1. om precies wèlk gedrag het gaat, 2. aan precies wat (object) resp. wie (subject) dat gedrag valt toe te schrijven en 3. wanneer en onder welke omstandigheden (situatie) het ob-/subject in kwestie het desbetreffende gedrag vertoont. Aldus staat gedraggerichtheid toe om voor elk ob-/subject verschillende gedragingen eenduidig te ordenen, te weten situationeel (en volgens tijd).

Voor een modelleervoorbeeld, zie [Ingezetene, ontwerp van een contextueel-semantisch diagram met Metapatroon](#).

67.118

Het loont de moeite voor zover ik daardoor alweer wat minder slecht begrijp wat ikzèlf ook alweer bedoel. Ja, dat is helemaal subjectief situationisme. :-)

67.119

Ik hoop dat je het interessant vindt (èn er enige tijd aan kunt besteden :-)) om een wat stelselmatiger opzet van informatievoorziening voor financieel beheer te helpen verkennen. Zo ja, neem mijn vragen ajb niet te serieus. Ik bedoel, geef 'gewoon' per omgaande antwoord, uit je hoofd. Dat geldt ook voor het geval je een antwoord niet kent, of voor een gedeelte. Niemand kan immers àlles weten. Hoe dan ook ben ik dan alweer iets verder geholpen en schiet het een beetje op. Nogmaals, ik kies als insteek de flexibele opzet van het grootboek.

Mocht je geen interesse en/of tijd hebben, laat me dat ajb ook even weten.

[Zie ook aantekening **67.102**.]

67.120

Met een zgn informatierotonde kan samenhang gelden tussen informatie in allerlei registers. Actualiteit van zulk overzicht is uiteraard optimaal, indien de aansluitingen direct zijn. Dat raakt weliswaar minder door slechts periodiek registerafschriften via een rotonde te verbinden, maar om überhaupt ermee te – mogen – beginnen is dat prima (en levert al groot voordeel).

67.121

Dat rondetafelgesprek duurde bij elkaar bijna drie uur. Met steeds tussendoor een stukje van de opname ervan gingen enkele dagen voorbij totdat ik helemaal uitgeluisterd was. Hoewel ik af en toe resp. her en der, dus nog volstrekt ònsamenhangend, iets zinnigs opving, geven de gespreksdeelnemers per saldo een ontluisterende vertoning van stelselmatig onbenul. Niemand komt zelfs maar in de buurt van (h)erkenning, dat de opgave digitale facilitering van maatschappelijk informatieverkeer betreft. Daardoor blijven ook zij weer minstens twee zgn schalen verwijderd van waar(voor) iets moet gebeuren. Je kunt het vergelijken met stedenbouw door een binnenhuisarchitect; dat werkt domweg nooit. Verder blijft tèchnische oriëntatie verhuld onder ondoordringbaar bestuursjargon. Zo'n opbouwende flits was de opmerking om ontwerp apart aan te besteden. Hèhè, om die functiescheiding tussen ontwerper en ontwikkelaar ook voor digitalisering toe te passen is alweer een oud idee (hier in Nederland van o.a. Jaap van Rees, waarover ik samen met hem ca. 25 jaar geleden twee artikelen en een boek schreef). De vraag is uiteraard hoe dat ooit wèrkelijk valt te veranderen resp. bereiken, met aan de ene kant mensen die zichzelf volledig deskundig achten, en dus allang uitgeleerd, dwz blind zijn èn blijven voor de nieuwe verkeersopgave op maatschappelijke schaal volgens digitale modaliteit en met aan de andere kant mensen aan wie ze daarom niets relevants ter lering kunnen vertellen, integendeel. Tja, om het noodzakelijk àndere, te weten verkeersparadigma te gaan begrijpen vergt voor TK-leden niet alleen àndere gesprekspartners, maar ook wat meer moeite en tijd dan met zo'n enkel gesprek gepaard gaan.

[Zie ook aantekening 67.108.]

67.122

X en jij werken inmiddels voor hetzelfde ministerie ... Maakt dat samenwerking eenvoudiger, of juist niet? :-) Ik heb nog wel een voorstel voor een uiterst dringende proef voor wat m.i. de stelselvoorziening betreft voor digitaal gefaciliteerd informatieverkeer.

67.123

Een gepensioneerde BZK-ambtenaar werkt thans als zgn associate voor een adviesbureau. Op 'zijn' pagina op de website van dat bedrijf stelt hij onder de noemer "Wat ik doe," dat voor "ICT projecten [...]" invoering van een wettelijk erkende onafhankelijke architect tot "vernieuwende aanpak" behoort. Dat idee is echter allesbehalve nieuw. Wat ik me kan herinneren, is dat hijzèlf en collega's "invoering" nooit hebben bevorderd, integendeel. Zou hij er nu soms contact met Jaap van Rees over hebben (gehad)?

Zelf ben ik overigens geen voorstander van wettelijke regeling. In elk geval verdient opzet van een deugdelijke opleiding voorrang. (Want) die bestaat nog steeds niet voor informatiekundig ontwerper, en al helemaal niet met civiel/maatschappelijk bereik van informatieverkeer.

67.124

onderwerp: vooruitblik

Zullen we binnenkort ergens een kop koffie drinken?

[Emailbericht dd. 21 februari 2019 aan Steven Luitjens.]

67.125

Het is me een raadsel hoe dat verhaal aanleiding tot zinnig onderzoek kan geven, of het moet zijn de kritiek erop. Gary Lupyán beperkt zich in **What Do Words Do? A Theory of Language-Augmented Thought** (in: **The Psychology of Learning and Motivation**, vol. 57, samensteller B.H. Ross, Academic Press, 2012, pp. 255-297) tot onderling verband tussen taal en begrip (lees hier ook: cognitie), maar vergeet gedrag. Voor gedrag als – steeds veranderend – doel geldt cognitie ‘slechts’ als middel, met taal/teken daar telkens tussen. Cognitie is zowel proactief mbt wat voor het volgende teken doorgaat als reactief mbt tot wat mede nav daarvan volgt. Volgens een algemenere opvatting van taal inclusief de bemiddelingspositie die C.S. Peirce er ooit principieel voor veronderstelde, is “language-augmented thought” dus een pleonasme. Want een interpretant – zoals Peirce het cognitieve element in zgn semiosis noemt – ontstaat niet zònder tekenbemiddeling. Hoewel Peirce bekend staat als grondlegger van – filosofisch – pragmatisme, heeft hij zijn driedelige schema van semiosis m.i. onvoldoende consequent/radicaal, vooruit, gepragmatiseerd. Dat vind ik met het negenledige schema, de semiotische enneade, alweer veel duidelijker uitgedrukt. Dankzij cognitief vermogen gedraagt een subject (lees ook: organisme) zich steeds situationeel verbijzonderd. Daarvoor veronderstel ik zowel pro- als reactief motivationeel verbijzonderd begrip (met ‘ertussen’ een contextueel verbijzonderde signatuur). Lupyán laat een woord als het complete teken gelden. Op z’n enneadisch is dat véél te beperkt. Er is pas een teken aan de orde met context er bij. Dat verklaart vergaand, dat hetzelfde woord-als-signatuur tot zulke verschillende gedragingen kan leiden. Simpel, verschillende contexten. En het gaat natuurlijk al mis met zijn referentiekader door in hun proactieve hoedanigheid voor tekenopvatting de verschillende motivationele begrippen te veronachtzamen (niet alleen van verschillende subjecten, maar óók van hetzelfde subject op verschillende tijdstippen). Volgens Lupyáns objectivering volgt ook hij braaf wat academisch waardering oogst als empirisch onderzoek, maar wijzer worden we uiteraard niet volgens averechtse axiomata, integendeel.

Ik zou juist gebruik maken van de ervaring dat muziek – wat dat ook is – veel minder dan met gesproken/geschreven standaardtaal – wat dat ook is – aanleiding geeft tot de illusie dat een apart teken een apart begrip resp. object vertegenwoordigt. Ofwel, als elke teken een verzoek tot inschikkelijkheid is, geldt dat zeker voor – zoiets als – een muzikaal teken. Maar wie zijn de deelnemers aan de tekenuitwisseling? Dat varieert van een subject dat zo’n teken tot zichzelf richt tot een subject dat het – ook – tot een ander subject richt. Waarom doet z/hij dat? Waarom vat z/hijzelf c.q. dat andere subject het als zodanig op? Klopt, dat varieert ... Kijk, dàt valt aan gedrag waar te nemen (en zelfs niet anders). Ga je dan de mate van inschikkelijkheid na? Maar, indien je slechts ‘toegang’ tot vertoond gedrag hebt, hoe waardeer je het ‘eigen’ motivationele begrip van het ermee geadresseerde subject? Voordat je het weet, ben je bezig om zgn wetenschappelijke objectiviteit door een ander onderzoeksparadigma te vervangen. Dat is voor zo’n van subjectiviteit doordrongen onderwerp weliswaar terecht, hoognodig, enzovoort, maar daarvoor zijn de motivationale begrippen van heersende academici helaas niet rijp. Of? Laat je ajb weten, als je mij niet ... begrijpt?!

67.126

Begrijp ik dan inmiddels alweer wat minder slecht, dat jullie een vergelijkend onderzoek ondernemen? Wil je allereerst vaststellen of het ene 'systeem, in dit geval solfège, tot betere resultaten leidt dan het andere, zeg maar iets nummerigs? En zo ja, hoe valt dat te verklaren?

Indien je als uitgangspunt wil nemen dat 'woorden iets doen,' en dat er daarom met klanken ook iets cognitiefs gebeurt, meen ik bij Plato al kritiek te herkennen – zie verder mijn [aantekening 61.57](#) – op de m.i. simplistische opvatting van Gary Lupyán. Met een bruikbaarere theorie komt Plato overigens nog niet; 'zijn' Socrates is vooral goed in ontmaskering van absolute zekerheden. Voor zover ik ben nagegaan, levert Charles S. Peirce met een stelsel, aldus onderling onlosmakelijke, axiomatische elementen pas een draagkrachtig structuurbeginsel (maar herkent dat zelf m.i. nog onvoldoende; anders had ik de zgn enneade als uitbreiding van zijn triade-plus-grond niet hoeven te bedenken). De crux is hoe dan ook dat het met een teken niet (!) òphoudt bij waartoe het te denken geeft, maar dat zoiets als het cognitieve moment zoiets als het plan verschaft voor het gedragmoment, enzovoort. Gregory Bateson heeft wat later de verweven dynamiek met een aforisme uitgedrukt: "Information is a difference that makes a difference." Voor zgn empirisch onderzoek heb je aan gedrag pas wat concreets (terwijl óók waarneming onvermijdelijk onder invloed staat van waartoe de waarnemer gemotiveerd is, enzovoort).

67.127

Onlangs[, zie hierboven [aantekening 67.105](#),] gooide ik een balletje op om met de aanduiding **by design** toch maar eens mee te doen met terminologische mode-ontwikkeling. Vooruit, zoals ik tijdens c.q. dankzij ons laatste telefoongesprek bedacht, waarom dan ook niet met **governance**? Sterker nog, bij elkaar levert dat **governance by design** op! En het is voordelig dat die samenstelling allang niet meer origineel is (zoals gauw blijkt uit een zoekactie op het ww web), want mode moet slechts nieuw lijken, maar het vooral niet zijn (lees ook: slechts oppervlakkig zijn).

Het Engelse werkwoord 'to govern' is via het Latijn ((gubernare) afgeleid van het oud-Grieks (κυβερνάω) met – in het Nederlands – de betekenis (be)sturen. Dat is dus inderdaad niets nieuws. Als voorwaarde voor adequaat bestuur geldt nu eenmaal passende orde, dàt is dus **by design** aan de **governance**, van bevoegdheden. En praktisch vergt dat in- en overzicht van 1. wie 2. in welke situatie(s) 3. in welke hoedanigheid bepaald gedrag mag resp. moet vertonen (of juist niet, maar ook dàt is gedrag). Nota bene, als onlosmakelijk aspect van maatschappelijke ontwikkeling is die orde natuurlijk eveneens veranderlijk. Kortom, ook voor **governance by design** op de reële schaal van maatschappelijk (informatie)verkeer is een stelselmatig opgezet hoedanighedenplatform – waarvan [Informatieverkeer op stelselschaal](#) een dekkend conceptueel model toont – onontbeerlijk.

Het is logisch dat met **government by design** het stelselmatige model van bestuursvoorwaardelijke bevoegdheden volledig identiek is aan het stelselmatig autorisatiemodel mbt informatieverkeer. Autoriseren is immers – gewoon een ànder woord voor – het verlenen van bevoegdheid.

67.128

Wellicht ten overvloede bestook ik je met nog maar eens een aantekening. Er zijn – ook – informatiekundig grofweg twee ontwerporiëntaties.

Volgens de ene manier geldt er een nogal specifieke opgave, ofwel een beperkt kader (en dat meestal vergaand impliciet blijft). Dat kader vormt aldus – zoiets als – de context; daarbinnen lijken – betekenissen van – begrippen onproblematisch (want eenduidig).

Op de andere manier biedt een specifieke opgave hoogstens een aanleiding. Opzettelijk wordt het kader verruimd tot wat dan stelsel heet. In een zgn stelsel heerst echter – veranderlijke – variëteit van begripsbetekenissen. Elke betekenis blijkt op die schaal betrekkelijk. Dat noodzaakt tot telkens explicitering van desbetreffende context, wat methodisch lukt met [Metapatroon](#).

Voor een opdrachtgever is het meest opvallend aan een stelselmatig ontwerp, dat hijzelf (lees overal ook: zijzelf, enzovoort) daarin niet ... opvalt resp. niet het kader is. Op stelselschaal is hij immers ook maar één van vele verkeersdeelnemers die elkaar steeds in passend nadere hoedanigheden treffen in allerlei verkeerssituaties.

Daarom is het ook en vooral (!) voor de opdrachtgever pas dankzij stelselmatig ontwerp mogelijk om de reële variëteit van zijn 'eigen' betrekkingen adequaat te faciliteren. Dit roept inderdaad de vraag op, waarom nota bene overheidsopdrachtgevers zich zo hardnekkig blijven verzetten tegen stelselmatige opschaling voor infrastructuur voor informatieverkeer. Maar ook – juist? – een bedrijf dat zijn verkeersmatige betrekkelijkheid durft te erkennen, kan vervolgens – tevens – doorschuiven tot intermediair met uitbreiding van zakelijk bereik e.d. van dien.

Van een stelselmatig ontwerp is eenvoudig een specifiek(er) ontwerp af te leiden; daarvoor moeten beperkingen (Engels: constraints) worden toegevoegd. Andersom valt van een specifiek ontwerp echter nooit een stelselmatig ontwerp te maken; daarvoor ontbreekt nog het structuurbeginsel van contextuele verbijzondering. Een specifiek ontwerp kan overigens wel in een stelselmatig ontwerp worden opgenomen, te weten aanvankelijk door het daarin expliciet in een context te plaatsen overeenkomstig het beperkte/beperkende kader (waarna later integratie op stelselschaal kan volgen).

Herhaalde mislukkingen van zgn grootschalige ict-projecten zijn doorgaans nog niet eens zozeer te wijten aan specifiek gekozen ontwerporiëntatie ervoor. Vaak ontbreekt zelfs besef van – de noodzaak van – ontwerp. Wat ten onrechte met architectuur wordt aangeduid, is dan feitelijk een voorwendsel om ontwerp(en) prompt aan ontwikkelaars over te laten. Voor grootschaliger voorzieningen gaat het daarbij toch echt om verschillende vakdisciplines.

67.129

Een conceptueel model op stelselschaal kan om verschillende redenen moeilijk te begrijpen zijn voor wie nog onbekend is met die schaal van modellering. Een voorname reden betreft herhaalbare zowel voorwaardelijkheids- als constitueringsstructuur. Heh?! Nee, dat is inderdaad nooit zomaar duidelijk. Wat hier volgt is alvast een beknopte poging om in elk geval te verduidelijken dat overgeleverde modelleermethoden vrijwel onmiddellijk zelfs principieel tekort schieten.

Voor een – zeer – kleinschalig bemeten model blijven voorwaarden, uit gebrek aan informatiekundige ontwerpdiscipline overigens vaker onopzettelijk dan opzettelijk, er als het ware buiten (en aldus doorgaans impliciet, waardoor deugdelijke analyse van

modelmatige tekortkomingen onbereikbaar blijft, laat staan dat de noodzaak van gebruik van een stelselmatig passende modelleermethode zoals [Metapatroon](#) erkend raakt). Hoe dan ook, uiterst kleinschalig gehouden verkrijgen begrippen binnen zo'n model 'algemene' betekenis. Maar zodra de schaal zelfs maar enigszins wordt verruimd, valt aan erkenning van afhankelijkheid annex betrekkelijkheid resp. voorwaardelijkheid van elke betekenis niet te ontsnappen. Als stelselmatige modelleermethode geldt voor Metapatroon (Engels: Metapattern) daarom de aanname dat elk gedrag twee 'voorwaarden' vergt. Daarop bestaat géén uitzondering. Apart aanwijsbaar gedrag betreft steeds samenloop van een object (of: subject) en een situatie. Tja, wat helaas onvermijdelijk verder verwarrend klinkt voor wie nog stelselmatige oriëntatie mist, daarmee corresponderend bestaat de modelmatige gedragsbeschrijving volgens Metapatroon uit samenloop van een signatuur en een context tot een intext.

Vergeleken met zgn atomistische methoden zoals entiteit-relatiemodellering en, zelfs nog sterker, objectgerichtheid is de aanname van situationele voorwaardelijkheid van gedrag, dus ook van eigenschappen, al behoorlijk wennen, want nota bene paradigmatisch anders. Daar komt aanvullend de aanname bij, dat zulke samenloop onbeperkt kan worden verbijzonderd voor detaillering van modelmatige gedragsbeschrijving. Daartoe kan elk situationeel (deel)object c.q. situationeel (deel)subject op zijn beurt dienen als element voor samenloop. Wie gewend is aan kleinschalige modellering, zal zeker aanvankelijk dat samenloopbeginsel overigens in omgekeerde richting – moeten – volgen. Uitgaande van een vertrouwd begrip luidt dan de telkens vraag waarvàn dat opgevat als situationeel (deel)ob-/subject de samenloop is. Ofwel, welke beide andere begrippen gelden ervoor als enerzijds ob-/subject, anderzijds situatie? Op z'n Metapatroons heet dat opwaartse decompositie (met per model de horizon als veronderstelde bovengrens). Een modelleervoorbeeld toont – het eerste deel van – [Ingezetene, ontwerp van een contextueel-semantic diagram met Metapatroon](#).

Het kan echter nog vreemder, vooruit, vooralsnog moeilijker, voor wie tot dusver een modelleermethode gebruikt heeft die feitelijk slechts geschikt is voor – zeer – kleinschalige modellering (en dus al helemaal voor wie zelfs geen benul heeft van conceptuele modellering). Veronderstel een deelstructuur van samenlopen resulterend in situationeel (deel)object van type n. Er is sprake van recursieve ordening, indien n op zijn beurt geldt als voorwaarde voor bedoelde deelstructuur. In beginsel laat zich zulke herhaling eindeloos voortzetten. Want volgens diezelfde deelstructuur resulteert óók weer een situationeel (deel)object van type n, enzovoort. Nota bene, zó vreemd is dat overigens helemaal niet. Iedereen die ervaring heeft met een wat grotere (arbeids)organisatie weet 'gewoon' dat je medewerker bent en blijft wanneer je van functie wisselt. En je kunt pas lid zijn van de personeelsvereniging en/of deelnemen aan het collectieve pensioenplan e.d. op voorwaarde van medewerkschap. En vaker dan doorgaans beseft, is toewijzing van de ene functie afhankelijk van het reeds vervullen van een andere functie, enzovoort. Dat gebeurt zelfs als regel indien iemand de ene organisatie vertegenwoordigt in een andere organisatie. De bestuurder van een sportvereniging kan eventueel worden benoemd als bestuurslid van de nationale sportbond, en wellicht zo dóór tot bestuurslid van de internationale bond. Wie er op reële stelselschaal op gaat letten, herkent prompt alom dergelijke deelstructuurherhalingen. Klopt, voor een model dat louter, bijvoorbeeld,

pensioenaanspraken beschouwt, lijkt dergelijke voorwaardelijkheid geen belang te hebben (en kan daarom achterwege blijven). Dat houdt feitelijke samenhang echter onzichtbaar. En hoe ruimer de noodzakelijke (!) schaal van modellering, des te onontkoombaar zijn modelleerconstructies volgens recursieve voorwaardelijkheid (omdat het ene resultaat de volgende voorwaarde met dezelfde deelstructuur constitueert). Zie [Informatieverkeer op stelselschaal](#) voor een voorbeeld van een model waarin zulke recursiviteit mbt diverse deelstructuren benut is. Ook met bovenstaande tekst is dat model voor een stelselmatige leek nog stellig steeds onbegrijpelijk. Wellicht helpt de toelichting in [Reële variëteit van deelnemers volgens hoedanigheden in informatieverkeer](#) iets verder, maar er is nu eenmaal geen ontkomen aan dat informatiekundig modelleren en ontwerpen op stelselschaal een andere, nieuwe discipline is. Wie méér wil weten, kan het me gewoon vragen.

67.130

Ik schrik je hopelijk niet af met klakkeloos afschrift van een tweetal aantekeningen dat ik onlangs schreef. Ik stem grondig in met de opvatting dat niets zo praktisch is als een goede theorie. Om een noodzakelijkerwijs nieuwe theorie gevestigd te krijgen, is echter moeilijk, maar een alternatief bestaat m.i. niet (omdat de inmiddels achterhaalde theorie nu eenmaal praktisch tekort schiet). Wat je er hopelijk aan overhoudt, is een indruk dat het inderdaad loont om een zgn stelselmatige insteek te kiezen, om te beginnen om eens te verkennen waarop je daarmee wellicht anders dan tot dusver gedacht kunt uitkomen.

67.131

Herstel, uiteraard met excuus, :-) niet zozeer anders, maar bevestigend waarop je wil uitkomen.

67.132

Ik heb niet de illusie dat ook weer onderstaande tekst voor juristen begrijpelijk is, laat staan dat ik verwacht dat ze daardoor inzien dat o.a. voor digitalisering met stelselmatige opzet een andere koers ingezet moet worden. Voorlopig probeer ik allereerst zelf beter te beseffen, hoe diepgeworteld overgeleverde veronderstellingen zijn. Nee, helaas is het dus niet verwonderlijk, dat de noodzakelijke overgang op andere veronderstellingen daar zo moeilijk valt. Omdat jij ook geen jurist bent, ken jij die begripsdrempel voor stelselmatigheid niet.

In **Het lex certa-beginsel** (2011, proefschrift) onderzoekt J.S. Nan de eis

dat regels duidelijk en precies dienen te worden geformuleerd [p. 15]

als één van de voorwaarden voor de uitkomst, waarbij hij zich overigens tot strafrecht beperkt, dat

[d]oor het stellen van regels [...] de rechtszekerheid van burgers [wordt] gediend.[p. 15]

Of Nan zich ervan bewust is, kan ik niet nagaan, maar hij lijkt regelgeving nogal inductief op te vatten:

Een regel wordt opgesteld met een doel in het achterhoofd van de regelgever, voor de duidelijke gevallen welke zeker onder de regel vallen en daarmee de reikwijdte bepalen.[p. 28]

Op die manier komt een regelbeschrijving neer op veralgemenisering van – concrete – gevalbeschrijvingen. Daarvoor moeten dus zulke gevallen “duidelijk en precies [...]”

worden geformuleerd." Maar volgens welk criterium komen bepaalde gevallen in aanmerking, en juist andere gevallen niet? Dat leidt niet zozeer tot het doel, maar omgekeerd er vanuit. Er valt nu eenmaal niet te ontkomen aan circulariteit van doel en middel.

Met een bepaald doel geldt een beperking. Daarvoor is de associatie met "reikwijdte" treffend. Zeker in een veranderende wereld is het regelbereik moeilijk, zo niet onmogelijk, vast te leggen. Daarom

[wordt] de betekenis van een wettekst mede [...] bepaald door de wijze waarop die tekst in een juridische en sociale context wordt gebruikt.[p. 36]

Volgens mij is het dan qua formulering optimaal "precies en duidelijk" om eerst en vooral de "sociale context" in kwestie als "reikwijdte" expliciet in de regel te vermelden. In de betekenis die Nan er m.i. aan geeft, gebruik ik overigens de term situatie ipv context. Als verband ertussen beschouw ik context als beschrijving van situatie; zie ook de theorie onder de noemer van enneadische semiotiek. Hoewel Nan geen blijk geeft van besef van zulke gevorderde semiotiek, stelt hij terecht dat

het legaliteits- en lex certa-beginsel [...] niet een bepaalde[,...] verouderde en onhoudbare opvatting over taal en betekenis voor[schrijven].[p. 36]

Omdat

wettelijke termen hun betekenis ontleen aan de context waarin zij functioneren[,...], p. 36 moet in de specifieke context [...] de betekenis met voldoende helderheid en exactheid te bepalen vallen.[pp. 36-37]

Wat Nan aldus onderzoekt, betreft de spanning tussen contextuele verbijzondering zoals vooraf expliciet opgenomen in een regel en ruimte voor contextuele verbijzondering achteraf (en in het 'geval' van rechtspraak ter beoordeling door een rechter). Wat pleit vóór contextueel verbijzonderde regels is

de voorzienbaarheid van de regels.[p. 37]

Zo maakt een regel duidelijk wat deelnemers aan maatschappelijk verkeer wat hun onderlinge gedragingen betreft van elkaar mogen en kunnen verwachten. Maar zoals het woord al zegt, voor – vooralsnog – onvoorziene verkeerssituaties bestaat geen regel, althans niet expliciet genoeg ter bepaling van onderlinge gedragsverhouding (en eventueel later voor een rechterlijk oordeel over het situationele verkeersverloop). Uitputtende precisie is zowel ivm reële variëteit onhaalbaar als ter bevordering van maatschappelijke dynamiek ongewenst. Het praktische evenwicht, van moment tot moment veranderlijk, laat zich als goedverbijzonderd kennen. Hoe dan ook,

als de wetgever het lex certa-beginsel – al of niet opzettelijk – onvoldoende weet te realiseren, ontstaan interpretatiemoeilijkheden, die de rechter dan wel moet oplossen.[p. 46]

Wat ik echter evenmin in Nans proefschrift kan ontdekken, en hier beken ik mijn selectieve bestudering ervan, is een ... beginsel voor operationalisering van het lex certa-beginsel. (Ook) hij redeneert naar mijn indruk overwegend vanuit rechtspraak. Wat voor burgers daarentegen vooral telt, zijn regels als verkeersregels. Voor hen zijn verkeersregels eenvoudiger te leren en daadwerkelijk toe te passen annex te volgen, indien er een voor hen begrijpelijk 'systeem' in zit. Wat mij betreft kan dat zelfs onmogelijk anders zijn dan hoe, als resultaat van evolutionaire ontwikkeling, een subject zijn gedrag differentieert. Hij (lees natuurlijk ook: zij) richt gedrag naar

– wat hij onderscheidt als – een situatie, met daarin eventueel andere resp. nadere subjecten (en objecten) waartoe hij zich dan gedraagt volgens desbetreffende situationele verhouding(en). Van moment tot moment is een subject zich niet bewust van zijn situationele gedragsverbijzonderingen; het intuïtieve, spontane karakter is immers wat het evolutionaire voordeel ervan uitmaakt. Maar zodra ‘we’ kunstmatig regels voor optimaal maatschappelijk verkeer zo stelselmatig mogelijk willen krijgen, en dat geldt algemener voor zgn infrastructuur (waarvan regels een belangrijk immaterieel onderdeel zijn), ligt het voor de hand om dáárvor als expliciete grondregel te volgen wat iedereen als verkeersdeelnemer impliciet ‘doet,’ en met infrastructuur ook in staat gesteld moet zijn om te blijven ‘doen,’ dwz zoveel mogelijk ‘vanzelfsprekend’ situationeel-verbijzonderd handelen. Voor een stelsel van regels voor maatschappelijk verkeer volgt m.i. daaruit, vooruit, als metaregel, dat allereerst, en zoveel mogelijk samenhangend, relevante verkeerssituaties moeten zijn aangegeven. Vervolgens zijn per situatie relevante hoedanigheden onderscheiden en onderlinge verhoudingen onderscheiden van/voor aan verkeersverloop ervan deelnemende subjecten. Tenslotte is de gedragsverwachting en/of wat telt als schending ervan voor elke situationele subjecthoedanigheid “precies en duidelijk” genoeg uitgedrukt om navolging c.q. afwijking ervan redelijkerwijs te hebben genormeerd. Zeker niet toevallig kom ik daarvoor dus wederom uit op [Informatieverkeer op stelselschaal](#) als structuurmodel.

Maatgevend voor stelselmatigheid van (verkeers)regels is het onderlinge verkeer van burgers. Volgens een historische beschouwing is die insteek gemakkelijk te overzien. Voor een onderdaan was het belang van gecodificeerd recht er oorspronkelijk vooral in gelegen enige bescherming tegen zijn heerser te verkrijgen. En zeker wie zich absolute heerser waant, wil juist niets weten van zgn subjectief situationisme met radicale betrekkelijkheid volgens zgn interdependentie van dien. Voor een democratische samenleving met o.a. dito rechtstelsel is de overheid veeleer een onderheid, ofwel eveneens onderdeel van infrastructuur voor maatschappelijk verkeer. De traditionele verhouding – tegenstelling? – volgens overheid en onderdaan is daarom achterhaald voor rechtssystematiek. Nan wijst overigens wel degelijk op

onderscheid [...] tussen een instrumentele en een beschermende opvatting van gecodificeerd strafrecht en het legaliteitsbeginsel. In de instrumentele visie is het strafrecht een instrument om de maatschappij te sturen, te ordenen. Het moet burgers bekend maken met ongewenst gedrag en er voor zorgen dat dit gedrag daadwerkelijk achterwege blijft of kan worden gestraft. Daar staat de beschermende visie tegenover. In die visie moet de burger juist beschermd worden tegen de machtige staat en zijn instrumenten.[pp. 16-17]

Met ook overheid resp. staat in allerlei hoedanigheden als deelnemer aan maatschappelijk verkeer volstaat inmiddels een consequent verkeersparadigma. Voor strafrecht treedt de overheid op als aanklager. Zo kan ik me voorstellen dat daar zelfs de minste kans bestaat op (h)erkenning van het noodzakelijke verkeersparadigma. Omgekeerd leent zich óók, of zelfs juist, het strafrecht echter uitstekend voor (verduidelijkings)systematiek volgens (verkeers)situationele hoedanigheidsverhoudingen.

Enigszins in de richting van een verkeersparadigma, maar nog beperkt aangezet vanuit zgn rechtsverkeer (ipv ernaartoe), komt Nan met vermelding van

[d]e samenhang tussen rechtsterrein, aantal en maatschappelijke positie van de normadressaat[. p. 134]

Met adressaat gaat het daarbij om

de groep personen tot wie de norm gericht is[. p. 133]

Waarin Nan zich volgens mij vergist, en ten onrechte opgevat als uitzondering verhindert dat wederom een stelselmatige opzet, is dat

[a]ls een norm zich [...] richt op een kleine groep, [er] veelal sprake [zal] zijn van een specifieke hoedanigheid.[p. 134]

Er is altijd een verkeerssituatie (Nan: rechtsterrein) aan de orde, met deelnemers eraan altijd in respectievelijke hoedanigheden. Klopt, naarmate een situatie specifiek is, zullen bijbehorende hoedanigheden voor deelnemers dat óók zijn. Maar, bijvoorbeeld, een burger is eveneens een hoedanigheid. Sterker nog, volgens de Universele verklaring van de Rechten van de Mens geldt de wereld als situatie met elk mens als (wereld)burger. Voor iemand met de nationaliteit van een lidstaat van de Europese Unie is dat statenverband een situatie met voor hem rechten en plichten als Europees burger. En dan is iemand burger met een nationale staat als situatie, en – eventueel – zo door tot provincie-, waterschaps-, gemeente- en/of wijkburger.

Wat Nan opvoert als “wetssystematische onduidelijkheid” [p. 156 e.v.] laat zich pas achteraf vaststellen. Dat kan/zal een rechter dan oplossen met ad hoc nadere situationele verbijzondering, en de wetgever eventueel met herschikking van codificatie. Overigens is zulke systematiek nu nèt waarvoor ook bij Nan “duidelijk en precies” een ... metaregel ontbreekt, een beginsel voor systematiek annex stelselmatigheid dat ik – hier opnieuw – wèl voorstel.

Voor wat Nan betreft als

onduidelijkheid over het toepassingsbereik van [...] termen [p. 161]

bestaat nu eenmaal géén zekere remedie. Naarmate méér context wordt uitgedrukt, verkrijgt de ene term in combinatie met die context duidelijker betekenis. Hoeveel context aanvullend nodig is voor zgn nodige en voldoende duidelijkheid, hangt echter af van het subject dat op zijn beurt het teken in kwestie, dwz term (lees volgens eneadische semiotiek algemener: signatuur) plus context, ervaart. Daarbij telt niet alleen de, zeg maar, opgedane kennis van dat subject mee, maar tevens de momentane situatie waarin hij zich bevindt en met welk gedrag hij daarin eventueel verandering wil brengen. Enfin, de kans op nog de minste onduidelijkheid is het grootst door allereerst het “toepassingsbereik” zo “duidelijk en precies” mogelijk op te geven. Daarvoor moet ook weer een norm verondersteld zijn, bijvoorbeeld een bepaald opleidingsniveau dat redelijkerwijs valt te associëren met het vermogen om een geschreven/gesproken tekst op gevolgen voor sociaal gedrag (lees ook: deelname aan maatschappelijk verkeer) te duiden. Het lex certa-beginsel helpt nog niets door er meteen naar gedragsbeschrijvingen mee te springen. Over “wetgevingstechniek” gesproken, stelselmatig moet steeds als context aanduiding van een verkeerssituatie opgegeven zijn, en daarin van een hoedanigheid waarvoor precies dát specifieke gedrag duidelijk geldt. ‘We’ zijn uiteraard ineens zelfs veel verder, indien onderwijs in die opzet verondersteld mag zijn voor het bereiken van het genormeerde opleidingsniveau. Voordat iemand zijn gedrag doorzet, geeft hij zich wellicht alweer sterker rekenschap van zowel verkeerssituatie in kwestie als zijn

geldige hoedanigheid erin inclusief nota bene zijn verhouding tot àndere deelnemers in desbetreffende hoedanigheden. Wie gevallen slechts afzonderlijk ervaart, dus zònder structuurbeginsel, kan gauw de indruk krijgen

dat de samenleving thans veel minder overzichtelijk is dan vroeger.[p. 233]

Daarmee verklaart Nan

de opkomst van de vage norm[. p. 233]

Het beginsel is echter ònveranderd (en kan dat ook onmogelijk zijn volgens evolutionair perspectief). Dankzij dat beginsel (lees ook, nogmaals: metaregel) is het geen probleem om overzicht te bewaren over inderdaad alsmaar grotere variëteit van – en bijgevolg aantal – normen. Aldus kan een zgn goedverbijzonderde normbeschrijving optimaal zowel scherp als vaag worden gehouden. Dat vergt echter ontwerp-kunst en -kunde voor stelselschaal van maatschappelijk verkeer. Een regel staat niet op zichzelf, maar geldt interdependent met overige regels. Tot dusver zoek ik bij juristen vergeefs naar zulke radicale stelselmatigheid, noodzakelijk voor – maatschappelijke – opgaven die naar hun aard stelselmatig zijn. Waarvan ik dan weer nauwelijks verstand van heb, toegegeven, is wat ik gevals- of microrecht noem. Maar wat ik dan wèl weer heel goed begrijp, is dat extrapolatie vanuit microrecht nooit kan leiden tot rechtssystematiek (omdat dáárvor met een ènkel geval – naar zijn aard – nu eenmaal nog het beginsel ontbreekt). De benodigde paradigmawissel van geval tot stelsel blijft ook bij Nan helaas nog achterwege.

67.133

Dat draait dan toch weer op een teleurstelling uit. Uiteraard moeten regels duidelijk gesteld zijn. Gemeend of niet, desgevraagd spreekt iedereen zich ervóór uit. De allergrootste verduidelijking valt te behalen met systematisering (en op die manier zijn ‘we’ eigenlijk altijd ook meteen klaar). Maar wie daarvoor naar criteria binnen het veronderstelde systeem zoekt, in dit geval het zgn rechtssysteem, begrijpt het domweg nog steeds niet. Noem ze ook maar axiomata moeten erbuiten gevestigd zijn, opdat vervolgens ermee ... gsystematiseerd kan worden. Anders is de aanduiding rechtssysteem verkeerd. Daarvoor hoef ik er verder niets van te begrijpen.

67.134

Wie van harte lacht om wat een ànder humoristisch bedoelt, neemt die ànder serieus (en als medemens in één moeite door zichzelf). Want door ‘serieus’ te lachen gedraagt iemand zich inschikkelijk voor de grap als verzoek tot onderling evenwichtige verhouding, dwz nevenschikking, samenleving. Wie zich echter zèlf absoluut bovengeschied waant, lacht dus nooit mèt een ander (maar slechts òm een ander als verzoek aan die ander om zich ondergeschikt te betonen). Met spot lachen mensen weliswaar òm een derde, maar zoeken daarmee elkaars bevestiging van hun wanhoop dat die ander ze niet serieus neemt.

Hoedt u dus voor iemand die nooit ècht lacht. Blijf zo – ver – mogelijk uit de buurt van iemand zònder zèlfspot.

67.135

Gedateerd op 27 februari 2019 ontving ik een vervolgbrief van de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport met de mededeling, dat

[t]ijdens een zogenaamde procedurevergadering [... d]e commissie heeft besloten dat de leden uw brief desgewenst kunnen betrekken bij het VAO Gegevensuitwisseling in de zorg / gegevensbescherming dat op 20 februari 2019 heeft plaatsgevonden.

Daarnaast is het verslag van het debat te zijner tijd te raadplegen via de website van de Tweede Kamer.

De afkorting VAO staat voor Verslag van een Algemeen Overleg, dwz van een plenair TK-debat. Ik heb dat debat 'teruggekeken,' maar helaas geen spoor van mijn brief ontdekt. Ofwel, zoals dat in motietaal heet, "... en gaat over tot de orde van de dag." Ik verwacht evenmin dat er tzt in het blijkbaar formele verslag wellicht nog iets over komt.

[Zie ook **aantekening 67.99.**]

67.136

Het is me nog altijd niet gelukt om aanvaard te krijgen dat voor de schaal waarop het gepast is van informatieverkeer te spreken, een andere informatiekundige discipline vergt. Ik heb die discipline eerder civiele informatiekunde of informatieverkeerskunde genoemd, en er ook al veel over geschreven. Ter positionering heb ik o.a. de vergelijking getrokken met de, zeg maar, fysieke gebouwde omgeving. Zoals dáárvoor zgn architectuur het ontwerp(en) een apart gebouw betreft 'in' een verder onveranderd te laten omgeving, mikt informatiesysteemkunde van oudsher op een apart digitaal ... informatiesysteem (lees ook: toepassing). Naar de aard van informatie, dwz middel voor afstemming van gedragingen, is een aparte toepassing echter gauw strijdig. Zodra duidelijk is dat ook en vooral omgeving een integraal onderdeel van gebouwo ontwerp is, geldt voor de fysieke gebouwde omgeving daarom tevens stedenbouwkunde als discipline. Netzo verweven telt voor – vrijwel – elke toepassing óók het verkeersstelsel waarvan het onlosmakelijk onderdeel uitmaakt. Op dat stelselontwerp richt zich dus civiele informatiekunde of informatieverkeerskunde.

Eén van de opstellen waarin ik civiele informatiekunde "vergelijk [...] met een gevestigde discipline zoals de stedenbouwkunde" is [Civiele informatiekunde vergelijkenderwijs](#) (in: **PrimaVera**, working paper 2007-10, Universiteit van Amsterdam, 2007). Daarvoor heb ik o.a. geput uit een opstel door Jan Heeling. Onlangs heb ik een bundel van Heelings opstellen gelezen: **Over stedenbouw, Een zoektocht naar de grondslagen van de stedenbouwkundige ontwerpdiscipline** (Delft University Press, 2001).¹ Ook daaruit valt ter oriëntatie niet alleen wederom veel over te nemen voor civiele informatiekunde. Genoemde bundel geeft voorts te denken over wat er vergeleken met stedenbouwkunde noodzakelijk anders aan is. Voor onderhavige aantekening heb ik uit **Over stedenbouw** enige tekstpassages geselecteerd om van opmerkingen te voorzien.

Ik begin met mijn eigen kanttekening dat ruimte in de context van stad vooral verkeersruimte betekent. Om ergens lichamelijk te verblijven voor onderling, maatschappelijk, verkeer moeten passende verblijfsruimten voor mensen en hun verblijfsverkeer ingericht zijn. Gelet op variëteit van maatschappelijk verkeer moeten

¹ In **Over stedenbouw** is o.a. het opstel van Heeling opgenomen waarover ik eerder schreef. Hier heb ik dat ene opstel daarom overgeslagen.

mensen om ergens te kunnen verblijven, van de ene naar de volgende verblijfsruimte, netzo lichamelijk ernaartoe respectievelijk ervandaan kunnen bewegen: verplaatsingsverkeer.

Wanneer mensen digitale technologieën gebruiken voor hun communicatie, dichten zij lichamelijk hun onderlinge afstand juist niet. Zij treffen elkaar niet in een gemeenschappelijke verblijfsruimte. Sterker nog, met mobiele communicatiemiddelen zijn hun respectievelijke lichamelijk bemeten verblijfsruimten zelfs willekeurig voor hun maatschappelijk verkeer. En dáárvóór hoeven zij dus ook geen verplaatsingsverkeer te ondernemen.

Zo beschouwd is stedenbouwkunde voor op maatschappelijke schaal lichamelijk georiënteerde verblijfs- en verplaatsingsruimte complementair aan civiele informatiekunde. Dit biedt de mogelijkheid van wisselwerking, en noodzaakt tot overkoepelend ... ontwerp. Daarvoor komen dan weer op ruimte, maar alweer algemener opgevat. Hoewel Heeling nog nergens met zoiets als digitalisering van informatieverkeer rekent en ruimte dus beperkt ziet tot lichamelijk verblijfs- en verplaatsingsverkeer, gaat zijn stelling m.i. tevens overkoepelend op:

Het doel van het ordenen met ruimte is het vinden van een patroon, een samenhang, een structuur [...] op elk schaalniveau[. ...] Het bovenschikken van een [...] ruimte tot een samenhangende structuur [is] nodig, omdat dit oriëntatie en herkenning oplevert. Het geheel wordt overzichtelijk.[p. 16]

Dat is inderdaad waarom de stelselmatige orderings- c.q. modelleermethode die ik ontwierp [Metapatroon](#) (Engels: Metapattern) heet. Het methodisch modelleerbeginsel betreft situationele verbijzondering van object- c.q. subjectgedrag, in een model uitgedrukt door contextuele verbijzondering. Wat betekenissenvariëteit betreft bestaat geen beperking vanwege lichamelijkheid; contextuele verbijzondering à la Metapatroon staat aldus voor één en dezelfde 'ruimte' zelfs grenzeloos (lees ook: stelselmatig) toe, dat

gegevens [...] van zeer verschillende aard kunnen zijn.[p. 20]

Terwijl Heeling voor stedenbouwkunde stelt, dat

[b]estaande gegevens [...] specifiek [zijn] voor een bepaalde plaats en tijd [en dat, d]oor ze in een ontwerp op te nemen [...] ook het resultaat specifiek [wordt] voor een bepaalde plaats en tijd[, p. 20]

is er aan civiele informatiekunde op z'n Metapatroons complementair dat betekenissen voor elke "plaats en tijd" samenhangend passen voor digitale facilitering van maatschappelijk informatieverkeer, dwz ongeacht schaal. Nota bene, omdat elk gegeven stelselmatig past, geldt civiel informatiekundig daarom extra, dat

[h]et blij zijn met bestaande gegevens is een houding: het willen omgaan met beperkingen.[p. 20]

Dankzij contextuele verbijzondering is de keuze voor de ene betekenis immers geen verlies. Elke andere betekenis, mits dienovereenkomstig verbijzonderd, past óók. Voor modellering met Metapatroon is juist niet aan de orde, dat er

[s]oms [...] te veel gegevens [zijn].[p.20]

Ofwel, er hoeft door stelselmatig ontwerp(en) juist niet

gekozen [te] worden welke zullen afvallen.[p. 20]

Inderdaad,

[h]et geeft voldoening wanneer de bestaande gegevens als vanzelfsprekend in het ontwerp zijn opgegaan en er één geheel mee vormen.[p. 20]

Dat doet recht aan

opeenstapeling van informatie[, dwz] rechtvaardigt de keuze voor een manier van ontwerpen die leidt tot een keten vanuit het verleden over het heden naar de toekomst.[p. 24]

Met “keten” is dat voor informatieruimte overigens te beperkt c.q. beperkend geduid. Er is verwevenheid aan de orde:

De ordening is “goed” als hij overtuigt.[p. 31]

Metapatroon helpt overtuigen doordat

[e]en ontwerptekening [...] de formele keuze en oplossing van het probleem zichtbaar [maakt].[p. 31]

Als criterium geldt dat betekenissen zgn goedverbijzonderd zijn; dan beschrijven ze zònder overlap situationele eigenschappen c.q. gedragingen van ob-/subjecten.

Heeling wijst op

een belangentegenstelling tussen de stedenbouwkundige en de architect. De stedenbouwkundige behartigt naar zijn aard het algemeen belang, wat dat ook moge zijn. de architect behartigt naar zijn aard het deelbelang, wat dat ook moge zijn.[p. 20] Er is verwarring bij de beroepsgroepen die zich bezighouden met de ruimtelijke inrichting[. ...] Die nemen een totalitaire houding aan; ze menen dat ze vanuit hun positie een absolute zeggenschap hebben over wat er moet gebeuren. Dat is een fundamenteel probleem.[p. 152]

In informatieruimtelijk opzicht manifesteert een dergelijke tegenstelling zich nog niet eens:

De opgewonden betekenissen van het woord architectuur verhinderen een nuchtere analyse.[p. 122]

Het is zelfs nog èrger dan dat bijdragen volgens civiele informatiekunde nergens erkenning verkrijgen. Hoewel talloze mensen zich afficheren als it-architect e.d., is niet zozeer informatiesysteemkunde hun discipline, maar ‘helpen’ zij om zelfs voor een aparte toepassing deugdelijk ontwerp feitelijk over te slaan om maar onmiddellijk met programmering te kunnen beginnen (wat dan ook zelfs voor een aparte toepassing prompt mislukt, en dus al helemaal telkens weer voor wat stelsel- annex verkeersmatig bemeten moet zijn):

een formeel stedenbouwkundig ontwerp dient vooraf te gaan aan het formele ontwerp van de architectuur.[p. 31]

Het is een kwestie, zoals Heeling terecht benadrukt, van

een gemeenschappelijke kwaliteit[. p. 31]

Nogmaals, voor een apart informatiesysteem ontbreekt het voor digitalisering vaak zelfs netzo apart aan een architectuurontwerp. Metapatroon geeft ... ruimte aan reële verschillen, maakt ze herkenbaar, beheersbaar enzovoort door explicitering van bijbehorende contexten. Dat helpt nodeloze geschillen over betekenis vermijden. Omdat uiteindelijk één ruimte aan de orde is, is wat telt netzo reële samenhang tussen reële verschillen. Heeling schrijft nog:

Het benadrukken van tegenstellingen en het op verschillende manieren omgaan met de verschillende componenten waaruit de omgeving is opgebouwd, is het gevolg van

een houding die niet verder gaat dan het behartigen van deelbelangen en het bedenken van oplossingen voor deelproblemen.[p. 46]

Dat is terechte kritiek. De “houding” is pas evenwichtig door verschillen principieel samenhangend te beschouwen:

Het werk van de stedenbouwkundige is ordenend, [...] zowel ten opzichte van het geheel als ten opzichte van de delen.[p. 80]

En vooral samenhang vergt ... stelselmatig onderhoud, want

[d]oor veranderingen ontstaan verschillen.[pp. 47-48] Het is een voortdurend analyseren van het bestaande en het ontwerpend toevoegen (of veranderen) door middel van het nieuwe.[p. 112] Er is geen schone lei, er is geen blanco begin.[p. 131] Het beheersen van veranderingen met een ontworpen eindbeeld past niet meer in deze tijd.[p. 151]

Metapatroon laat verschillen tevens samenhangen door beschrijvende recursiviteit van telkens twee samenlopende gedragsfactoren, te weten enerzijds een ob-/subject, anderzijds een situatie. Nu stelt Heeling dat,

[a]ls je iets ontwerpt, [...] je een vormconcept nodig [hebt], een beginsel dat je helpt ordenen.[p. 65]

Het “vormconcept” van Metapatroon is dus die recursieve samenloop. Mee eens,

[m]eer dan de vraag wat een vormconcept is, is de vraag van belang wat een vormconcept doet.[p. 65] Het vormconcept functioneert als drager van het denken.[p. 66] Het is een denkbare formele ordening, [...] veelal gesteld in de tekentaal. Het is een kunstgreep, die zijn geldigheid ontleent aan zijn overtuigingskracht. Dat betekent, dat het vormconcept genererend dient te werken en een probleemoplossend vermogen dient te bezitten.[p. 85]

Eigenlijk is het dus, wat een ontwerper met “een vormconcept doet.” Wat uiteraard nog tegenzit, is dat besluitvormers op stelselschaal nog helemaal geen probleem met informatieverkeer herkennen (waardoor niets dat oplossing biedt ze kan overtuigen). Vooruit, met Metapatroon ordent de civiel-informatiekundig (lees dus ook: informatieverkeerskundig) ontwerper betekenissen afgaande op onderlinge afhankelijkheid van situationele ob-/subjecteigenschappen en -gedragingen. Nota bene,

een hanteerbaar samenhangend vormconcept [ligt aldus weer] één schaalniveau hoger dan [...] de ontwerpogave. Het geeft het ruimere verband aan waarbinnen de ontwerpogave zich afspeelt[. ...] Dat betekent dat het gestelde probleem van de ontwerpogave ermee opgelost kan worden.[p. 67]

In dit verband, m.i. methodisch van strekking, geef ik overigens de voorkeur aan de aanduiding abstractie boven “schaalniveau.”

Voor de lichamelijke ruimte

[bepaalt d]e stedenbouwkundige [...] met name het gemeenschappelijke, zonder aan het individuele voorbij te gaan[. p. 81]

Voor de complementaire civiele informatiekunde ligt het andersom. Het gaat daarbij om reële (betekenis)verschillen met inachtneming van hun samenhang. In het algemeen hetzelfde vind ik dan weer, dat

[het b]ij ingewikkelde [...] vraagstukken [...] het [vorm]concept van de stedenbouwkundige [is] dat de integratie van de diverse deelaspecten op gang brengt.[p. 82]

Daarom is Heeling

tot de overtuiging gekomen dat de stedenbouwkundige op elk schaalniveau een erg belangrijke rol vervult, door het maken van vormconcepten.[p. 82]

Het verschil is, dat onderscheid naar voor civiele informatiekunde fysieke omgeving niet of nauwelijks relevant is. Dat staat redelijkheid van – verdere – abstractie toe, zodat voor stelselmatige betekenissenordering niet telkens een “vormconcept” gemaakt behoeft te worden. Sterker nog, gelet op de alsmaar groeiende dekking van digitale technologieën voor communicatie is er feitelijk één stelsel, met dus één vormconcept voor informatieverkeer

in een pluriforme samenleving [met] oneindig veel “betekenissen”. [p. 199]

Voor die stelselmatige opgave is Metapatroon bij uitstek geschikt.

Januari – februari 2019, webeditie 2019 © Pieter Wisse